

Utvecklingen i EU:s östra närområde

Jakob Hedenskog

FOI-R--4132--SE

OKTOBER 2015

Jakob Hedenskog

Utvecklingen i EU:s östra närområde

Omslagsbild: EU-graffiti i Kiev (Foto: Jakob Hedenskog, 2014)

Titel	Utvecklingen i EU:s östra närområde
Title	The Development in the EU's Eastern Neighbourhood
Rapportnr/Report no	FOI-R—4132—SE
Månad/Month	Okt/Oct
Utgivningsår/Year	2015
Antal sidor/Pages	86
ISSN	1650-1942
Kund/Customer	Försvarsmakten/Armed Forces
Forskningsområde	6. Metod- och utredningsstöd
Projektnr/Project no	E134653
Godkänd av/Approved by	Maria Lignell Jakobsson
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Rapporten beskriver uppkomsten av EU:s Östliga partnerskap och den dragkamp om inflytande i det östliga närområdet – Belarus, Ukraina och Moldavien – som uppstått mellan EU och Ryssland. Situationen i närområdet beskrivs som mycket instabil i synnerhet i Ukraina efter Rysslands olagliga annektering av Krim och krigföring i Donbas.

Rapporten diskuterar också Rysslands användande av olika påtryckningsmedel för att öka sitt inflytande på det forna sovjetterritoriet. Det militära medlet har ökat kraftigt i användning i och med aggressionen i Ukraina, men också informationsoperationer och användandet av minoriteter – både ryska och andra – syftande till att destabilisera dessa länder och tvinga dem kvar i Rysslands intressesfär.

I slutsatserna tecknas tre tänkbara scenarier för Östliga partnerskapets utveckling: en som innebär *status quo*, en präglad av *engagement* med Ryssland och en präglad av *containment*-politik. Konsekvenserna för Sverige och Försvarsmakten blir att vi måste förbereda oss på att under överskådlig tid behöva leva med en instabilare situation i vårt närområde och agera därefter.

Nyckelord: EU, Östliga Partnerskapet, European Neighbourhood Policy, ENP, Euroasiatiska Ekonomiska Unionen, Belarus, Vitryssland, Ukraina, Moldavien, Ryssland, DCFTA, Euromajdan, Världighetsrevolutionen, Krim, Donbas, påtryckningsmedel

Summary

The report describes the emergence of the EU's Eastern Partnership and the tug of war for influence in the Eastern neighborhood – Belarus, Ukraine and Moldova – that have occurred between the EU and Russia. The situation in the neighborhood is described as very unstable, particularly in Ukraine after Russia's illegal annexation of the Crimea and the war in Donbas.

The report also discusses Russia's use of different levers to increase its influence in the post-Soviet area. The use of the military lever has increased significantly since the aggression against Ukraine started, but also information operations and human-based levers as the use of minorities – both Russian and others – aimed at destabilizing these countries and force them to remain in Russia's sphere of influence.

The conclusions distinguishes three possible scenarios for the Eastern Partnership: One that involves the status quo, one that is based on engagement with Russia and one based on containment policy. The consequences for Sweden and the Swedish Armed Forces is that we must prepare ourselves for living with an unstable situation in our immediate surroundings and act accordingly.

Key words: EU, Eastern Partnership, European Neighbourhood Policy, ENP, Eurasian Economic Union, Belarus, Ukraine, Moldova, Russia, DCFTA, Euromaidan, Revolution of Dignity, Crimea, Donbas, levers

Förord

Föreliggande rapport är ett resultat av 2015 års arbete inom det av Försvarsmakten finansierade projektet "Stöd till långsiktiga omvärldsanalyser" (SLO). De studier som genomförs inom ramen för SLO syftar bland annat till att utgöra underlag vid framtagning av scenarier inom de långsiktiga studier som bedrivs inom Försvarsmakten.

Mycket har hänt sedan FOI 2005 presenterade rapporten *Regionen Vitryssland-Ukraina-Moldavien i ett 20-årsperspektiv* författad av Ingmar Oldberg.

Händelserna i Ukraina de senaste åren innebär att regionen står inför omvälvningar som var svåra att förutse för tio år sedan. I föreliggande rapport beskrivs händelseutvecklingen fram till hösten 2015 och några möjliga framtida utvecklingsvägar. Rapporten är mer än enbart en uppdatering av den som presenterades 2005 och är dessutom mer omfattande.

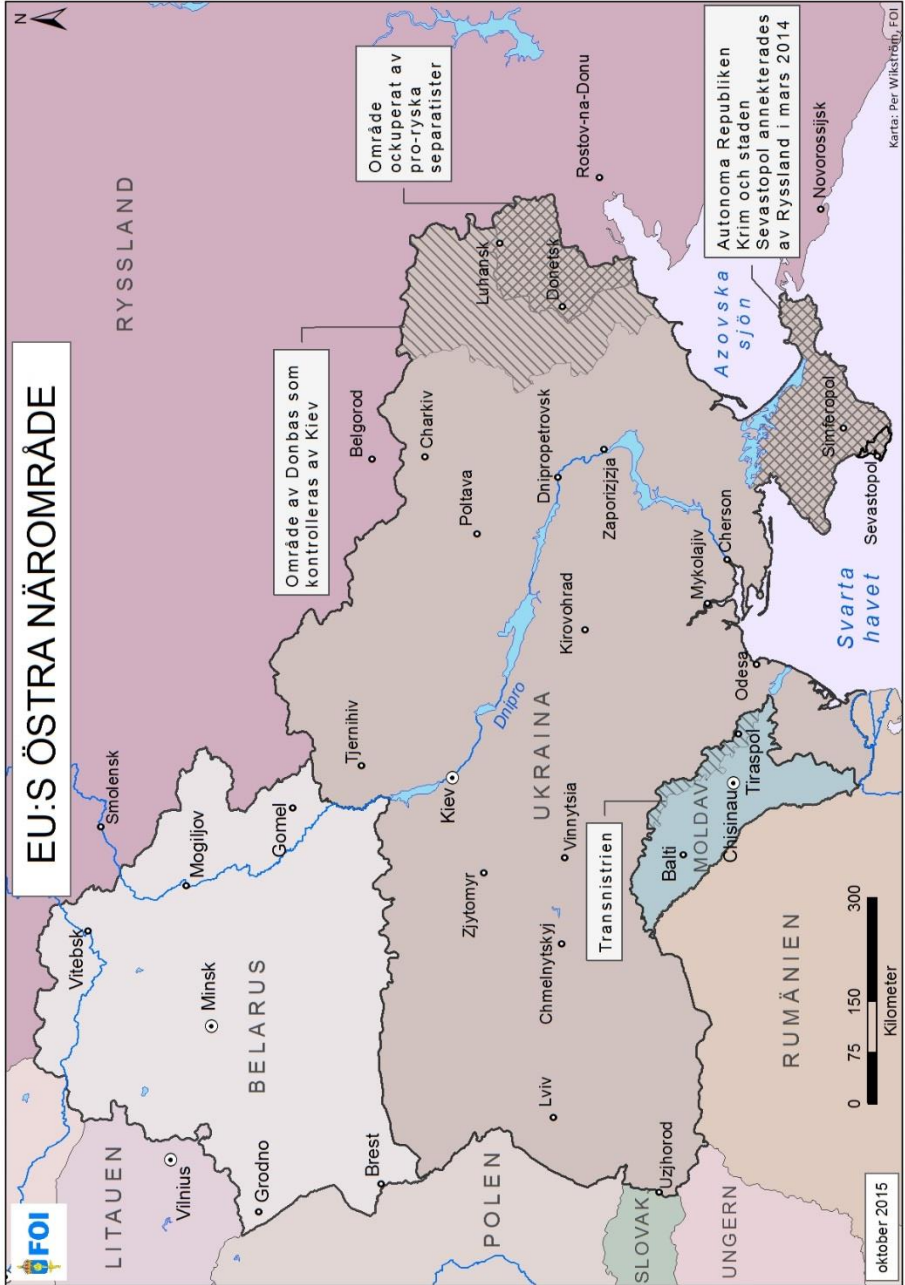
Som alltid när det gäller att blicka framåt är det viktigt att komma ihåg att syftet med rapporten är att beskriva möjliga trender, inte att göra förutsägelser.

Åke Wiss

Projektledare SLO 2015

Innehållsförteckning

1	Inledning	9
1.1	Syfte, frågeställningar och avgränsningar.....	12
2	EU och Ryssland – från partnerskap till rivalitet över det gemensamma närområdet	15
2.1	Uppkomsten av Östliga Partnerskapet och Euroasiatiska Ekonomiska Unionen	16
2.2	Euromajdan, Världighetsrevolutionen, annekteringen av Krim och kriget i Donbas.....	21
3	Rysslands påtryckningsmedel mot EU:s östra närområde – styrkor och svagheter	29
3.1	Politiska påtryckningsmedel.....	30
3.2	Humanbaserade påtryckningsmedel.....	33
3.3	Energi- och ekonomiska påtryckningsmedel.....	40
3.4	Militära påtryckningsmedel.....	44
3.5	Informationsoperationer	49
4	Perspektiv från länderna i EU:s östra närområde	53
4.1	Belarus	53
4.2	Ukraina	59
4.3	Moldavien	65
5	Slutsatser, scenarier samt konsekvenser för EU, Sverige och Försvarsmakten	70
5.1	Scenarier för Östliga partnerskapet	71
5.2	Konsekvenser för Sverige och FM	73
6	Källor	76

1 Inledning¹

På initiativ av Sverige och Polen skapades 2009 Östliga partnerskapet inom ramen för Europeiska Unionens (EU) gemensamma grannskapspolitik (*European Neighbourhood Policy*, ENP). Östliga partnerskapet tillkom som ett strategiskt svar på Medelhavsunionen, som pådrivet av Frankrike upprättats året innan. Partnerskapet syftar till att stabilisera EU:s östra närområde, förbättra demokratisk och ekonomisk utveckling samt bekämpa korrupktion i en region som betraktas som instabil och en potentiell källa för destabilisering av angränsande länder, varav flera är medlemmar i EU.

Målet att skapa en ring av politiskt och ekonomiskt stabila stater längs sin östgräns försöker EU uppnå på tre sätt. För det första genom att sluta så kallade associeringsavtal (AA) med partnerländerna, vilka ersätter de tidigare Partnerskaps- och samarbetsavtalen (PSA). För det andra genom att höja ländernas ekonomiska integration med EU genom att upprätta ett djupgående och omfattande frihandelsområde (*Deep and Comprehensive Free Trade Area*, DCFTA). Förutom betydande handelslättnader i båda riktningarna innebär DCFTA också att länderna som ingår associeringsavtal med EU antar viktiga delar av EU:s lagar och regelverk på handelsområdet. Det tredje benet i Östliga partnerskapet är ökad rörlighet. Detta skall uppnås genom att sluta avtal mellan EU och partnerländerna om förenklade viseringsregler samt föra en dialog som skall syfta till viseringsfrihet. Samarbetet inom Östliga partnerskapet förs både på hög nivå genom toppmötet (vartannat år), genom möten på utrikesministernivå och andra ministrar, inom arbetsgrupper, Europaparlamentet och med civilsamhället.

Sex före detta sovjetrepubliker ingår i Östliga partnerskapet. Dessa är de tre som ligger väster om Ryssland och som alla gränsar till EU (Belarus, Ukraina och Moldavien) samt de tre länderna i Sydkaukasien söder om Ryssland (Georgien, Armenien och Azerbajdzjan), vilka inte gränsar till något EU-land. Utöver rent geografiskt kan man – något förenklat – dela upp dessa sex länder i två huvudgrupper baserat på deras inställning till EU-integrationen: De som har uttryckt som politiskt mål att integreras i EU och redan undertecknat associeringsavtal – Georgien, Ukraina och Moldavien – samt de som av olika skäl inte är aktuella för att sluta sådana avtal med EU inom överskådlig tid – Belarus, Armenien och Azerbajdzjan.

Bland de sistnämnda länderna ingår Belarus och Armenien redan i den Euroasiatiska Ekonomiska Unionen (EaEU²) tillsammans med Ryssland, Kazakstan och Kirgizistan. EaEU trädde i kraft den 1 januari 2015 som en

¹ Jag vill tacka FOI-kollegorna Jörgen Lindström, Johan Norberg, Gudrun Persson och Åke Wiss, som alla läst och kommenterat rapporten. Kvarvarande eventuella fel och brister beror enbart på mig. Vill också tacka likaledes FOI-kollegan Per Wikström för kartan.

² Ibland förekommer akronymen EEU. På organisationens engelska hemsida benämns den som EAEU.

direkt fördjupning av den Tullunion som upprättats 2010 av Ryssland, Belarus och Kazakstan. Medlemskapet i Tullunionen gör det omöjligt för dessa stater att också ingå en tullunion med EU:s stater. Azerbajdzjan är visserligen inte medlem i Tullunionen, men anser sig i kraft av sina energitillgångar ha råd att inte behöva välja mellan Öst och Väst. De auktoritära styren som i dagsläget präglar framför allt Belarus och Azerbajdzjan, men i någon mån även Armenien, begränsar därtill närmare integration med EU.

Denna rapport avser att behandla enbart Belarus, Ukraina och Moldavien – det vill säga EU:s östra närområde. Förutom medlemskapen i Östliga partnerskapet och den geografiska belägenheten mellan EU och Ryssland finns en rad andra likheter mellan länderna. Som före detta sovjetrepubliker och innan dess delar av det tsarryska imperiet har de alla sina beskärda delar av det ryska och sovjetiska arvet i form av industri, ryska minoritetsgrupper, rysk kultur, ryska militära baser samt ekonomiskt beroende av Ryssland.³ Dessa faktorer gör länderna sårbara för ryska påtryckningar. Till detta bör också nämnas att alla tre länderna är relativt resursfattiga och beroende av import av energi och råmaterial från Ryssland. För Ukrainas del har resursfattigdomen förstärkts av att Kiev *de facto* förlorat potentiella energiresurser i Azovska sjön i samband med Rysslands annektering av Krim samt kolgruvor och naturgaskällor i de separatistockuperade delarna av Donbas (regionerna Donetsk och Luhansk). Därutöver lider de tre länderna i hög grad också av samma strukturella problem som Ryssland, till exempel utbredd korruption (mest i Ukraina, minst i Belarus), omfattande byråkrati, dålig transportinfrastruktur, brister i skattelagstiftning och rättsväsendet etc.

Snart 25 år av självständighet sedan Sovjetunionens upplösning har i flera avseenden också ökat skillnaderna mellan de tre länderna. Utrikespolitiskt har regeringarna i Chisinau och Kiev demonstrerat sitt intresse att stärka sina förbindelser med Bryssel och deklarerat att man ser medlemskap i EU som slutmål för relationen. Framstegen i denna strävan har dock varierat beroende på skiftande ambitioner och framgångar i reformerna. Båda länderna har ingått associeringsavtal med EU och Moldavien har visumfrihet med EU sedan april 2014. Belarus har inte ambitionen att gå med i EU utan använder sina kontakter med Bryssel huvudsakligen för att markera sin självständighet gentemot Moskva. Sedan 1999 finns visserligen formellt ett avtal om upprättande av en Unionsstat mellan Ryssland och Belarus, men det har inte fyllts med reellt politiskt eller ekonomiskt innehåll.

Förutom medlemskapet i EaEU är Belarus även medlem i den kollektiva säkerhetspakten (*Collective Security Treaty Organization, CSTO*) tillsammans med Ryssland, Armenien, Kazakstan, Kirgizistan och Tadzjikistan. CSTO har successivt utvecklats från en renodlad militärallians till en mer multifunktionell

³ Dessa aspekter berörs närmare i kapitel 3.

säkerhetsorganisation som hanterar många olika säkerhetsfrågor.⁴ Organisationen har fått mer tyngd i och med den ökade oron för utvecklingen i Centralasien efter västmakternas militära tillbakadragande från Afghanistan.⁵ 2013 genomförde CSTO en militärövning i Belarus parallellt med den stora rysk-belarusiska militärövningen *Zapad-2013* (Väst-2013).⁶

Som ovan nämnts är de ukrainska och moldaviska samhällssystemen mer demokratiska än det i Belarus. Särskilt Ukraina sticker ut avseende politisk pluralism, fri media och ett starkt civilsamhälle. Den Orangea revolutionen 2004-05 och Euromajdan 2013-14 har särskilt bidragit till detta.

I Moldavien kom en allians för europeisk integration till makten efter det extraval som följde på den så kallade "Twitterrevolutionen" 2009. Landet blev därefter ett "modelland" inom Östliga partnerskapet. I både Ukraina och Moldavien har dock mäktiga oligarker, långsam reformtakt och brister i korruptionsbekämpning i hög grad grusat förväntningarna på EU-integration. Belarus ligger i botten vad det gäller demokratisk utveckling inte bara av de tre länderna som behandlas i denna rapport utan av samtliga sex länder inom Östliga partnerskapet.⁷

De socioekonomiska indikatorerna pekar dock i motsatt riktning. Belarus är det rikaste av de tre länderna med en BNP/capita (5 709 euro/invånare) som motsvarar 22 procent av EU-genomsnittet (25 700 euro/invånare), vilket är högre än för Rumänien och Bulgarien som båda är EU-medlemmar. Ukrainas BNP/capita utgör 12 procent och Moldaviens BNP/capita bara 6,5 procent av EU-genomsnittet.⁸ I hög grad beror Belarus relativa ekonomiska framgång på att landet subventioneras av Ryssland med billig energi och handelslättnader.⁹ EU är idag främsta handelspartner för Ukraina och Moldavien, medan Ryssland är det för Belarus.¹⁰

⁴ Norberg, Johan (2013) *High Ambitions, Harsh Realities: Gradually Building the CSTO's Capacity for Military Intervention in Crises*, FOI-R—3668—SE, May, s. 4.

⁵ Ibid., s. 36.

⁶ Norberg, Johan (2015) kommande FOI-rapport om ryska militära övningar.

⁷ Enligt Freedom House "Freedom in the World 2015", är Ukraina och Moldavien "Partly Free" medan Belarus är "Not Free" (Ukraina var under perioden 2006-2010 "Free"). Se <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VdbTdGfouc>. Avseende pressfrihet, "Freedom of the Press 2015", är den enda skillnaden att Belarus hamnar i en ännu lägre kategori, "Worst of the worst", i sällskap med Iran, Syrien, Turkmenistan och Uzbekistan. Se <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-press#.VdbUDGfouc>.

⁸ Eurostat (2014) "European Neighbourhood Policy - East countries. Key economic statistics", *Eurostat Compact guides*, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/6192590/KS-04-14-896-EN-N.pdf>.

⁹ Sivickiy, Arseniy (2015) "Belarus: Muted Integration Euphoria", Hett, Felix och Szkoda, Susanne (eds.) *The Eurasian Economic Union: Analyses and Perspectives from Belarus, Kazakhstan, and Russia*, februari 2015, <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/11181.pdf>.

¹⁰ Kobzova, Jana (2015) "Eastern partnership after Riga: rethink, reforms resilience", *ECFR Riga Series*, http://www.ecfr.eu/article/commentary_eastern_partnership_after_riga_rethink_reforms_resilience3037, s. 2.

Slutligen finns en skillnad mellan de tre vad det gäller den regionala konfliktnivån. Ukraina och Moldavien har "frusna" konflikter på sina territorier, dvs. de separatistockuperade delarna av Donbas respektive Transnistrien, som utnyttjas av Ryssland för att pressa Kiev och Chisinau till eftergifter. I Ukrainas fall har också Ryssland olagligt annekterat delar av landets territorium (Autonoma Republiken Krim och staden Sevastopol). Belarus är unikt inom hela Östliga partnerskapet med att varken ha en "frusen" konflikt eller en gränskonflikt med något av sina grannländer

1.1 Syfte, frågeställningar och avgränsningar

Syftet med rapporten är att beskriva Belarus, Ukrainas och Moldaviens relationer med EU och Ryssland samt den dragkamp som uppstått mellan Bryssel och Moskva över inflytandet i det gemensamma närområdet. Syftet är också att analysera de konsekvenser som dessa relationer och konflikter får för EU, Sverige och Försvarsmakten. Källmaterialet består huvudsakligen av andrahandskällor som andra forskningsanalyser, media och Internet, men delvis också av information inhämtad från intervjuer i Ukraina och Moldavien under mars respektive september 2015.

Tidsperioden som beskrivs är huvudsakligen den mellan toppmötena inom ramen för det Östliga partnerskapet i Vilnius i november 2013 och i Riga i maj 2015. Denna turbulenta period inkluderar Euromajdan och Världighetsrevolutionen¹¹ i Ukraina, annekteringen av Krim samt inledningen av kriget i östra Ukraina. Händelsebeskrivningen är emellertid uppdaterad till och med den 30 september 2015. Alltså berörs inte utfallet av presidentvalet i Belarus eller lokalvalen i Ukraina, vilka båda inföll under oktober. Det samma gäller utfallet av de stora pro-europeiska demonstrationerna som pågick i Moldaviens huvudstad Chisinau under hösten 2015.

Kapitel 2 handlar om den parallella framväxten av Östliga partnerskapet och Euroasiatiska Ekonomiska Unionen och den rivalitet mellan EU och Ryssland som denna – tillspetsat av händelserna i Ukraina – gett upphov till. Händelserna i Ukraina 2014 beskrivs därför ingående. I takt med att situationen i EU:s östra närområde dramatiskt har förändrats under den period som rapporten beskriver i och med Rysslands krigföring mot Ukraina har också den säkerhetspolitiska dimensionen av Östliga partnerskapet förstärkts.

¹¹ "Världighetsrevolutionen" (ukr. *Revoljutsija hidnosti*, eng. *Revolution of Dignity*) är den vanliga ukrainska benämningen på hela händelseförloppet i Ukraina från och med slutet av november 2013 till och med första halvåret 2014. Denna period inbegriper inte bara Euromajdan, inklusive de våldsamheter som ledde till den förra regimens fall, utan även formerandet – inom en begränsad tid – av ett nytt interimstyre, antagandet av den tidigare konstitutionen samt utlysandet och genomförandet av nyval till presidentposten.

Kapitel 3 identifierar de medel som Ryssland har till förfogande för att utöva inflytande i det gemensamma närområdet samt analyserar deras styrkor respektive svagheter.

Kapitel 4 koncentreras på perspektiven från Belarus, Ukraina och Moldavien. Vilka är ländernas uttalade mål avseende integration i EU eller EaEU? Hur har dessa påverkats av det säkerhetspolitiska förändrade läget i Europa i kölvattnet av händelserna i Ukraina – Rysslands illegala annektering av Krim och militära intervention i östra Ukraina? Hur ställer sig opinionen i de berörda länderna till valet mellan att integreras i EU eller med Ryssland inom ramen för EaEU?

Rapporten avslutas med slutsatser och några tankar om hur kriser och konflikter i EU:s östra närområde påverkar Sverige och Försvarsmakten (kapitel 5).

Slutligen några ord om principerna för användandet av olika namnformer. Rapporten använder benämningen Belarus istället för Vitryssland. Det har att göra med att landet i samband med självständigheten 1991 bytte från *Belorussija* till just *Respublika Belarus* (Republiken Belarus). Det var ingen slump att den politiska ledningen i Minsk tog chansen att markera sin självständighet från Moskva genom att ändra namnet när landet blev självständigt från att tidigare ha varit en sovjetrepublik. Ändelsen ”-rus” i Belarus syftar på *Kievskaja Rus*, Kievriket, den medeltida föregångaren till dagens Belarus, Ukraina och Ryssland. Namnet Vitryssland är alltså inte en korrekt översättning av Belarus utan en kolonial benämning som leder till förväxling med ett annat land – Ryssland. Motsvarande benämning för Ukraina var Lillryssland. Flera andra europeiska stater har bytt till Belarus – Storbritannien lämnade *Byelorussia* och Tyskland *Weißrussland* – men Sverige håller officiellt ännu kvar vid Vitryssland. Frågan har dock varit uppe för diskussion både i Språkrådet och Svenska Akademien.

Samtidigt är Belarus den vanliga benämningen på landet av *belarusier* i Sverige och används av en växande skara journalister, författare, översättare, politiker samt organisationer som jobbar med landet. Benämningen Belarus blir därmed också allt vanligare förekommande i svensk media. UD använder visserligen fortfarande Vitryssland, men i den senaste versionen av Utrikes namnbok står att även Belarus kan används i icke-officiella sammanhang med invånarbeteckningen *belarusier* och adjektivet *belarusisk*. Detta får ses som ett stort steg mot acceptans för användandet av dessa språkformer.¹²

Namn på personer och platser i Belarus skrivs med ryska namnformer eftersom ryska vid sidan av belarusiska är officiellt språk i Belarus. Namn på

¹² Regeringskansliet Utrikesdepartementet (2015) *Utrikes namnbok: Svenska myndigheter, organisationer, titlar, EU-organ och länder på engelska, tyska, franska, spanska, finska och ryska* (10:e reviderade upplagan), http://www.regeringen.se/contentassets/e27ee47ea-294461bbb0f39b68d31c540/utrikes_namnbok_10.e_reviderade_upplagan.pdf, s. 98.

personer och platser i Ukraina och Moldavien skrivs dock med ukrainska respektive rumänska¹³ namnformer (Odesa, Dnipropetrovsk, Charkiv, Luhansk, Chisinau etc.) eftersom ukrainska och rumänska är det enda officiella språken i dessa länder. För att undvika missförstånd görs ett undantag för *Kiev* (ukr. *Kyiv*) eftersom det är ett inarbetat namn på svenska sedan århundraden. På engelska ökar dock användandet av den ukrainska namnformen *Kyiv*.¹⁴

¹³ Moldaviska och rumänska är praktiskt taget identiska. Den moldaviska självständighetsförklaringen från 1991 angav landets officiella språk som rumänska, men i konstitutionen från 1994 ändrades det till moldaviska, som varit benämningen under sovjettiden. I ett beslut från konstitutionsdomstolen från 2013 fastslogs dock att självständighetsförklaringen gäller över konstitutionen, varmed det officiella språket återigen benämndes som rumänska. För enkelhetens skull anges de rumänska namnen i rapporten utan diakritiska tecken, typ Chişinău.

¹⁴ Taylor, Adam (2014) "Is it Time for the West to Stop calling it 'Kiev' and start calling it 'Kyiv'?", *Business insider*, 24 januari, <http://www.businessinsider.com/kyiv-or-kyiv-2014-1?IR=T>

2 EU och Ryssland – från partnerskap till rivalitet över det gemensamma närområdet

EU:s grannskapspolitik (*European Neighbourhood Policy*, ENP), som på allvar började ta form i och med kommissionens rapport "Wider Europe" i början av 2003, väckte initialt en försiktig nyfikenhet hos den ryska politiska ledningen och byråkratin. Moskva såg det som naturligt att Bryssel hade ett inneboende behov av att bygga relationer med sina grannar.¹⁵ Ganska snart kom diskussionen i Moskva att fokusera på huruvida Ryssland skulle delta i detta och om det nya initiativet från EU var förenligt med den Nordliga dimensionen (*Northern Dimension*, ND), EU:s politik för samarbete med Ryssland, Norge och Island, samt den av Ryssland självt drivna integrationen på det post-sovjetiska området. Det senare innefattade vid det laget bland annat Oberoende Staters Samväldie (OSS), Unionsstaten mellan Ryssland och Belarus och Eurasiska ekonomiska gemenskapen (EurAsEc).¹⁶

Bland de ryska experterna på området fanns inledningsvis två huvuduppfattningar om ENP och Rysslands respons. Den ena uppfattningen var att det vore kontraproduktivt av Ryssland att motverka implementeringen av grannskapspolitiken gentemot Belarus, Ukraina och Moldavien. Enligt denna uppfattning borde Ryssland inte bara delta i det av EU föreslagna formatet utan också aktivt försöka påverka samarbetet i en för landet gynnsam riktning.

Den andra uppfattningen var att EU:s östliga dimension innebar en rad risker för Ryssland eftersom Bryssels visioner om det postsovjetiska området knappast var identiska med Moskvas. Därför borde Ryssland aktivt motarbeta initiativet från EU.¹⁷

Medan experterna debatterade frågan om eventuellt ryskt deltagande i ENP verkade Kreml redan ha fattat sitt beslut. Vid toppmötet EU-Ryssland i S:t Petersburg i maj 2003 togs beslutet att etablera samarbete mellan EU och

¹⁵ Gretsikij Igor; Treshchenkov, Evgeny och Golubev, Konstantin (2014) "Russia's perception and misperception of the EU Eastern Partnership", *Communist and Post-Communist Studies*, 47, s. 377-78.

¹⁶ EurAsEc (Eurasian Economic Community) var ett frihandelsområde mellan 2000-2014 där Ryssland, Belarus, Kazakstan, Kirgizistan och Tadzjikistan var medlemmar. Moldavien, Ukraina och Armenien hade observatörsstatus. I och med att EaEU trädde i kraft den 1 januari 2015 upplöstes EurAsEc.

¹⁷ Karabesjkin, Leonid (2004) "Vostotjnoje izmerenije politiki ES i Rossija", Kazin, Filipp och Kuznetsov, Vladimir (eds.) *Vostotjnoje izmerenije Jevropejskogo Sojuza i Rossia: Mezhdunarodnaja konferentsija, sbornikov dokladov*, http://www.cirp.ru/files/East_Dimension.pdf?35ab755042543fdb4e52da8799ac7527=74adea998846e4743f3cdd-19a1a33dd, s. 43-44.

Ryssland inom fyra gemensamma områden¹⁸, samtidigt som slutdokumentet från mötet inte innehöll något omnämnande av ENP i sig.

Att Ryssland inte kom att delta i ENP hade sannolikt att göra med landets förbättrade ekonomiska förutsättningar vid den tiden. Tack vare det höga oljepriset hade Rysslands välstånd ökat och detta hade stärkt Kremles självförtroende. Den ryska ledningen kände sig betydligt säkrare på sin position både utrikes- och inrikespolitiskt än under det turbulenta 1990-talet. Inrikespolitiskt var upprättandet av maktvertikalen, som samlar allt makt uppifrån och ned till Kreml, under president Vladimir Putin fullbordad. Därför kom den ryska ledningen att betrakta ENP med tilltagande misstänksamhet och såg ingen anledning för Ryssland att omfattas av denna som en av flera "grannar".¹⁹ Ryssland sökte istället en särskild relation med EU där Moskva och Bryssel skulle vara jämlikar. Detta innebar i praktiken en strävan från rysk sida att kunna lägga in veto mot EU:s åtgärder.

Ryssland var emellertid inte ensamt bland de före detta sovjetrepublikerna om att inledningsvis betrakta ENP med viss skepsis, om än delvis av andra orsaker. Missnöjet från grannarna berodde i hög grad på brister i själva ENP-upplägget. Det gällde dels att alla länderna inom ENP behandlades lika oavsett storlek, geografiskt läge och förmåga att integreras i EU, dels att det, i motsats till EU:s östutvidgning till de central- och östeuropeiska länderna, inte fanns något hägrande medlemskapsperspektiv i slutändan. Detta innebar i sin tur att det hängde mycket på ländernas egen motivation att reformera sig själva, vilket i förlängningen kunde ifrågasätta effektiviteten inom hela ENP, men också att det inte utgick någon kompensation för de politiska kostnader som uppstod med integrationen.²⁰ I motsats till utvidgningspolitiken hade ENP skapats för de länder som var geografiska grannar till unionen, men som inte skulle erbjudas medlemskap. Utvidgningen 2004, då unionen i ett svep fick tio nya medlemmar, hade skapat en utvidgningsleda bland flera medlemsländer.

2.1 Uppkomsten av Östliga Partnerskapet och Euroasiatiska Ekonomiska Unionen

Den Orangea revolutionen 2004-2005 förändrade naturen för EU:s relationer med Ukraina i första hand. Som en följd av den demokratiska utvecklingen i landet efter revolutionen ökade förväntningarna och kraven från Ukraina på

¹⁸ Dessa fyra områden var ekonomi; frihet, säkerhet och rättvisa; yttre säkerhet; samt forskning, utbildning och kultur. Vidare infördes 2010 så kallade partnerskap för modernisering för att stärka samarbetet på dessa områden.

¹⁹ Gretskey, Treshchenkov och Golubev (2014), s 376.

²⁰ Ibid., s 377.

medlemskapsperspektiv. Det faktum att politiker inom EU i enlighet med en resolution från EU-parlamentet i januari 2005 uttryckt stöd för Ukrainas EU-aspirationer stärkte Kievs förväntningar. EU-kommissionen gav efter för trycket och ett tillägg till Aktionsplanen, som skrevs under 21 februari 2005, innehöll ett löfte om ett "förbättrat" (*enhanced*) avtal efter uppfyllandet av de politiska kriterierna i Aktionsplanen.²¹

Förhandlingarna om det förbättrade avtalet med Ukraina startade 2007 men den ekonomiska delen av avtalet, som skulle komma att bli DCFTA, lanserades först i samband med Ukrainas inträde i WTO 2008. Ukraina insisterade på ett associeringsavtal eftersom ett sådant avtal erbjuder den mest privilegierade formen av relation mellan en union och ett tredje land. De södra medlemmarna i ENP – Medelhavsunionen – hade redan sådana avtal så att utsträcka dem till det östra närområdet var på sätt och vis logiskt. Det dröjde dock till 2008, i samband med Ukraina-EU toppmötet i Paris, innan EU började kalla avtalet för ett associeringsavtal och först efter att ha separerat "associering" från "framtida medlemskap". Från EU:s perspektiv var associeringsavtalet en politisk eftergift till Ukraina och EU hade inget eget intresse av att inkludera DCFTA i avtalet. Eftersom handeln med Ukraina bara utgjorde 1,4 procent av EU:s totala export fanns det inte fog för ett sådant avtal enbart på ekonomisk grund.²²

Associeringsavtalet för Ukraina lanserade alltså innan själva Östliga partnerskapet. Betydelsen av partnerskapet som sådant skall därför ses i att EU erbjöd liknande associering för Moldavien, Armenien och Georgien och inte bara för Ukraina. För Kievs del erbjöd Östliga partnerskapet därför inget mervärde utan det tolkades snarare som att Ukraina förlorade i exklusivitet i EU:s ögon.

Moskvas negativa attityd till ENP hade inletts i och med Orangea revolutionen, men var ändå underordnad oron för de aspirationer som Kiev hade för NATO-medlemskap vid samma tid. Den ryska politiska ledningen drog slutsatsen att Väst hade legat bakom revolutionen i syfte att dra Ukraina från Ryssland till Väst. Detta föranledde inte bara ett behov av att ändra taktik i hanteringen av Ukraina och andra före detta sovjetrepubliker utan också att börja inta en mer varsam attityd till varje initiativ från EU riktat mot det postsovjetiska området.²³ Beslutet i samband med toppmötet inom Östliga partnerskapet i maj 2009 att utsträcka avtalet till att gälla även andra länder i det postsovjetiska området än Ukraina stärkte Rysslands oro över EU:s aktioner i det gemensamma närområdet ytterligare.²⁴ Samtidigt fanns det en motsättning i Moskvas agerande vid tidpunkten. Å ena sidan förstod Moskva att EU:s östutvidgning innebar en veritabel förändring för länderna längs Rysslands västgräns, som nu skulle få mer uppmärksamhet. Å andra sidan, innebar det att Ryssland distanserade sig från

²¹ Dragneva, Rilka & Wolczuk, Kataryna (2014) "The EU-Ukraine Association Agreement and the Challenges of Inter-Regionalism", *Review of Central and Eastern European Law*, 39, s. 220.

²² Dragneva & Wolczuk (2014), s. 221-222.

²³ Gretskiy, Treshchenkov och Golubev (2014), s 378.

²⁴ Dragneva & Wolczuk (2014), s. 222.

ENP och därmed erkände att man saknade konkurrenskraft för sina egna integrationsprojekt i det postsovjetiska området.²⁵

Rysslands avvisande av ENP innebar att Moskva inte heller kunde påverka formatet för den östra dimensionen av ENP. Det nya partnerskapets natur och fokus blev istället beroende av hur det postsovjetiska området uppfattades av EU:s medlemsstater samt av de östra grannarna själva. De föreställningar som kom att prägla Östliga partnerskapet var främst Rysslands försök att influera det ukrainska presidentvalet 2004 och dess agerande i samband med Oran-gea revolutionen, gaskonflikterna med Belarus och Ukraina samt Georgien-kriget 2008. Det sistnämnda gjorde att få inom EU nu tvivlade på att unionen behövde organisera och stärka sin politik i det postsovjetiska området. Konflikten stärkte dem inom unionen som förespråkade att skapa en struktur som skulle kunna stå emot negativa påtryckningar från Ryssland.²⁶

Det fanns vidare en oro för potentiellt instabila regioner inom det postsovjetiska området. Krim var en sådan region eftersom den ryska sidan anklagade den ukrainska regeringen för att ha levererat vapen till Georgien.²⁷ Det var därför ingen tillfällighet att det var efter Georgien-kriget som EU började diskutera visumlättnader med Ukraina och intensifierade samtalen om ett framtida associeringsavtal. Vid samma tid tinade också EU:s relationer med Belarus upp i viss mån. Efter Georgien-kriget togs sanktionerna bort för flera personer inom ledarskapet i Belarus och utrikesministern inbjöds till Bryssel för möte med EU-trojkan. Det gjordes klart för Minsk att Belarus medverkan i Östliga partnerskapet bland annat hängde på om Minsk skulle erkänna Sydossetiens och Abchaziens självständigheter eller inte.²⁸

De associeringsavtal som då förbereddes med Georgien, Armenien, Moldavien och Ukraina förstärkte bilden från Moskvans horisont om att konkurrensen mellan EU och Ryssland mer och mer hade övergått i öppen rivalitet. I takt med att EU:s östprojekt fick fastare former ökade därför Ryssland sina ansträngningar att fylla sina integrationsprojekt med mer konkret innehåll. Tullunionen mellan Ryssland, Belarus och Kazakstan, som hade annonserats 2007, blev operativ 2010. Året efter bildades ett frihandelsområde inom OSS, vilket ursprungligen hade beslutats redan i samband med Sovjetunionens upplösning 1991.²⁹ Emellertid begränsades samarbetet i fördraget (artikel 11) till enbart handel med varor, så avtalet hindrade inte signatärerna från att delta

²⁵ Gretskiy, Treshchenkov, Golubev (2014), s 378.

²⁶ Ibid., s 379

²⁷ Hedenskog, Jakob (2008) *Crimea After the Georgian Crisis*, FOI-R--2587--SE, November, s. 36 och Schwirtz, Michael (2008) "Claims of Secret Arms Sales Rattle Ukraine's Leaders", *The New York Times*, 29 november, http://www.nytimes.com/2008/11/30/world/europe/30ukraine.html?_r=2&.

²⁸ Gretskiy, Treshchenkov och Golubev (2014), s 379.

²⁹ Medlemmarna i OSS frihandelsområde (*CIS Free Trade Area*, CISFTA) var Ryssland, Ukraina, Belarus, Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Moldavien och Armenien.

i andra regionala arrangemang så som tullunioner, frihandelsområden och gränshandelsavtal inom ramen för WTO-reglerna.³⁰ 2011 annonserades också bildandet av det kommande EaEU, ett projekt som fick ökad prioritet sedan Putin kommit tillbaka som president året därpå. 2012 utvidgades Tullunionen till ett gemensamt ekonomiskt område.

För Ryssland hade Ukrainas medverkan i integrationen högsta prioritet. Kampanjen mot Kiev hade startat i december 2010 och hade två syften, dels att få med Ukraina som medlem i Tullunionen och senare EaEU, dels att underminera stödet för associeringsavtal inom Östliga partnerskapsländerna generellt. Moskva menade att EaEU-projektet skulle ge Ukraina både långsiktiga fördelar (frihandel) och omedelbara fördelar (t.ex. sänkta gaspriser). Ryssland ansåg att EU inte tagit tillräcklig hänsyn till de synpunkter som Moskva hade på Östliga partnerskapet. Eftersom DCFTA gick bortom bildandet av ett traditionellt frihandelsområde och krävde att partnerländerna anpassade sin lagstiftning efter EU:s lagar och regler, dvs. en integrering till EU:s ekonomiska lagrum, ansåg Ryssland att detta skulle utgöra hinder för handeln mellan Ryssland och Ukraina.³¹ Många argument fördes också fram för hur ofördelaktigt ett AA/DCFTA skulle vara för Ukraina, något den statliga ryska nyhetsbyrån RIA Novosti³² likställde med "själv mord" från Kievs sida.³³

Ryssland såg speciellt med allvar på Associeringsrådet som getts vida befogenheter inom avtalet att ge bindande direktiv för parterna. Rysslands argument vilade också på att Ukraina skulle varit en aktiv och effektiv partner i det postsovjetiska samarbetet och att Kiev därmed redan gjort sitt val för integration. Detta argument hade dock svag grund.³⁴ Moskva tog sig alltså rätten att tolka Kievs utrikespolitiska prioriteringar och ignorerade samtidigt de senaste tio årens inrikespolitiska utveckling i Ukraina efter Orange revolutionen. Moskva accepterade varken argumenten från EU att associeringsavtalet mellan EU och Ukraina skulle ha en potential att öka handeln även inom Tullunionen eller att Ryssland skulle behöva acceptera att Ukraina gjorde självständiga val.³⁵

³⁰ Dragneva & Wolczuk (2014), s. 227.

³¹ Charap, Samuel och Troitskiy, Mikhail (2013) "Russia, the West and the Integration Dilemma", *Survival*, vol. 55, no. 6, December 2013-January 2014, s. 53.

³² RIA Novosti ersattes senare av Sputnik News inom ramen för den statliga ryska nyhetsbyrån *Rossija Segodnja*, som skapades genom ett dekret av President Putin i november 2013.

³³ RIA Novosti, 19 augusti 2013, citeras i Sputnik News (2013) "Kremlin Warns Kiev over 'suicidal' EU-Ukraine Trade Deal", <http://sputniknews.com/russia/20130819/182849320.html>.

³⁴ Till exempel ratificerade parlamentet varken i Ukraina eller i Moldavien OSS-stadgan från 1994 och därför har Ukraina och Moldavien, tekniskt sett, aldrig varit medlemmar i organisationen.

³⁵ I OSSE:s Astanadeklarationen från december 2010 garanteras medlemsländerna att själva välja sina säkerhetsarrangemang, inklusive medlemskap i organisationer. "We reaffirm the inherent right of each and every participating State to be free to choose or change its security arrangements, including treaties of alliance, as they evolve." (punkt 3), OSSE (2010) "Astana Commemorative Declaration towards a Security Community", OSSE, 3 december, <https://www.osce.org/cio/74985?download=true>, s. 1.

Trots Moskvas ökade ansträngningar gick Kievs förhandlingar om att underteckna ett associeringsavtal med Bryssel framåt och i samband med toppmötet i Warszawa i december 2011 var avtalet färdigförhandlat. Men då la EU till kravet om ett frisläppande av oppositionsledaren Julia Tymosjenko som ett ytterligare villkor för undertecknandet. Den tidigare premiärministern hade i oktober 2011 dömts till ett sjuårigt fängelsestraff för maktmissbruk på grund av det kontroversiella gasavtalet med Ryssland 2009. Den hårda domen ansågs av EU som politiskt motiverad.

I maj 2012, som en uppföljare till Warszawa-mötet, skapades en "vägkarta för Östliga Partnerskapet" med ambitionen att få inte bara Ukraina utan även Georgien och Moldavien att underteckna associeringsavtal under det kommande toppmötet i Vilnius i november 2013.³⁶ Dragkampen med Ryssland började hårdna betydligt och den ömsesidiga misstänksamheten övergick alltmer till en atmosfär av djup misstro.

På våren 2013 började betydelsen av det kommande toppmötet i Vilnius bli tydlig och de ryska påtryckningarna på Ukraina ökade. I maj undertecknades ett *Memorandum of Understanding* (MoU) mellan Ukraina och Tullunionen. Kiev skulle delta som observatör i möten med integrationsinstrumenten inom Tullunionen med rätt att yttra sig och förband sig från att agera och uttala sig direkt mot Tullunionen och det gemensamma ekonomiska området. Ryssland och Ukraina tolkade emellertid MoU:t olika. För Kievs del fanns det ingen klar linje mellan undertecknandet av MoU:t och medlemskap i EaEU, men för Moskva var undertecknandet i sig ett steg in i EaEU.

Samtidigt ökade Moskva de ekonomiska påtryckningarna mot Kiev. I slutet av juli stoppade Ryssland importen av choklad och konfektyr från det ukrainska bolaget *Roshen*, som ägs av oligarken och sedermera presidenten Petro Porosjenko. Kvalitén påstods vara för låg, men beslutet tolkades som en påtryckning för att få Kiev att avstå från att underteckna associeringsavtalet med EU i Vilnius. Senare utökade Moskva importstoppet till att också gälla andra varor från Ukraina. Förmodligen kombinerades handelskriget med icke-transparenta förhandlingar på högsta nivå, vars syfte var att resultera i ett beslut att inte underteckna associeringsavtalet.³⁷

Inte bara Ukraina utsattes för ryska påtryckningar att avstå från att skriva under associeringsavtalet. I september 2013 avböjde Armenien att underteckna sitt avtal och klargjorde istället att landet skulle gå med i EaEU. Det armeniska

³⁶ European Commission (2012) "Joint Communication to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee of the Regions. Eastern Partnership: A Roadmap to the autumn 2013 Summit", *European Commission*, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2012_enp_pack/e_pship_roadmap_en.pdf

³⁷ Macfarlane, Menon (2014) "The Ukraine and Europe", *Survival: Global Politics and Strategy*, 56:3, 2014 och Walker, Shaun (2013) "Ukraine's EU trade deal will be catastrophic, says Russia", *The Guardian*, 22 september <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/22/ukraine-european-union-trade-russia>.

ledarskapet gjorde ingen hemlighet av att grunden för beslutet inte handlade om ekonomiska utan säkerhetspolitiska överväganden givet den frusna konflikten över Nagorno-Karabach med Azerbajdzjan.³⁸ Armenien såg uppenbarligen EaEU som ett säkerhetspolitiskt instrument, något Ryssland också tenderar att göra. Det ligger därför nära till hands att Ryssland automatiskt uppfattar att EU har samma primära ansats för Östliga partnerskapet.

2.2 Euromajdan, Världighetsrevolutionen, annekteringen av Krim och kriget i Donbas

Huruvida Ukrainas president Viktor Janukovyjtj verkligen hade ärliga avsikter att underteckna associeringsavtalet eller enbart använde förhandlingarna med EU för att sätta press på Moskva är inte klarlagt. Om han inte hade seriösa avsikter utgick förmodligen den ukrainska ledningen från att EU ämnade hålla fast vid sitt krav om frisläppandet av Tymosjenko. Emellertid värdjade Tymosjenko själv till EU om att signera avtalet med Ukraina med argumentet att hennes dom inte skulle stå i vägen för närmare relationer mellan Ukraina och EU. När det stod klart att EU verkligen hade för avsikt att gå vidare med avtalet oavsett Tymosjenkos frigivande så var Janukovyjtj tvungen att själv lämna avtalet.³⁹ Detta skedde den 21 november 2013, en dryg vecka innan Vilnius-mötet. Samma kväll samlades de första demonstranterna i centrala Kiev för att protestera mot beslutet. Mindre än 24 timmar innan tillkännagivandet att undertecknandet skulle utebli hade premiärminister Mykola Azarov försäkrat att allt var i sin ordning inför toppmötet.⁴⁰

Fortsättningen är redan nutidshistoria. Få – inte minst Janukovyjtj själv – anade nog vilka ödesdigra konsekvenser beslutet att inte underteckna associeringsavtalet skulle få för Ukraina, men även för honom själv. Inledningsvis var protesterna relativt begränsade och bestod företrädesvis av studenter i Kiev. Men efter att polisen natten mellan 29-30 november försökt upplösa demonstrationerna med våld växte omfattningen avsevärt. Från att initialt ha handlat om avtalet med EU kom protesterna ganska snart att riktas mot personen Janukovyjtj och hans auktoritära styre, polisbrutaliteten samt den ryssvänliga politik som regeringen under ledning av premiärminister Azarov förde.

Inledningsvis ignorerade Janukovyjtj kraven från demonstranterna fullständigt. Den 17 december 2013 tillkännagavs ett avtal mellan Ryssland och Ukraina som skulle ge Kiev en gasrabatt och krediter motsvarande 15 miljarder USD. Förmodligen innehöll avtalet även ett hemligt traktat om att Ukraina skulle gå

³⁸ Gretskey, Treshchenkov och Golubev (2014), s 381.

³⁹ Böttger, Katrin (2014), "Time to hit the reset button: The Eastern Partnership after the Vilnius summit and the role of Russia", *Tepsa Policy Papers*, 19 mars, http://iep-berlin.de/wp-content/uploads/2014/08/Katrin_Bo%CC%88ttger_TEPSA_Policy_Paper.pdf, s. 2-3.

⁴⁰ Dragneva & Wolczuk (2014), s. 231.

med i EaEU. Ryssland anklagade Väst för att ligga bakom protesterna på Majdan i syfte att tvinga Ukraina att välja EU framför Ryssland. Besök på Majdan av EU-ledare som Catherine Ashton, Guido Westerwelle och Stefan Füle, sågs av Moskva som otillbörlig inblandning i Ukrainas angelägenheter och utrikesminister Sergej Lavrov ansåg att händelserna började "gå utom all kontroll".⁴¹

Trots att veckorna gick utan att något avgörande inträffade vägrade protesterna att dö ut. Demonstrationerna, vilka som mest samlade 400 000-800 000 deltagare på helgerna, fick ytterligare vind i seglen tack vare impopulära åtgärder från makten. Den 25 december misshandlades den kände journalisten och antikorrupsionsaktivisten Tetiana Tjornovol svårt av polisen. Den 17 januari 2014 infördes "de diktatoriska lagarna" vars syfte var att begränsa demonstrationsfriheten och ge inrikesministeriets specialstyrka Berkut större befogenheter att slå ner demonstrationerna med våld. Som en reaktion på lagarna eskalerade våldsamheterna ytterligare. Natten till den 22 januari 2014 krävdes de första dödsoffren under sammandrabbningar mellan Berkut och demonstranter. Minst fem demonstranter dog och 300 skadades. Samtidigt intogs regionala administrationsbyggnader av Majdan-anhängare i flera västukrainska städer, där de av presidenten utsedda guvernörerna tvingades skriva under sina avskedsansökningar. Den 28 januari avgick premiärminister Azarov och en spricka i den fram till dess kompakta maktmuren var nu ett faktum.

Det skulle dock dröja ytterligare en månad innan kraftmätningen mellan makten och demonstranterna kulminerade. Under sammanstötningar mellan den 18-20 februari 2014, vilka uppstod efter det att parlamentet vägrat behandla oppositionens krav på konstitutionella reformer, krävdes mer än 100 människoliv, både demonstranter och poliser. Flera av dessa misstänks ha skjutits av prickskyttar som var utplacerade på höga byggnader runt Majdan. Frågan om vilka prickskyttarna var och på vems order de agerade är dock fortfarande omstridd och inte tillfredsställande utredd. Ryssland fortsatte att anklaga västmakterna för att ha eskalerat konflikten som benämndes som försök till "statskupp".⁴² Ett år efter händelserna anklagade Ukrainas president Porosjenko Ryssland för direkt inblandningen i dödsjutningarna på Majdan.⁴³

Dödsjutningarna tvingade till slut Janukovyjtj att göra eftergifter för kraven från demonstranterna på Majdan. En EU-trojka bestående av utrikesministrarna

⁴¹ BBC News (2014) "Russia's Sergei Lavrov: Ukraine 'getting out of control'", 21 januari, <http://www.bbc.com/news/world-europe-2582309>.

⁴² The Insider (2014) "Rosija vvezajaje Zachid vynnym v eskalatsiji konfliktu v Ukrajinii", 19 februari, <http://www.theinsider.ua/politics/5303f85aeec66/> och Sosajev-Gurjev, Jegor (2014) "Kremi otsenivajet sobytija na Ukraine kak popytku gosperevarota", *Izvestija*, 19 februari, <http://izvestia.ru/news/566155>.

⁴³ BBC News (2015), "Ukraine accuses Russia over Maidan 2014 killing", *BBS News*, 201 februari, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31548896>.

från Tyskland, Frankrike och Polen – Frank-Walter Steinmeier, Laurant Fabius och Radoslaw (Radek) Sikorski – samt Vladimir Lukin, ett särskilt sändebud från den ryske presidenten, skickades till Kiev. På kvällen den 21 februari lyckades gruppen förhandla fram ett avtal mellan presidenten och företrädarna för oppositionen – Vitalij Klytjko (UDAR), Arsenij Jatsenjuk (*Batkyvsjtjyna*) och Oleh Tiahnybok (*Svoboda*). Avtalet innehöll först och främst tidigarelagda presidentval till december 2014 och löften om konstitutionsförändringar. Lukin vägrade dock att skriva under dokumentet.

Men inte bara presidenten utan även opposition saknade tillräckligt stöd från Majdan för uppgörelsen. När det stod klart att tongivande delar av Majdan-rörelsen förkastade uppgörelsen och istället krävde presidentens omedelbara avgång, såg inte Janukovyjt något annat råd än att lämna Kiev redan samma natt. Detta gjorde han utan att ha uppfyllt avtalets första punkt om att inom 48 timmar efter undertecknandet genom ett dekret återupprätta konstitutionen från 2004. En knapp vecka senare framträdde han på en presskonferens i Ryssland.

Efter den 22 februari gick det fort. Dödsjutningarna och presidentens hastiga flykt gjorde att den Janukovyjt-lojala majoriteten i det ukrainska parlamentet, *Verchovna Rada*, föll samman och flera ledamöter bytte sida för att istället stödja Majdan. I frånvaron av en legitim president framstod likväl Radan som den institution som kunde axla ansvaret för landet. Den nya majoriteten i Radan röstade den 23 februari för att utnämna talmannen Oleksandr Turtjynov till tillförordnad president och fastställde datumet för nyval till presidentposten till 25 maj 2014. Samma dag röstade Radan också med liten marginal (232 av 450 delegater) för att riva upp en kontroversiell språklag från 2012 enligt vilken ryska hade fått status som regionalt språk i 13 av 27 ukrainska regioner. Även om Turtjynov, i egenskap av tillförordnad president och först efter påtryckningar från Europaparlamentet, vägrade att underteckna lagförslaget, bidrog beslutet till oro för den ryska befolkningsgruppens ställning företrädesvis på Krim och i östra Ukraina. Redan tidigare under krisen hade företrädare för Ryssland, som presidentens rådgivare Sergej Glaziev och utrikesminister Lavrov, hotat Ukraina med intervention för att säkra Rysslands intressen.⁴⁴

Den 27 februari röstade Radan igenom en ny regering med Jatsenjuk som premiärminister. Redan under natten hade den ryska militära operationen börjat. Ryska specialförband utan nationalitetsbeteckning, som snabbt döptes till "små gröna män" i media, ockuperade administrativa byggnader i Simferopol, Krims huvudstad, och den viktiga hamnstaden Sevastopol, hemmabas för den ryska svartahavsmarinen.⁴⁵ De ukrainska förband som befann

⁴⁴ Beard, Katherine (2014) "Putin advisor threatens Russia intervention in Ukraine", *USnews.com*, 6 februari, <http://www.usnews.com/news/newsgram/articles/2014/02/06/putin-adviser-threatens-russian-intervention-in-ukraine>.

⁴⁵ Nikolsky, Alexey (2014) "Little, Green and Polite: The Creation of the Russian Special Operations Forces", Howard, Colby and Pukhov, Ruslan (eds) *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, s. 130.

sig på Krim satt kvar överksamma inne på förläggningarna medan kontrollen av halvön gick över i Rysslands händer. Den 1 mars gjorde EU:s utrikeschef Catherine Ashton ett uttalande där hon "beklagade" Rysslands beslut att använda "militära aktioner i Ukraina", vilka hon beskrev som en obefogad eskalering av spänningarna. Hon uppmanade vidare "alla sidor att minska spänningarna omedelbart genom dialog i full respekt för ukrainska och internationella lag".⁴⁶

Ryssland lät sig emellertid inte hejdas och redan den 16 mars genomförde de nya ryskkontrollerade myndigheterna på Krim en "folkomröstning" som med bred marginal röstade för att ansluta "Republiken Krim" till Ryska Federationen. Två dagar senare skrev president Putin under dekretet om Rysslands anslutning av Krim. Dagen innan hade USA och EU infört sanktioner på ryska och ukrainska politiker med ansvar för händelseutvecklingen på Krim. De europeiska sanktionerna var mer omfattande än de amerikanska, men gick inte lika tätt inpå kretsen kring Putin för att inte förstöra möjligheterna för dialog med den ryska ledningen.⁴⁷

I efterhand har Putin erkänt att de "små gröna männen" eller "artiga människor" som han kallade dem, var utsända ryska specialenheter och inte lokalt rekryterade förband som först hävdades officiellt.⁴⁸ Genom den förre militäre underrättelseofficieren Igor Girkin (också kallad Strelkov), som deltog i maktövertagandet på Krim och senare i den ryska interventionen i östra Ukraina, har det i efterhand också framkommit att de ryska styrkorna tvingade de lokala politikerna på Krim att be Ryssland att komma till deras undsättning, att de lokala poliserna på Krim (bortsett från Berkut) var lojala med Kiev samt att den så kallade "folkomröstningen" på Krim var en fars.⁴⁹

Den 21 mars 2014, bara några dagar efter annekteringen av Krim, skrevs den politiska delen av Ukrainas associeringsavtal med EU under av den nye premiärministern Jatsjenjuk. Undertecknandet innebar en förnyad förpliktelse från den ukrainska regeringen gentemot associeringsavtalet trots den aggression som Ryssland utfört mot landet.⁵⁰ Den mer omfattande delen av avtalet om upprättande av ett frihandelsområde sköts på framtiden tills vidare.

⁴⁶ EEAS (2014) "Statement by EU High Representative Catherine Ashton on the developments in Ukraine's Crimea", *EEAS*, 1 mars, http://eeas.europa.eu/statements/docs-/2014/140301_01_en.pdf.

⁴⁷ Lee Myers, Steven och Baker, Peter (2014) "Putin Recognizes Crimea Secession, Defying the West", *The New York Times*, 17 mars, http://www.nytimes.com/2014/03/18/world/europe/us-imposes-new-sanctions-on-russian-officials.html?hp&_r=1.

⁴⁸ Putins erkännande skedde i samband med den årliga TV-sända "heta linjen", Radio Svoboda (2014) "Putin: v Krymu dejstvovali rossijskije vojennyje", *Radio Svoboda*, 17 april, <http://www.svoboda.org/content/article/25352506.html>.

⁴⁹ Girkins erkännande skedde i det ryska debattprogrammet *Polit-Ring* (2015) "I. Strelkov vs N. Starikov 'Tsentsril/Silatsentra'", 22 januari, <https://www.youtube.com/watch?v=G04tXnvKx8Y>.

⁵⁰ Dragneva & Wolczuk, 232.

Undertecknandet skedde i skenet av oroligheter i östra Ukraina, där pro-ryska demonstranter hade börjat protestera mot regimskiftet i Kiev genom att ockupera administrativa byggnader i flera städer.

Oroligheterna gick in i ett nytt skede den 6-7 april då den regionala administrationsbyggnaden i Donetsk och säkerhetstjänsten SBU:s byggnad i Luhansk ockuperades av demonstranter som utropade "Folkrepubliken Donetsk" respektive "Folkrepubliken Lugansk". Demonstranterna utnämnde så kallade "folkguvernörer" och utlyste en "folkomröstning" om självständighet till den 11 maj. Den 12 april öppnade maskerade personer beväpnade med automatvapen under ledning av Girkin eld och tog kontroll över Slovjansk i norra Donetsk *oblast* (län).⁵¹ Liknande scener utspelade sig också i grannstaden Kramatorsk. Detta fick den tillförordnade presidenten Turtjynov att utropa en antiterroristoperation (ATO) för den ukrainska armén i områdena som separatisterna tagit över.⁵²

Det väpnade upproret spred sig snabbt till andra delar av Donbas. Eskaleringen av våldet gjorde att utrikesministrarna för Ryssland, Ukraina och USA samt EU:s utrikesrepresentant inledde samtal i Genève som resulterade i ett uttalande om att vidta åtgärder för att trappa ner spänningarna i Ukraina och att parterna skulle avhålla sig från våld. Uttalandet efterlevdes emellertid inte utan striderna tilltog alltmer under våren och försommaren. I början av juni, i samband med 70-årsfirandet av de allierades landstigning i Normandie, möttes Ukrainas och Rysslands presidenter för första gången efter revolutionen i Kiev, men utan att något genombrott skedde.

Efter en kaosartad inledning från den ukrainska arméns sida lyckades emellertid de ukrainska styrkorna, med förstärkning från hastigt uppsatta men starkt motiverade så kallade frivilligbataljoner, samla sig till en motoffensiv som under sommaren 2015 nästan omringade separatiststyrkorna.⁵³ Parallellt med de ökande striderna i Donbas forskred Kievs intentioner med EU-integrationen. Den 27 juni 2014 undertecknade den nyvalde ukrainske presidenten Porosjenko DCFTA, den ekonomiska delen av associeringsavtalet, symboliskt nog med samma penna som hade avsetts användas för samma ändamål i Vilnius 7 månader tidigare. Under samma ceremoni undertecknade även presidenterna från Moldavien och Georgien sina associeringsavtal med EU.

Trots sanktionerna mot Ryssland gick Moskvas integrationsprojekt också framåt. En månad tidigare, den 29 maj, hade ledarna för Ryssland, Kazakstan och Belarus under en ceremoni i Astana undertecknat avtalet om bildandet av

⁵¹ Novikova, Anastasija (2014) "Avakov: V Slovjanske neizvestnije zachvatili zdanija militsii", *Komsomolskaja Pravda*, 12 april, <http://www.kp.ru/online/news/1709579/>.

⁵² Oliphant, Roland (2014) "Ukraine launches 'anti-terrorist operation' in the east", *The Telegraph*, 15 april, [http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10767005-Ukraine-launches-anti-terrorist-operation-in-the-east.html](http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10767005/Ukraine-launches-anti-terrorist-operation-in-the-east.html).

⁵³ Puglisi, Rosaria (2015) "Heroes or Villains? Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine", *IAI Working Papers*, 15, 8 mars, s. 9, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1508.pdf>.

EaEU, som skulle träda i kraft den 1 januari 2015. Samtidigt försökte Moskva få med sina allierade i sanktioner mot Ukraina och i motsanktioner mot Bryssel och Washington för de sanktioner som EU och USA upprättat mot Ryssland efter annekteringen av Krim, men utan att lyckas. Nedskjutningen av det malaysiska planet MH17 den 17 juli, som ledde till att samtliga 298 ombord omkom, sannolikt utförd av ryska förband på separatistkontrollerat territorium⁵⁴, ledde till de hittills hårdaste sanktionerna mot Ryssland.

De ukrainska styrkornas framgångar på marken under sommaren ledde till att Ryssland mot slutet av augusti förde in reguljära förband ur de Väpnade Styrkorna i Ukraina i syfte att undvika ett militärt nederlag för separatistsidan. Detta skedde med fortsatt förnekande om rysk inblandning från Kremels sida. Mot bakgrund av hotet från en ännu större rysk militär intervention tvingades president Porosjenko till förhandlingar i början av september i Belarus huvudstad Minsk om ett eldupphör (Minsk-protokollet). Förhandlingarna skedde inom ramen för det så kallade Normandie-formatet med, förutom Ukrainas och Rysslands presidenter, även Tysklands förbundskansler Angela Merkel och Frankrikes president Francois Hollande.

Ratificeringen av Ukrainas AA/DCFTA skedde genom en parallell ceremoni i Verhovna Rada och EU-parlamentet den 16 september. I samband med trilaterala förhandlingar på ministernivå mellan EU, Ukraina och Ryssland några dagar tidigare hade dock beslutats att implementeringen av DCFTA skulle skjutas upp till den 1 januari 2016.⁵⁵ Dittills hade EU upprätthållit principen om att tredje land inte skulle ha rätt att ändra i avtal som undertecknats och ratificerats mellan EU och en annan stat, men nu gav Bryssel ändå sig in på ett köpsläende med ett Ryssland som samtidigt använde militära medel i sina påtryckningar mot Ukraina.⁵⁶ Som kompensation för förseningen av implementeringen av DCFTA tog Bryssel i stället beslutet att förlänga den tillfälliga tullfriheten för ukrainska varor till EU som hade införts den 11 mars 2014.

På senhösten 2014 tog EU-kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker initiativ till en översyn av ENP, som skulle vara klar senast hösten 2015, då den nya kommissionens första mandat löper ut. Den senaste översynen av

⁵⁴ Se rapport från aktivistgruppen Bellingcat (2014) "MH17: Source of the Separatists' Buk" (2014), *Bellingcat*, <https://www.bellingcat.com/wp-content/uploads/2014/11/Origin-of-the-Separatists-Buk-A-Bellingcat-Investigation1.pdf>. Rapporten kartlägger att Buk-pjäsen, som sköt ned flygplanet, kom från Ryssland och transporterades till separatistkontrollerat territorium av rysk expertpersonal, men kan inte med 100 procents säkerhet säga på vems order Buk-pjäsen avfyrades. Den officiella haveriutredningen, ledd av Nederländerna, avser att presentera sina resultat under hösten 2015.

⁵⁵ Dempster, Alexandra (2014) "EU-Ukraine DCFTA to take effect from January 2016", *Baker & McKenzie Blogs*, 6 oktober, <http://www.bakermckenzie.com/sanctionsnews/blog.aspx?entry=2683>.

⁵⁶ Dragneva & Wolczuk, s. 242-243.

ENP gjordes 2011 för att anpassa politiken till förändringarna i EU:s södra grannskap efter den arabiska våren. Nu var det händelserna i det östra grannskapet som påkallade översynen. I mars 2015 skickades ett konsultationspapper "Towards a new European Neighbourhood Policy" både till partners i grannskapet och till intressenter inom EU.⁵⁷ Fyra områden: differentiering, fokus, flexibilitet samt ägandeskap och synlighet identifierades.⁵⁸ En mer flexibel hållning från Bryssels sida gentemot länderna inom Östliga partnerskapet var att vänta och arbetet skulle sammanställas under hösten 2015.

Toppmötet i Riga den 21-22 maj 2015 inom ramen för Östliga partnerskapet blev en bekräftelse på EU:s fortsatta engagemang i det östra närområdet. Mötet skedde i efterspelen av de intensifierade striderna från Rysslands och separatisternas sida i januari och februari 2015, först om Donetsk flygplats och sedan kring transportknuten Debaltseve norr om Donetsk, vilka ledde till stora ukrainska förluster och hade tvingat Porosjenko till ytterligare ett svårt nederlag i förhandlingar i Minsk, det så kallade Minsk II. Under Riga-mötet tillkännagav EU att Ukraina skulle ges ett lån på 1,8 miljarder euro och tillsammans med Tbilisi lovades också Kiev att inom en framtid få visumfrihet till unionen förutsatt att de implementerar nödvändiga reformer.⁵⁹ Den försiktiga deklARATIONEN som de 34 deltagarländerna (28 EU-medlemmarna och sex partnerländerna) erkände partnerländernas "aspirationer och europeiska val", utan att öppna för medlemskapsperspektiv. För tydlighetens skull fastslog Merkel att Östliga partnerskapet aldrig hade varit ett medel för EU-utvidgning utan för att bygga närmare band med partnerländerna.⁶⁰ Vidare framgick av deklARATIONEN att toppmötet gav stöd för Ukrainas territoriella integritet i enlighet med FN:s nationalförsamlings resolution 68/262, från den 27 mars 2014, men också att bara EU-länderna bekräftade tidigare fördömanden av Rysslands illegala annektering av Krim och Sevastopol.⁶¹ Denna diplomatiska undanmanöver tillkom sannolikt som ett sätt att få Armenien och Belarus att slippa ta antiryska ståndpunkter. Dokumentet nämnde bara Ryssland en enda gång och då i betydelsen att uppmuntra till fortsatta gasförhandlingar mellan Ryssland och Ukraina syftande till stabila gasleveranser till Europa.

⁵⁷European Commission (2015) "Towards a new European Neighbourhood Policy: the EU launches a consultation on the future of its relations with neighbouring countries", *European Commission*, 4 mars, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4548_en.htm.

⁵⁸European Commission (2015) "Joint Consultation Paper: Towards a New European Neighbourhood Policy", *European Commission*, 4 mars, <http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/consultation/consultation.pdf>.

⁵⁹Barker, Alex (2015) "EU offers stronger ties to eastern partners – but cautiously", *The Financial Times*, 22 maj, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d9db75f6-00ab-11e5-a8e0-00144feabdc0.html#axzz3eYPSkCsV>.

⁶⁰The Associated Press (2015) "EU embrace of eastern partners turn lukewarm", *The New York Times*, 22 maj, <http://www.nytimes.com/aponline/2015/05/22/world/europe/ap-eu-europe-eastern-summit.html>.

⁶¹European Council (2015) "Eastern Partnership Summit, Riga, 21-22/05/2015", *European Council*, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/>.

Striderna i östra Ukraina pågick på relativt låg nivå fram till sensommaren 2015, då en stegvis upptrappning skedde för att lika snabbt från och med början september praktiskt taget upphöra. Artilleriet drogs tillbaka från båda sidor i enlighet med Minsk II. Situationen kom att stabiliseras och få prägel av en "frusen" konflikt. Vapenvilan i Donbas fick den franske presidenten Hollande att gå ut med att Frankrike förespråkade att sanktionerna mot Ryssland skulle upphöra från och med årsskiftet.⁶² EU:s uppmärksamhet kom istället snabbt att riktas på flyktingkrisen i Europa som följde på de upptrappade striderna i Syrien.

* * *

2003 års europeiska säkerhetsstrategi hade efterfrågat ett stabilt, demokratiskt och liberalt grannskap för EU, "*a ring of well governed countries*".⁶³ Men slutsatsen av ovan genomförda genomgång av den parallella framväxten av Östliga partnerskapet och EaEU visar tvärtom att EU:s östra närområde idag är en betydligt oroligare region än innan tillkomsten av ENP och det Östliga partnerskapet. Efter Rysslands illegala annektering av Krim och invasion i östra Ukraina är regionen mer instabil och mottaglig för fortsatt destabilisering än någonsin under de senaste tio åren. Det "gemensamma närområdet" mellan EU och Ryssland har i praktiken slutat att existera. EU retade upp Ryssland, men var alltså inte berett att ta konsekvenserna och försvara det land som utsattes för Rysslands krigföring. Detta i sig kan sägas utgöra ett typfall av asymmetrin i de ömsesidiga relationerna mellan EU och Ryssland. EU kritiserar ofta för att inte kunna tänka och agera geopolitiskt, medan Ryssland i första hand uppfattar EU som en geopolitisk aktör. Även NATO:s beslut från toppmötet i Bukarest 2008 som utlovade NATO-medlemskap för Ukraina (och Georgien) i en odefinierad framtid, utan att ge länderna försvarsarantier, bidrog till Rysslands aggressiva agerande.

Rysslands agerande har i grunden styrts av stereotyper ursprungligen från Kalla kriget, som en rädsla för inringning och att isoleras från det internationella samfundet och uppfattningen om det postsovjetiska området som en exklusiv rysk intressesfär. När Moskva ville vara en "jämlike" med EU innebar det inte att Ryssland accepterade EU:s spelregler utan att Ryssland ville komma överens med EU om de grundläggande principerna från början. EU ser sig själv som ett fredsprojekt, medan Kreml ser både EU och NATO som aggressiva aktörer som syftar till att hålla tillbaka Ryssland.

⁶² BBC (2015) "Ukraine conflict: France hopes to end Russia sanctions", *BBC News*, 7 september, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34174382>

⁶³ European Security Strategy (2003), "A Secure Europe in a Better World", 12 December, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/78367.pdf>.

3 Rysslands påtryckningsmedel mot EU:s östra närområde – styrkor och svagheter

Skillnaderna mellan EU:s och Rysslands integrationskoncept ligger dels i vad länderna får med respektive integrationsmodell, dels med vilka metoder själva integrationen genomdrivs. Vad det gäller resultatet råder det inget tvivel om att EU:s DCFTA skulle ge en bättre förutsättning för demokratisk utveckling, ekonomiskt välstånd inklusive en högre levnadsstandard för en större del av befolkningen, bättre förutsättningar att bekämpa korruption, högre rätts-säkerhet, bättre förutsättningar för företagande etc., än vad ett medlemskap i EaEU skulle ge. I en uppsats från *Stockholm Institute for Transition Economics* (SITE) jämfördes de sex länderna inom Östliga partnerskapet med länder inom OSS respektive Tullunionen (EaEU fanns inte vid tillfället för studien) samt de tio länderna i Öst- och Centraleuropa som blev medlemmar i EU 2004-07.

I jämförelsen föll indikatorer som ekonomisk välfärd, politiska fri- och rättigheter, politisk stabilitet, rätts-säkerhet och effektivt regerande klart till de nya EU-medlemmarnas fördel. Studien utgår från att vad som gäller för de flesta medborgare är välstånd och lycka; en känsla av att ha en chans till ett anständigt liv och att se möjligheten för sig själv och sina barn att realisera sina drömmar. Integration med EU är därför en mer attraktiv modell för länder som strävar efter hög levnadsstandard för sina medborgare.⁶⁴ Men det som är bäst för flertalet behöver förstås inte nödvändigtvis vara bäst för eliterna i de postsovjetska länderna, där andra preferenser kan gälla.

Det råder också en skillnad mellan EU och Ryssland med vilka metoder integrationen bedrivs. EU tvingar aldrig någon att integreras med sig och accepterar alltid partnerländernas egna val. Detta gällde också när Armenien valde bort associeringsavtalet till förmån för ett medlemskap i EaEU två månader innan toppmötet i Vilnius. Det är också alltid partnerländerna som har ett avgörande inflytande över tempot i integrationen. Ryssland däremot bedriver en aktiv övertalning med hjälp av hot och påtryckningar mot länderna för att få dem att avstå från att integreras med EU och istället välja Ryssland.

Dessa ryska hot och påtryckningar är emellertid inga nya påfund utan har funnits innan Östliga partnerskapet och associeringsavtalen med EU tillkom. En tidigare FOI-studie⁶⁵ från 2007 beskrev de påtryckningsmedel (*leverages*)

⁶⁴ Becker, Torbjörn (2014), "EU's Eastern Partnerships – The real deal", *SITE Policy Paper*, mars 2014, <https://www.hhs.se/contentassets/b85e020a3b60436189b55d72fc72ec1d/site-becker-eastern-partnerships-the-real-issues1.pdf>.

⁶⁵ Hedenskog, Jakob och Larsson, Robert (2007) *Russian Leverage on the CIS and the Baltic States*, FOI-R—2280—SE, juni 2007.

som Ryssland då använde mot länderna i OSS och de baltiska staterna. Dessa påtryckningsmedel grupperades i fem olika kluster:

- Politiska påtryckningsmedel (diplomati, upprättandet av organisationer där Ryssland har en dominerande roll, gränskonflikter, etc.)
- Humanbaserade påtryckningsmedel (användandet av ryska minoriteter i grannländerna, mediakampanjer, subversion, etc.)
- Energipåtryckningsmedel (leveranser av olja och gas, "pipeline-politik", prispolitik, etc.)
- Ekonomiska och handelspolitiska påtryckningsmedel (skuldhanteringar, handelsbojkotter, embargo, transfereringar, etc.)
- Militära påtryckningsmedel (militär närvaro, hot om intervention, "fredsskapande styrkor", "sabelfäktning", etc.)

Huvudslutsatsen i studien var att det fanns ett mönster i Rysslands agerande och användandet av de olika påtryckningsmedlen mot länderna i OSS och de baltiska staterna samt att detta fick konsekvenser för EU. Ryssland hade en ambition att restaurera sitt inflytande på det postsovetjetiska området och försökte med tillgängliga medel förstärka sitt agerande. Emellertid resulterade Rysslands agerande inte sällan i att de centrifugala trenderna i några av länderna, som strävade efter att göra sig oberoende av ryskt inflytande och integreras i Europa, stärktes mot Rysslands vilja. Studien konstaterade att det fanns ett asymmetriskt ekonomiskt förhållande mellan Ryssland och de forna sovjetstaterna, där dessa länder i regel var mer ekonomiskt beroende av Ryssland samtidigt som de var och en spelade en obetydlig ekonomisk roll för Ryssland. Det viktiga var den geostrategiska roll de spelade för Ryssland. Därtill var Ryssland ändå okänsligt för ekonomiska förluster.⁶⁶

I viss mån gäller beskrivningen av de olika påtryckningsmedel som Ryssland har idag gentemot länderna i de forna Sovjet även om prioriteringar och verkansgrad kan vara annorlunda. Nedan följer en genomgång av hur Ryssland använde dessa påtryckningsmedel gentemot Belarus, Ukraina och Moldavien. För enkelhetens skull har energipåtryckningsmedel slagits ihop med andra ekonomiska och handelspolitiska påtryckningsmedel. Beskrivningen i denna rapport kompletteras också med ryska informationsoperationer, som fått en ökad vikt i och med Rysslands krig mot Ukraina.

3.1 Politiska påtryckningsmedel

Ryssland har överlägsna diplomatiska resurser i förhållande till sina grannländer i det före detta sovjetområdet. Rysslands kärnvapeninnehav och

⁶⁶ Ibid., ss. 111-112.

dess möjligheter till veto i FN och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) gör också att Moskva kan använda sig av de internationella konfliktlösningsmekanismerna till sin fördel i en konflikt som den över Ukraina. Till exempel kunde Ryssland lämna veto mot förslag i FN:s säkerhetsråd i februari 2015 om att sätta in fredsbevarande styrkor i Donbas och i juli 2015 om att sätta upp en tribunal om nedskjutningen av MH17.

Med diplomatisk skicklighet kopplad till de militära överläget på slagfältet samt genom att utnyttja västmakternas obeslutsamhet och interna splittring har Moskva kunnat pressa Kiev både vad gäller förhandlingsformat och innehållet i förhandlingarna om Donbas. Alla dokument från Genève-uttalandet i april 2014 till olika uttalanden inom NormandiefORMATet, inklusive Minsk-protokollet och Minsk II, har alla accepterat Rysslands definition av konflikten som en intern ukrainsk konflikt och har drivit linjen att en lösning endast kan ske inom ramen för att ändra Ukrainas konstitution och ge "folkrepublikerna" speciell status inom denna. Eftersom Minsk II föreskriver att lokalval i de av separatisterna ockuperade områdena skall hållas utan att ukrainsk gränskontroll mot Ryssland har återupprättats, skulle valen bli odemokratiska och genomföras "under vapenhot". Detta skulle med säkerhet leda till att representanter för de nuvarande styrena skulle vinna. Om valen dessutom skulle observeras av internationella valobservatörer skulle det betraktas som en legitimering av separatiststyret, som Kiev egentligen betecknar som terrorister.

Med tiden har Ukrainas position i förhandlingsformaten blivit mer begränsad. Om Genèveformatet (Ukraina, Ryssland, USA och EU) åtminstone formellt likställde Kievs position med Moskvas och backades upp av Washington och Bryssel, kom Kiev inom ramen för NormandiefORMATet tydligare att utsättas för påtryckningar från Berlin och Paris att acceptera Rysslands villkor för konfliktlösningen. Från juni 2015 har det bilaterala amerikansk-ryska forumet med de båda vice utrikesministrarna Victoria Nuland och Grigorij Karasin, blivit de mest tongivande. Där finns inte ens Kiev representerat och förhandlingarna sker utan egentlig insikt från utomstående. Att USA upprättar ett bilateralt format för samtal om Ukraina med Ryssland, där Kiev själv inte deltar, får betraktas som en stor framgång för Ryssland. Att göra upp direkt med Washington om världens alla problem är något Moskva alltid eftersträvar. Även i den så kallade trilaterala kontaktgruppen, som träffas regelbundet för att överlägga om praktiska detaljer i efterlevnaden av Minsk-protokollet, så som fångutväxlingar, tillbakadragandet av artilleri, etc. har Ukraina isolerats med Västs goda minne. I gruppen ingår representanter för presidenterna i Ukraina, Ryssland samt OSSE:s ordförandeskap, men också "ledarna" för de ryskstödda "folkrepublikerna". Ryssland har alltså tre röster mot en och därtill veto inom OSSE.

Det är inte bara i förhållande till Västmakterna som Ryssland utnyttjar sin förmåga att splittra och spela ut andra stater mot varandra. Ryssland fortsätter att utöva påtryckningar på sina grannländer genom de organisationer som Moskva dominerar. I hög grad har Kreml lyckats bättre med Tullunionen och EaEU än med de tidigare försöken. OSS fungerade aldrig som ett effektivt integrationsinstrument för Ryssland. I maj 2014, efter Rysslands annektering

av Krim och invasion i östra Ukraina, påbörjade Ukraina den formella processen att lämna organisationen.⁶⁷ Putin har heller aldrig trott på projektet Unionsstaten med Belarus, trots att den i ett säkerhetspolitiskt koncept från 2000 benämndes som "den högsta, på det här stadiet, formen av integration av självständiga stater".⁶⁸ Istället för dessa organisationer har Ryssland sedan 2011 prioriterat Tullunionen och EaEU på det ekonomiska området. På det säkerhetspolitiska området fungerar CSTO som en parallell till det ekonomiskt inriktade EaEU samt som en motvikt för Ryssland till Kinas ökade inflytande i Centralasien.

Till en början framstod dock EaEU mest som ett komplement till EU, men efter Armeniens omsvängning framstod det euroasiatiska alternativet som en mer trovärdig motkraft till det europeiska, åtminstone av delar av de politiska eliterna i det postsovjjetiska staterna.⁶⁹ Armenien blev fullvärdig medlem av EaEU i januari 2015, då organisationen formellt började fungera. I augusti samma år anslöt sig även Kirgizistan.

Men det verkar finnas begränsningar även med EaEU för Ryssland både vad det gäller utvidgning av organisationen och för Moskvas anspråk att dominera sitt närområde. Tadzjikistan har visserligen uttryckt intresse att ansluta sig till EaEU, något som inte nämnvärt skulle påverka den ekonomiska styrkebalansen inom unionen. För Kirgizistan och Tadzjikistan, med sina små ekonomier och inga EU-perspektiv, finns inga egentliga alternativ till EaEU. Trots det oroas länderna av att översköljas av billiga utländska varor från Ryssland när tulltarifferna tas bort. Samtidigt tvingas de höja tarifferna för kinesiska varor, vilket minskar profiten för de inhemska köpmän som försörjer sig på att sälja vidare importerade varor från Kina.⁷⁰

Efter att tidigare visat intresse har Uzbekistan avfärdat idén om medlemskap i EaEU trots att Ryssland är dess främsta handelspartner. Tasjkents traditionellt avvaktande hållning mot alltför nära samarbete med Moskva, vilken har stärkts efter Rysslands agerande i Ukraina, bygger på dess status som den folkrikaste

⁶⁷ Förutom Ukraina har Georgien lämnat OSS (2009) och Turkmenistan har reducerat sitt medlemskap till associerad medlem (2005). Eremenko, Alexey (2014) "Ukraine leaving the CIS Shoots Down Kremlin Imperial Ambitions", *The Moscow Times*, 27 maj, <http://www.themoscowtimes.com/news/article/ukraine-leaving-cis-shoots-down-kremlins-imperial-ambitions/501001.html>.

⁶⁸ "Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Approved by the President of the Russian Federation V.Putin June 28, 2000" (2000), publicerat av <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.

⁶⁹ Kasciunas, Laurynas; Kojala, Linas; Kersankas, Vytautas (2014) "The Future of the Eastern Partnership: Russia as an Informal Veto Player", *Lithuanian Foreign Policy Review*, Issue 31/2014, s. 73.

⁷⁰ Jacobsen, Jax (2014) "Russia's Eurasian Economic Union Faces Resistance in Central Asia", *Geopolitical Monitor*, 1 december, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russia-facing-resistance-central-asia/>.

och militärt starkaste av de centralasiatiska republikerna.⁷¹ Turkmenistans medlemskap i EaEU förefaller ännu mer avlägset givet dess strikta neutralitet och isolationistiska politik samt dåliga relationer till Moskva efter att 2009 ha öppnat en gasledning direkt till Kina utanför rysk kontroll.

De sanktioner som EU och USA införde mot Ryssland på grundval av dess agerande i Ukraina och den ryska lågkonjunkturen gör att Rysslands grannar i högre grad tvekar att fördjupa den ekonomiska integrationen med Moskva. Rysslands önskan att skapa en mer politisk union av EaEU grusades på ett tidigt stadium framför allt på grund av motvilja från Kazakstan. Detta trots att själva idén med en euroasiatisk politisk och ekonomisk union ursprungligen härstammar från ett initiativ från Nazarbajev från 1994. Även Putins förslag att införa en gemensam valuta har hittills mottagits kyligt av de andra medlemmarna.⁷² Varken Belarus eller Kazakstan ställde heller upp på de motsanktioner som Ryssland införde mot EU efter att Bryssel upprättat sanktioner mot Ryssland.⁷³ De andra medlemsländerna i EaEU fortsatte också att handla med Ukraina som om ingenting hade hänt.

3.2 Humanbaserade påtryckningsmedel

Det ryska Utrikespolitiska konceptet från februari 2013 betonar explicit användningen av mjuk makt (eng. *soft power*, ry. *mjagkaja sila*) som ett särskilt viktigt utrikespolitiskt verktyg och som ett komplement till den klassiska diplomatin.⁷⁴ Putin har definierat mjuk makt som ”instrument och metoder att nå utrikespolitiska mål utan att använda vapen”⁷⁵ och han har nämnt ”stärkandet av det ryska språket, aktivt främjande av en positiv bild av Ryssland i utlandet och möjligheter att integrera med globala informationsflöden” som tecken på rysk mjuk makt.⁷⁶ Rysk mjuk makt kan grupperas i olika teman som kultur, utbildning, vetenskap och teknologi och den ryska ortodoxa kyrkan. Ett viktigt sätt

⁷¹ Ibragimova, Galiya (2015) ”Does the Eurasian Economic Union have a Future?”, *Russia Direct*, 9 april, <http://www.russia-direct.org/debates/does-eurasian-economic-union-have-future>.

⁷² World Bulletin (2015) ”Putin suggests single currency for the Eurasian Economic Union”, *World Bulletin*, 20 mars, <http://www.worldbulletin.net/haber/156810/putin-suggests-single-currency-for-eurasian-economic-union>.

⁷³ Ljutova, Margarita och Tovkajlo, Maksim (2014), ”Ukraina razdelila tamozenjnyj-sojuz”, *Vedomosti*, 30 juni, <http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2014/06/30/ukraina-razdelila-tamozhennyj-soyuz>.

⁷⁴ Persson, Gudrun (2014) ”Russian Influence and Soft Power in the Baltic States: the view from Moscow”, Winnerstig, Mike (ed.) *Tools of Destabilization: Russian Soft Power and Non-military influence in the Baltic States*, FOI-R—3990—SE, December, s. 19.

⁷⁵ Putin, Vladimir (2012) ”Rossija i menjajusjtjjsia mir”, *Moskovskije novosti*, 27 februari, <http://www.mn.ru.politics/20120227/312306749.html>.

⁷⁶ Putin, Vladimir (2013) ”Vstretja s sotrudnikami MID Rossii”, *Kremlin.ru*, 11 februari, <http://news.kremlin.ru/news/17490>.

för den ryska ledningen är också att försöka skapa ett nätverk av "Rysslands vänner" runtom i världen, vilken hålls samman av anti-amerikanism.⁷⁷

Annekteringen av Krim var en vattendelare inte bara för Rysslands sätt att använda militärt våld och att åsidosätta bilaterala och multilaterala avtal och internationella spelregler, utan även avseende dess användande av minoriteter för sina imperialistiska syften. Misslyckandet för den separatistiska rörelsen på Krim i mitten av 1990-talet hade i hög grad berott på bristande stöd från Moskva, som vid den tiden var upptaget av att kväsa separatismen i Tjetjenien och inte ville stödja en separatistströrelse på Krim som man inte fullt kunde kontrollera.⁷⁸ Kontrasten till det aktiva agerandet med de "små gröna männen", stödet till lokala pro-ryska politiker och "självförsvargrupper" i samband med annekteringen av Krim 20 år senare är därför slående.

Efter Krim fortsatte Ryssland destabiliserandet av Ukraina med att intervensera i östra Ukraina. Till skillnad från på Krim, där det förmodligen fanns ett tydligt syfte (att säkra tillgången till svartahavsmarinen) och mål (annexering) kännetecknades Kremles opererande i östra Ukraina av improviserande och *ad hoc* agerande. Som exempel på den skiftande taktiken och avsikten av tydliga mål i agerandet är användandet av begreppet *Novorossija* (Nya Ryssland). När Putin i samband med "heta linjen"- sändningen den 17 april 2014 först lanserade begreppet *Novorossija* som ett samlingsnamn för hela sydöstra Ukraina⁷⁹ indikerade detta en ambition för fortsatt militär expansion bortom de just utropade "folkrepublikerna" i Donetsk och Luhansk. I maj 2014, två veckor efter de olagliga "folkvalen" om självständighet, utropades en "Unionen av folkrepubliker – *Novorossija*". Men tilltagande fragmentisering och rivalitet inom separatistlederna gjorde att "Unionen" bara kom att existera på papper och med tiden har begreppet *Novorossija* hamnat alltmer i bakgrunden.⁸⁰

Kriget i Donbas är en konflikt skapad av Ryssland som ett direkt resultat av Putins önskan att kontrollera Ukraina. Aktörer från Ryssland fanns med redan från början och bland de första separatistledarna var flera ryska medborgare, till exempel "Folkrepubliken Donetsk" "premiärminister" Aleksandr Borodaj

⁷⁷ Persson, Gudrun (2014), s. 20.

⁷⁸ Hedenskog, Jakob (2008), s. 13.

⁷⁹ Putin definierade *Novorossija* som regionerna Charkiv, Donetsk, Luhansk, Cherson, Mykolajiv och Odesa. En expansion av den omfattningen skulle ge Ryssland landförbindelse till både Krim och Transnistrien och skära av Ukraina från tillgång till Svarta havet. Historiskt korrekt ingår egentligen inte de områden som idag ungefär utgör Charkiv oblast och norra delen av Luhansk oblast i *Novorossija* utan i den historiska kosackregionen *Slobozjansjtjyna* eller *Slobidska Ukrajina* (ordagrant "Fritt gränsland").

⁸⁰ Grisjin, Alexander (2015), "Oleg Tsariov: 'Novorossiju ne zakryt nikakim rasporjazjenijem, i jejo podderzjka sredi naselenija ne umensjilas'", *Komsomolskaja Pravda*, 28 maj, <http://www.kp.ru/daily/26387.4/3264509/>.

och "försvarsminister" Igor Girkin. Flera hade bakgrund i de ryska underrättelsetjänsterna och hade varit aktiva i annekteringen av Krim eller tidigare i Transnistrien eller andra "frusna" konflikter som Ryssland underblåst. Först när frågor om förekomsten av ryska medborgare på framträdande positioner började bli besvärande för Ryssland byttes dessa ut mot lokala förmågor.⁸¹

Det folkliga stödet för separatismen var inledningsvis tämligen svalt i Donbas.⁸² En högljudd minoritet stödde separatisterna medan den stora majoriteten förblev passiv och tystad. Likväl har Ryssland inte "uppfunnit" den pro-ryska separatismen i Donbas, vars rötter, symboler och organisation hade existerat i flera decennier. De som tog makten och upprättade "folkrepublikerna" kunde effektivt utnyttja en traditionell ovilja mot "byråkraterna i Kiev" och "banderovtsy" (efter nationalistledaren Stepan Bandera under andra världskriget) från västra Ukraina. Det har också sedan sovjettiden funnits en stark regional identitet i Donbas baserad på uppfattningen om att utgöra ett industriellt fäste som gödde resten av landet i ett gränsland med en företrädesvis ryskspråkig kultur. Känslan av agg och ovilja mot Kiev förstärktes av rapporterna om det våldsamma maktövertagandet i Kiev och skrämselfpropaganda om "hotet från fascismen".⁸³ I takt med att allt fler av den pro-ukrainska befolkningen under krigets gång har lämnat regionen som internflyktingar till andra regioner av Ukraina, 1,3 miljoner i slutet av juni 2015 enligt FN-organet OCHA⁸⁴, och den massiva propagandan som framställer den ukrainska armén som huvudfienden för folket, får man förmoda att en majoritet av befolkningen i de ockuperade territorierna antingen stöder eller har intagit en neutral position till det nya *de facto* makthavarna.⁸⁵

De lokala separatistgrupperna i Donbas rekryterades huvudsakligen från fyra olika grupper: lokala kriminella gäng, arbetslösa män som levde i samhällets

⁸¹ RIA Novosti (2014) "Borodaj zajavil, tjto pokidajet post premiera DNR", *RIA Novosti*, 7 augusti, <http://ria.ru/world/20140807/1019193894.html>

⁸² Enligt en undersökning från Kievs internationella institut för sociologi (KIIS) från 8-16 april 2014, alltså i det inledande skedet av konflikten i östra Ukraina, stödde enbart 18,1 procent av befolkningen i Donetsk oblast och 24,4 procent av befolkningen i Luhansk oblast ockupationen av administrativa byggnader i regionerna, medan 72 respektive 58,3 procent var emot. 27,2 procent av befolkningen i Donetsk oblast kunde tänka sig att regionen lämnade Ukraina för att ansluta sig till Ryssland, medan 52,2 procent var emot. I Luhansk oblast var motsvarande siffror 30,3 respektive 51,9 procent. Se KIIS (2014) "Dumky ta pohljady zjyteliv pivdenno-schynych oblastej Ukrajiny: Kviton 2014", *KIIS*, 20 april, <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=302&page=1>.

⁸³ Kudelia, Serhiy (2014), "Domestic Sources of the Donbas Insurgency", *Ponars Eurasia Policy Memo*, No. 351, September 2014, s. 3-7.

⁸⁴ OCHA (2015) "Situation Update No 5 as of 26 June 2015", *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ocha_ukraine_situation_update_13_-_26_june_2015.pdf.

⁸⁵ Piechal, Tomasz (2015) "The War Republics in the Donbas one year after the outbreak of the conflict", *OSW Commentary*, No 174, 17 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-06-17/war-republics-donbas-one-year-after-outbreak-conflict>.

utkant, politiska extremister från Rysslands högerradikala kretsar, inklusive kosacker och ryska krigsveteraner från allahanda postsovjetiska krig och konflikthärddar som Tjetjenien och Transnistrien. Dessa tränades och utrustades från allra första början med moderna vapen och understöddes av ryska reguljära och specialförband. Även om separatiströrelsen är beroende av Ryssland för träning, manskap och vapen gör dess bas i kriminella strukturer beroende av handel med alkohol, droger, vapen, inkomster som genereras från vägspärrar och plundring från industrier och banker, att de också har incitament att spela sitt eget spel. Denna kriminalitet spiller också över till Ryssland genom den obehövade gränsen.⁸⁶

Rysslands användande av etniska minoriteter i syfte att destabilisera situationerna i det Moskva kallar "den ryska världen" (*Russkij mir*) begränsas emellertid inte enbart till etniska ryssar eller ryskspråkiga ukrainare utan omfattar även andra etniska befolkningsgrupper, där Moskva utnyttjar ett lokalt missnöje mot centralregeringen. Det märks förutom i Ukraina framför allt i Moldavien. Moskva låg till exempel bakom genomförandet av den olagliga folkomröstningen i den autonoma republiken Gagauzien om stödet för EU respektive EaEU, som genomfördes i februari 2014. Det ryska alternativet vann en förkrossande seger med 98,5 procent av rösterna i denna republik som i hög grad befolkas av gagauzier, ett kristet turkfolk.⁸⁷ Moskva var också inblandat i segern för den pro-ryska kandidaten, Irina Vlah, i valet till posten som *bashkan* (guvernör) i Gagauzien i valet i mars 2015.⁸⁸

Under hösten 2014 var Ryssland var också inblandat när den representanter för den rusinska befolkningsgruppen (även kallad rutener) i Transkarpatien i västra Ukraina krävde autonomi och beskydd från "förslavandet av de galiziska fascisterna".⁸⁹ Moskväs agerande i detta område var sannolikt koordinerat med Budapest, där den Putinvänlige presidenten Viktor Orbán i samma veva

⁸⁶ Karatnytsky, Adrian (2015) "Putin's warlords slip out of control", *The New York Times*, 10 juni, <http://www.nytimes.com/2015/06/10/opinion/putins-warlords-slip-out-of-control.html>.

⁸⁷ Calus, Kamil (2014) "Gagauzia: growing separatism in Moldova?", *OSW Commentary*, No 129, 10 mars, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-03-10/gagauzia-growing-separatism-moldova>.

⁸⁸ Vlas, Cristi (2015) "Irina Vlah won the elections in Gaguzia", *moldova.org*, 23 mars, <http://www.moldova.org/irina-vlah-won-the-elections-in-gagauzia/>.

⁸⁹ Gulevitj, Vladislav (2015), "Posledneje slovo za rusinami", *Segodnja.ru*, 26 oktober, <http://www.segodnia.ru/content/150067> och Goble, Paul (2014) "Moscow Using Budapest to Put Rusins in Play Against Kyiv", *Eurasia Daily Monitor*, vol. 11, issue 196, 4 november, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx-_tnews%5Btt_news%5D=43042&cHash=8caffc5f9f72364c58a50b181fe5155%20-%20.VY1GK2cw-ic#.Vdb5Lmfouic.

krävde utökade rättigheter för den ungerska minoriteten i Transkarpatien. Dessa båda krav fick relativt stort utrymme i rysk press.⁹⁰

I april 2015 kom rapporter om en kongress för upprättandet av Bessarabiska folkrådet i södra Odesa oblast. Ett antal mindre pro-ryska minoritetsorganisationer som företrädde sju minoritetsgrupper, däribland bulgarer, gagauzier, ryssar och moldavier, krävde ökad nationell-kulturell autonomi från Kiev för södra Bessarabien (som utgör södra delen Odesa oblast). Mer representativa företrädare för minoriteterna tog omedelbart avstånd från folkrådet, vars hemsida var registrerad i Moskva.⁹¹ I kongressens spår följde en demonstration utanför Ukrainas ambassad i Sofia där demonstranterna krävde "att Kiev upphör med den repressiva politiken" mot bulgarerna i södra Bessarabien.⁹²

I Ukraina kompletteras det ryska militära agerandet i Donbas också av subversiv verksamhet, påverkansoperationer och terroristaktioner utförda även i andra regioner av grupper kontrollerade av de ryska tjänsterna. Särskilt Charkiv, Odesa och Kiev har varit utsatta för det ökade terrorhotet. Enligt den ukrainska säkerhetstjänsten SBU finns ungefär tio sabotagegrupper verksamma bara i Charkiv oblast, en viktig region som gränsar till Ryssland. Många av sabotörerna är ukrainare (ofta med kriminell bakgrund), medan andra är ryska medborgare. Individerna får träning vid speciella anläggningar i Ryssland innan de skickas på uppdrag i Ukraina. Enligt uppgifter betalas sabotörerna mellan 300 och 10 000 USD beroende på typen av uppdrag. Informationen baseras på uppgifter från förhör med personer misstänkta för sabotage.

De flesta terrordåd hittills har emellertid varit tämligen harmlösa utan dödsoffer. Det har rört sig om sprängningar riktade mot järnvägar, militära anläggningar eller nattliga sprängdåd mot frivilligorganisationer som stödjer de ukrainska väpnade styrkorna. Den 22 februari 2015 inträffade dock ett allvarligt dåd i Charkiv som krävde fyra människors liv i samband med en manifestation på årsdagen av de tragiska händelserna på Majdan.⁹³ Syftet med dessa terrordåd är sannolikt att destabilisera situationen i olika landsändar av Ukraina och tvinga regeringen att inte bara kunna fokusera på kriget i Donbas samt att ge intryck av ett scenario att en "folkrepublik" är möjlig även i Charkiv eller Odesa.

Odesa oblast är också en mycket känslig region inte minst på grund av tragedin den 2 maj 2014, då mer än 40 pro-ryska aktivister omkom i en brand

⁹⁰ Sadecki, Andrzej (2014) "Hungary's stance on the Ukrainian-Russian conflict", *OSW Analyses*, 21 maj, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-05-21/hungarys-stance-ukrainian-russian-conflict..>

⁹¹ Dums kaya.net (2015) "Narodnaja rada Bessarabii' taki byla sosdana: V rukavodsvte – ljubiteli Rossii, sajt zaregistrovan v Moskve", *Dums kaya.net*, 6 april, <http://dums kaya.net/news/v-odesse-taki-byla-sozdana-narodnaya-rada-bessar-045386/>.

⁹² Pervyj Kanal (2015) "V Sofii prosjol miting protiv pritesnenija natsmensjinstv na Ukraine", *Pervyj Kanal*, 18 maj., <http://www.1tv.ru/news/world/283989>.

⁹³ Piechal, Tomasz (2015) "The Kharkiv oblast: a fragile stability", *OSW Commentary* no 172, 3 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-06-09/kharkiv-oblast-a-fragile-stability, s. 6>.

i samband med sammanstötningar med majdananhängare. Om Ryssland vill ha en konflikt i Odesa med anledning av närheten till Transnistrien är det fullt möjligt att skapa en sådan med hänsyn till exempel av att behöva häva den "ekonomiska blockaden" mot den pro-ryska separatistrepubliken. Beslutet av det ukrainska parlamentet från den 21 maj 2015 att inte tillåta rysk trupptransport över ukrainskt territorium till och från Transnistrien (som i praktiken bara bekräftade en praxis som gällt sedan konflikten i Donbas bröt ut) och utnämmandet av Georgiens förre president Mikhail Saakashvili till guvernör i Odesa oblast har ytterligare ökat spänningarna.

Den ryska taktiken är sannolikt att anklaga Ukraina för att öka spänningarna i området och att måla upp hotet så att separatistledarna kan få befolkningen i Transnistrien att glömma de ekonomiska problemen. Samtidigt tvingas Ukraina att stärka gränsen mot Transnistrien och binda upp resurser där som annars skulle kunna användas i Donbas.⁹⁴ Som ett svar på det "ukrainska hotet" har Ryssland underlättat för Transnistrienbor som "behöver beskydd", att få ryska pass, något som ger eko av hur Ryssland agerade i Sydossetien och Abchazien innan kriget mot Georgien 2008.⁹⁵

Det skulle inte heller vara svårt för Ryssland att provocera fram en konflikt över Transnistrien genom att spela ut korten på den moldaviska sidan. Ryssland skulle förmodligen gärna se att den moldaviska regeringen överreagerade avseende förhållandet till Transnistrien genom att till exempel utnyttja den kontroversiella frågan om ställningen för de skolor som lyder under Chisinaus administration i Transnistrien och som tillåts undervisa i rumänska med det latinska alfabetet. Konflikten skulle också kunna blossa upp på grund av situationen i säkerhetszonen vid Tighina (ry. Bendery) på den transnistrisk sidan, eller på grund av förändringar i den militära styrkeupbyggnaden i Transnistrien.

Framför allt i Ukraina, men också i Moldavien, finns det starka pro-ryska lobbygrupper, till exempel oligarker med ekonomiska intressen i Ryssland. Även om några av dem flydde till Ryssland, till exempel Janukovyjtj närmaste krets, den så kallade "familjen"⁹⁶ som anklagats för att sponsrat separatisterna

⁹⁴ Calus, Kamil; Strezelski, Jan (2015) "The media storm over Transnistria", *OSW Analyses*, 17 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-06-17/media-storm-over-transnistria>.

⁹⁵ Coynash, Halya (2015) "Quickie Russian citizenship in Transdnistr", *Transitions Online*, 15 juni, <http://www.tol.org/client/article/24838-quickie-russian-citizenship-in-transdnistrer.html?print>.

⁹⁶ Enligt ett omslag av veckomagasinet *Korrespondent*, från februari 2013, ingick förutom Janukovyjtj äldste son Oleksandr även dåvarande förste vice premiärministern Serhij Arbuzov, dåvarande inrikesministern Vitalij Zachartjenko och dåvarande chefen för skattemyndigheten Oleksandr Klymenko i "familjens" inre kärna. Samtliga hade precis som Janukovyjtj själv rötterna i Donetsk oblast. Se *Korrespondent.net* (2013) "Istorija odnoj semji. Korrespondent vyjasnil sekret stremitel'nogo karjernogo rosta okruzhenija Janukovitja", *Korrespondent*, 8

i Donbas, är tillräckligt många kvar i Ukraina. Det finns också gott om "gråa kardinaler" som representerar oligarkintressen bakom kulisserna. Till exempel räknas biträdande ledaren för partiet UDAR, Vitalij Kovaltjuk, som en mellanhand för gaslobbyns ledare Dmytro Firtasj.⁹⁷ Andrij Portnov, som var en juridisk rådgivare till Janukovyjtj under Majdan, flydde därefter till Ryssland. Där har han varit involverad som rådgivare till de ryska myndigheterna vad det gäller annekteringen av Krim och ryska förslag på omskrivningar av den ukrainska konstitutionen.⁹⁸ Oligarken Viktor Medvedtjuk, tidigare chef för presidentadministrationen under president Kutjma och idag ledare för den pro-ryska organisationen "Ukrainas val", räknas som Putins direktlänk (Putin är gudfar till Medvedtjuks dotter). Medvedtjuk och hans medhjälpare Nestor Sjufrityj deltog med oklara mandat i ett tidigare skede i den trilaterala kontaktgruppen för lösningen av konflikten i östra Ukraina tillsammans med representanter för Ukrainas och Rysslands presidenter och OSSE:s ordförandeskap.⁹⁹

Ett annat traditionellt sätt för Ryssland att utöva sin mjuka makt i de förra sovjetrepublikerna är genom den ortodoxa kyrkan. Med sin krigsföring i Ukraina har dock Moskva satt den ukrainska ortodoxa kyrkan som lyder under patriarken i Moskva i en knepig sits. Även om religiositeten i Ukraina har ökat under senare år och 70 procent av befolkningen betecknar sig som ortodoxa har inte Ryssland kunnat spela på den ortodoxa samhörigheten som förväntat. Många präster och medlemmar ur den ukrainska ortodoxa kyrkan (Moskvapatriarkatet) har gått över till den ukrainska ortodoxa kyrkan under patriarken i Kiev, som inte är erkänd av resten av den ortodoxa världen. 2014 blev den ukrainska ortodoxa kyrkan (Kievpatriarkatet) för första gången den största ortodoxa kyrkan i landet till antalet medlemmar.¹⁰⁰

Medan den ukrainska ortodoxa kyrkan (Kievpatriarkatet) var aktiv på Majdan och har stött de ukrainska förbanden i kriget i öst har den ukrainska ortodoxa kyrkan (Moskvapatriarkatet) svävat på målet. Flera präster har i själva verket tagit tydlig ställning för separatisterna, vilket ytterligare förstärkt utflödet av medlemmar i andra delar av Ukraina. Patriarken Kirill i Moskva har i praktiken

februari, <http://korrespondent.net/ukraine/politics/1497612-istoriya-odnoj-semi-korrespondent-vvyasnil-sekret-stremitelnogo-karernogo-rosta-okruzheniya-syna-yanu>.

⁹⁷ Tsensur.net (2014) "Rasporjaditel 'UDARa' Kovaltjuk – stavlennik gruppy Firtasja", *Tsensor.net*, 28 april,

http://censor.net.ua/news/283063/rasporjaditel_udara_kovalchuk_stavlennik_gruppy_firtasha_eksglava_ivanofrankovskogo_udara_dokumenty.

⁹⁸ Glavnyj, Anton (2014) "Sergej Pasjinskij drug Portnova i seryj kardinal Julii Timosjenko", *Antikor*, 14 mars, http://antikor.com.ua/articles/3694-sergej_pashinskij_drug_portnova_i_seryj_kardinal_julii_timoshenko.

⁹⁹ Ukrainska Pravda (2014) "Separatysty povidomyly OBSE, sjtjo Medvedtjuk – to jichnij predstavnyk", *Ukrainska Pravda*, 24 juni, <http://www.pravda.com.ua/news/2014/06/24/7030023/>.

¹⁰⁰ Dzerkalo tyzjnja (2015) "Kilkist virujutjich Kyjivskogo patriarchatu v Ukrajinu perevisjchila kilkist Moskovskogo", *Dzerkalo tyzjnja*, 16 maj, http://dt.ua/UKRAINE/kilkist-viruyuchih-kyjivskogo-patriarhatu-v-ukrajini-perevischila-kilkist-moskovskogo-143319_.html.

varit tvungen att ligga lågt för att inte förvärpa läget ytterligare. Det var till exempel symtomatiskt att Kirill inte närvarade vid ceremonin i samband med annekteringen av Krim den 18 mars 2014. Inte heller har kyrkan i Moskva vågat inkorporera den ortodoxa kyrkan på Krim i den ryska ortodoxa kyrkan efter annekteringen utan den styrs alljämt från den ukrainska ortodoxa kyrkan (Moskvapatriarkatet) i Kiev.¹⁰¹

3.3 Energi- och ekonomiska påtryckningsmedel

Rysslands traditionella energipåtryckningsmedel är både av strategisk och taktisk natur. Den strategiska nivån omfattar bland annat pipelines, olje- och gasfält och transitresurser, alltså sådana långsiktiga påverkansmedel som är geografiskt och strukturellt bundna. Den taktiska nivån omfattar leveransavbrott eller hot om sådana, tvångsmässiga metoder i samband med förhandlingar så som användande av gasskulder, hot om övertagande av företag och infrastruktur, etc.¹⁰²

Länderna i EU:s östra närområde har alla fått sina beskärda delar av såväl strategiska som taktiska energipåtryckningsmedel från Rysslands sida. Det gäller alltså inte bara Ukraina och Moldavien, vilka strävar efter att integreras med EU, utan även Rysslands närmaste allierade Belarus. I juni 2010 till exempel minskade det ryska gasmonopolet Gazproms gasflöde till Belarus med 15 procent under en konflikt om gaspriset med Gazprom.

"Jag hoppas ni inte kommer att frysa", sa Rysslands vice premiärminister Dmitrij Rogozin till Moldaviens dåvarande premiärminister Iurie Leanca under hösten 2013, några veckor före Vilnius-mötet.¹⁰³ Budskapet var tydligt: Om ni inte gör som vi säger och inleder förhandlingar om associeringsavtalet, så kan vi stänga av gaskranen. Moldavien har vid flera tidigare tillfällen drabbats av Gazproms leveransavbrott och därtill har Ryssland alltid krävt att Transnistriens gasskuld, som idag överstiger 4 miljarder USD, skall påföras Chisinau.¹⁰⁴ Ryssland är majoritetsägare (63,4 procent) i företaget Moldovagaz,

¹⁰¹ Chawrylo, Katarzyna (2014) "Patriarch Kirill's game over Ukraine", *OSW Commentary*, 14 augusti, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-08-14/patriarch-kirills-game-over-ukraine>.

¹⁰² Hedenskog och Larsson (2007), s. 45.

¹⁰³ Tanas, Alexander (2013) "Russia warns Moldova over its pro-Europe push", *Reuters*, 3 september, <http://www.reuters.com/article/2013/09/03/us-moldova-russia-idUSBRE9820VI20130903>.

¹⁰⁴ Moldova.org (2013) "Russia uses transnistrian gas debt as political weapon against Moldova/interview", *moldova.org*, 26 juli, <http://www.moldova.org/russia-uses-transnistrian-gas-debt-as-political-weapon-against-moldovainterview-238043-eng/>.

som ansvarar för inköp och distribution av gas till landet.¹⁰⁵ Även vad det gäller leverans av elektricitet är Moldavien beroende av Ryssland eftersom det bara finns ett enda kraftverk – Moldavskaja GRES – som ligger i Transnistrien och ägs av det ryska statliga bolaget INTER RAO UES.¹⁰⁶ Den med EU-bistånd under 2014 invigda nya gasledningen Iasi-Ungheni mellan Rumänien och Moldavien minskade dock Chisinaus ensidiga behov av gasleveranser från Ryssland.¹⁰⁷

Tre gånger under de senaste tio åren – 2006, 2009 och 2014 – har Gazprom helt stoppat gasleveranserna till Ukraina som påtryckning under en konflikt om prissättningen. Avstängningen i mer än två veckor i januari 2009 ledde till leveransbrott för en rad länder i Europa som får den ryska gasen transiterad genom Ukraina. Konflikterna 2006 och 2009 ledde till att Rysslands pålitlighet som gasleverantör till EU allvarligt ifrågasattes. Flera länder började titta på alternativa leverantörer eller att börja importera flytande naturgas (*liquefied natural gas*, LNG) och Bryssel intensifierade processen med att liberalisera energimarknaden (det s.k. tredje energipaketet). I februari 2015 lanserades en Energiunion, syftande till att öka konkurrensen och minska det ensidiga gasberoendet av Ryssland.

Leveransavbrottet 2014 till Ukraina inleddes den 1 april, då det avtal om gasrabatt som Janukovyjtj förhandlat fram med Ryssland under Euromajdan löpte ut. Avbrottet varade i sex månader, men drabbade inte i högre utsträckning EU-länderna eftersom transitflödet upprätthölls. Tack vare EU:s liberalisering av gasmarknaden, som omöjliggjorde för Gazprom att förbjuda reexport av gas (eng. *reverse*) till tredje land, öppnades möjligheter för länder som Slovakien, Polen och Ungern att reexportera rysk gas till Ukraina. Regeringen i Kiev tecknade därför ett avtal med det slovakiska gasbolaget Eustream om leveranser via en tidigare oanvänd gasledning, vilken till viss del kompenserade för den uteblivna ryska gasen. I oktober 2014 lyckades Ryssland och Ukraina i trilateral samtal med EU komma överens om en leverans över vintern 2014-15 (*"winter package"*) och denna förlängdes i april 2015 till att gälla fram till halvårsskiftet.¹⁰⁸ Den 1 juli 2015 avbröt istället Ukraina gasleveranserna från Ryssland efter att parterna inte kunnat komma överens om ett pris för tredje kvartalet 2015.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Calus, Kamil (2014) "Russian sanctions against Moldova. Minor effects, major potential", *OSW Commentary*, 6 november, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-11-06/russian-sanctions-against-moldova-minor-effects-major-potential>.

¹⁰⁶ Calus, Kamil (2014), se not 88.

¹⁰⁷ RFE/RL (2015) "Moldova inaugurates gas pipeline from Romania", *RFE/RL*, 21 augusti, <http://www.rferl.org/content/moldova-gas-pipeline-romania/26552616.html>.

¹⁰⁸ RT (2015) "Putin agrees to extend gas discount for next three months", *RT*, 31 mars, <http://rt.com/business/245665-russia-ukraine-gas-discount/>.

¹⁰⁹ Ukrainian Journal (2015) "Ukraine pledges to ensure stability of Russian gas supplies to Europe", *Ukrainian Journal*, 2 juli, <http://www.ukrainianjournal.com/index.php?w=article&id=20861>.

Förändringarna på gasmarknaden har neutraliserat Rysslands möjligheter att pressa Ukraina och EU genom att manipulera med att hota med leveransavbrott. I juni 2015 översteg den ukrainska dagliga importen av gas från Slovakien den från Ryssland – 27 miljoner m³ mot 26 miljoner m³.¹¹⁰ Så länge en stor del av den ryska gasen fortfarande transiteras genom Ukraina kommer Moskva få svårt att kräva orimliga priser av Kiev. Ryssland har tidigare tagit ett beslut att avbryta transiteringen av gas genom det ukrainska transitsystemet senast 2020 och att utöka kapaciteten genom den befintliga ledningen i Östersjön (*Nord Stream*) och genom nya ledningar i Svarta havet (*Turkish Stream*).¹¹¹ Under 2015 förekom dock antydningar om att Moskva kan komma att förhandla med Kiev om att använda det ukrainska transitsystemet även efter 2019, fast utan att ge upp målet att bygga ut ledningarna som förbigår Ukraina.¹¹²

I september slöts emellertid ett preliminärt om att bygga Nord Stream 2, som är tänkt att gå parallellt med Nord Stream och skulle dubbla den ryska kapaciteten till 110 m³ årligen.¹¹³ Bolaget som skall bygga Nord Stream 2 är New European Pipeline AG och ägs till 51 procent av Gazprom. Tio procent vardera ägs av tyska E.ON, holländska Shell, österrikiska OMV och tyska BASF/Wintershall samt nio procent av det franska bolaget ENGIE. Om avtalet förverkligas, vilket är långt ifrån självklart, skulle alltså Ryssland i det längre perspektivet kunna göra sig oberoende av de ukrainska transitledningarna till EU, vilket skulle medföra ett stort ekonomiskt avbräck för Ukraina. Detsamma skulle gälla för Polen och Slovakien.

Gasbehovet i Ukraina har gått ned som ett resultat av kriget och den ekonomiska recessionen. I juni 2015 var gasbehovet 36,9 procent lägre än motsvarande månad året innan. De närmaste åren har Gazprom därför inte mycket annat val än att fortsätta att sälja till Ukraina, trots det pågående kriget, till mer flexibla priser och till minskade inkomster för Gazprom och den ryska statskassan.¹¹⁴ Man kan därför säga att den ukrainska gasmarknaden har

¹¹⁰ Porosjenko, Petro (2015) "Tjsjortjne poslannja prezydenta Ukrajiny do Verhovnoji Rady Ukrajiny 'Pro vnutrisjne ta zovnisjne stanovysjtje Ukrajiny v 2015 rotsi'", *President.gov.ua*, 4 juni, <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412>.

¹¹¹ Alexandrova, Lyudmila (2015) "Analysts: ending Russian gas transit through Ukraine by 2020 is realistic", *TASS Russian News Agency*, 25 mars, <http://tass.ru/en/opinions/784842>.

¹¹² Stang, Gerald (2015) "The bear and the beaver: Russia and the European energy security", *ISS Brief*, Nr.22, juli, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_22_energy_security.pdf.

¹¹³ Socor, Vladimir (2015) "Nord Stream Two in Ukrainian Perspective", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 12, Issue 169, 21 september, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=44397&cHash=e0569432beec31687a7d76d6f880d8cc.

¹¹⁴ Socor, Vladimir (2015) "More Competition, Less Expensive Russian gas in Ukraine's Market (part One)", *Eurasia Daily Monitor*, Volume 12, Issue 62, 3 April,

skiftat från säljarens till köparens marknad och att Rysslands förmåga att använda energipåtryckningsmedlet begränsats jämfört med för tio år sedan. Denna situation torde komma att gälla tills Nord Stream 2 eventuellt blir operativ.

Om Rysslands förmåga att använda gasleveranserna till Ukraina som påtryckningsmedel har minskat har påtryckningar genom kolleveranser emellertid ökat. Ukrainas värmekraftverk använder antingen gas eller kol för uppvärmning. Eftersom Ukrainas kolfyndigheter huvudsakligen ligger på separatistockuperade territorier tvingas Kiev att antingen "importera" kol därifrån, trots att regeringen strävar efter att upprätthålla en ekonomisk blockad mot dessa territorier – eller från Ryssland trots kriget. Också vad det gäller import av kärnbränsle till sina 15 kärnkraftreaktorer – samtliga byggda under sovjettiden med rysk teknik och som producerar 50 procent av elektriciteten som konsumeras i landet – är Ukraina beroende av leveranser från Ryssland. Beroendet minskade dock något efter det att Kiev i december 2014 slöt ett avtal med amerikanska Westinghouse om leveranser av kärnbränsle.¹¹⁵

Vid sidan av handeln med energi har Ryssland använt sig av möjligheter till andra ekonomiska påtryckningar mot Belarus, Ukraina och Moldavien. Belarusiska kött- och mejeriprodukter, ukrainsk choklad och konfektyr och moldaviska viner och grönsaker är alla produkter som stoppats av de ryska myndigheterna under senare år på grund av påstådda kvalitetsbrister. Den bojkott som Ryssland införde mot moldaviska viner 2013, som ett led i utpressningen inför Vilnius-mötet, slog hårt mot den moldaviska statsbudgeten eftersom 30 procent av den moldaviska alkoholexporten (2012) gick till Ryssland.¹¹⁶ Motiveringen för importstoppet från den ryska konsumenträttsförbundet *Rospotrebnadzor* var att Moldavien inte hade en effektiv kvalitetskontroll av sina viner. Samtidigt undantogs Transnistrien från den ryska vinbojkotten. Även 2006 infördes ett importstopp av moldaviska (och georgiska) viner till Ryssland med hänvisning till påstådda kvalitetsbrister. I juli 2014 utökades importstoppet till att omfatta även frukt och konserverade grönsaker och under hösten även kött.

En annan metod att sätta press på grannländerna är att upprätta hinder för deras gästarbetare i Ryssland. I januari 2014, till exempel, hindrade ryska myndigheter moldaviska gästarbetare från att komma in i Ryssland. Antalet gästarbetare från Moldavien till Ryssland uppskattas till minst 300 000, mer än

http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43739&cHash=7ae8d82607784c071fece8993ac5580a%20-%20.VZazBGcw-ic#.VdchZGfouic.

¹¹⁵ World Nuclear Association (2015) "Nuclear Power in Ukraine", *World Nuclear Association*, 20 augusti, <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-T-Z/Ukraine/>.

¹¹⁶ Secieru, Stanislav (2014) "Can Moldova stay on the road to Europe?", Wilson, Andrew (ed.) *Protecting the European Choice*, http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR109_EASTERN_PARTNERSHIP_AW.pdf, s. 35.

hälften av alla moldaviska gästarbetare utomlands. Remitteringar från gästarbetare beräknas stå för 1,6 miljarder USD eller 25 procent av Moldaviens årliga BNP.¹¹⁷

Ytterligare ett fall av ekonomiska påtryckningar är skuldhanteringar. Ryssland har till exempel hittills vägrat att omförhandla – eller ännu mindre avskryva – det lån på 3 miljarder USD som gavs till Janukovyjtj i december 2013 som belöning för att han inte skrev under associeringsavtalet med EU i Vilnius. Moskva kräver återbetalning senast 24 december 2015. Lånet är ett effektivt medel för Ryssland att pressa Ukraina också gentemot andra internationella långivare. Trots att lånet är ett statligt lån mellan två regeringar så är det formellt konstruerat som ett privat lån. Detta ger Ryssland flera fördelar givet att Kiev skulle misslyckas med att betala tillbaka lånet. Om det räknas som ett statligt lån skulle det förhindra fortsatta utbetalningar från Internationella valutafonden (IMF) till Ukraina eftersom IMF inte får betala ut pengar till ett land som sackar efter med betalningarna. Om det räknas som ett privat lån skulle det istället blockera Kievs möjligheter till att ta ytterligare lån på den privata kreditgivningsmarknaden.¹¹⁸

De ryska agerandet, som används som utpressning mot länderna till exempel i samband med förhandlingarna om Ukrainas och Moldaviens associeringsavtal med EU, strider mot WTO-reglerna och frihandelsavtalet inom OSS och – i Belarus fall – även mot den med Ryssland gemensamma Tullunionen. Grunden till Rysslands agerande är att det råder ett asymmetriskt handelsförhållande mellan Ryssland och dess grannländer. Ryssland är en viktigare handelspartner för grannländerna än vad dessa är för Ryssland. Den ryska marknaden är ojämförligt större än grannländernas och Ryssland framstår – trots sanktioner, rubelkris och lågt oljepris – som en ekonomisk motor för omgivningen. Likväl har länderna tvingats att rikta sin export från den ryska marknaden till andra marknader, företrädesvis inom EU. Det ryska agerandet kan därför sägas varken ha haft en avgörande inverkan på länderna att ändra sin politik eller ha gynnat Ryssland ekonomiskt. Därför har aktionerna överlag varit kontraproduktiva för Ryssland.

3.4 Militära påtryckningsmedel

Ryssland använder det militära påtryckningsmedlet i betydligt större omfattning och på ett aggressivare sätt idag än innan Moskva startade krig mot

¹¹⁷ Calus (2014) Russian sanctions against Moldova. Minor effects, major potential, *OSW Commentary*, Nr 152, 6 november, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-11-06/russian-sanctions-against-moldova-minor-effects-major-potential>.

¹¹⁸ Sadowski, Rafal (2015) "Ukraine on the financial front – the problem of Ukraine's foreign public debt", *OSW Commentary*, No 178, 5 augusti, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-08-05/ukraine-financial-front-problem-ukraines-foreign-public-debt>.

Ukraina. Innan dess låg fokus huvudsakligen på en kombination av hot om militärt användande och politiska påtryckningar med hänsyn till militära installationer (baser) och trupp i grannländerna samt fredsbevarande styrkor i "frusna konflikter".¹¹⁹ Redan med kriget i Georgien i augusti 2008 visade emellertid Ryssland att man hade sänkt tröskeln för användandet av det militära medlet och att man gav sig själv rätten att med vapenmakt ändra statsgränser i Europa som Moskva tidigare erkänt.¹²⁰

Den militära interventionen i Ukraina har dramatiskt eskalerat användandet av det militära medlet och förfinat Rysslands agerande inom ramen för vad som brukar benämnas "hybridkrigföring".¹²¹ Det finns ingen allennärådande definition på hybridkrigföring och även benämningarna i sig skiftar men gemensamt är att det rör sig om en mix av militära och icke-militära konventionella och irreguljära komponenter, som också kan inkludera cyberkrigföring, informationsoperationer med ekonomiska och diplomatiska påtryckningar. Inget av detta är i sig nytt utan det är kombinationen och orkestreringen av olika aktioner som ger en överraskande effekt och skapar otydlighet och tveksamhet som gör det svårt för den angripne att försvara sig och för multilaterala organisationer som styrs av konsensus att bemöta.¹²² Till hybridkrigets nyckel-egenskaper hör tvetydighet (*ambiguity*), den angripande statens förmåga att förneka inblandning (*deniability*) och simultana angrepp utifrån och inifrån. Framgångsrik hybridkrigföring bygger alltid på en effektiv manipulation av redan existerande konflikter inom den angripna staten.

Den militära interventionen 2014 var ett brott mot Rysslands tidigare kampanjer mot Ukraina som gick ut på att med icke-militära medel (diplomatiska/politiska, informationsmässiga och ekonomiska) forma Ukraina att ändra sin politiska kurs. Den icke-deklarerade militära aktionen har nu kommit att utföras parallellt med fortsatta icke-militära metoder. De politiska, diplomatiska och ekonomiska konfliktverktygen opererar inte längre i ett

¹¹⁹ Förutom Svartahavsmarinens med tillhörande förband och installationer på Krim, som Ryssland annekterat, är de ryska militärbaserna i EU:s östra närområde: Volga-radarbasen i Gantsevitji nära Baranovitji och det marina kommunikationscentret i Vilejka i Belarus. Se Hedenskog och Larsson (2007), s. 101-102. I Moldavien (Transnistrien) finns Operativa Gruppen för Ryska Federationen (OGRF) med bas i Tiraspol med upp till 1 500 man, bestående av framför allt av två motoriserade skyttebataljoner och understödsförband. Den ryska kontingenten inom den fredsbevarande styrkan, *Joint Peacekeeping Forces in Transnistria*, uppskattas till drygt 400 man. Se Barabanov, Mikhail (2015) "Military Situation in Transnistria", *Moscow Defence Brief*, No 3, ss. 23-24.

¹²⁰ Larsson, Robert (red.) (2008) *Det kaukasiska lackmustestet: Konsekvenser och lärdomar av det rysk-georgiska kriget i augusti 2008*, FOI-R—2563—SE, s. 10.

¹²¹ Hybridkrigföring är ett begrepp som i sig egentligen inte förekommer i den ryska debatten och om den gör det i så fall som ett exempel på en utländsk, västlig, förmåga – inte som en rysk. Se Persson, Gudrun (2015) "Mellan krig och fred – militärstrategiskt tänkande i Ryssland", Dalsjö, Robert; Korkmaz, Kaan och Persson, Gudrun, i *Örnen, Björnen och Draken: Militärt tänkande i tre stormakter*, FOI-R—4103—SE, september, s. 46.

¹²² Reisinger, Heidi och Golts, Aleksandr (2014) "Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defence", *NATO Research Paper*, No. 105, November, s. 3.

vacuum och dess framgångar har kommit att bero i hög utsträckning på hotet om användande av militära medel.¹²³

Krigsraserad bro i utkanten av Slovjansk, Donetsk oblast, september 2014 (Foto: Jakob Hedenskog)

Det militära agerandet från Rysslands sida på Krim bjöd egentligen inte på några nyheter. Ryssland använde sina militära resurser på fyra sätt, genom att hota Ukraina, som avledning, för att underlätta för lokala styrkor att ta makten samt för att ta och hålla Krim, dvs. att möjliggöra själva annekteringen.aktionen säger dock lite om Rysslands militära förmåga eftersom styrkorna inte mötte något egentligt militärt motstånd från ukrainsk sida. Det ryska agerandet underlättades även av en rad faktorer, varav en del kontrollerades av Ryssland. Den första var överraskningseffekten, dvs. att Ryssland själv kunde bestämma över när, var och hur man skulle agera på Krim. En annan var att Moskva redan hade en militärbas i området, den ryska svartahavs-marinen basering i Sevastopol, vilken gjorde att rysk militär personal redan var på plats innan aktionen startade. Andra – externa – faktorer, som också gynnade Ryssland var Krims begränsade geografi och närhet till Ryssland, och motståndarens svaghet. Både den ukrainska regeringen och de militära

¹²³ Johnson, Dave (2015) "Russia's Approach to Conflict – Implications for NATO's Deterrence and Defence", *NATO Research Paper*, No. 11, April, s. 8-10.

förbanden på Krim förblev passiva och var dåligt organiserade. Några av de ukrainska förbanden sympatiserade med Ryssland och bytte sida.¹²⁴

Några veckor efter annekteringen av Krim erkände Putin att de "små gröna männen" varit ryska specialstyrkor och inte lokala självförsvarsgrupper som först hävdats. Ett år senare erkände han också att hela aktionen varit planerad långt i förväg.¹²⁵ Vid annekteringen av Krim gick den militära aktiviteten främst och inblandningen förnekades därför bara tillfälligt. I östra Ukraina däremot har strävan att slippa politiskt ansvarstagande gått ut över den militära effektiviteten.¹²⁶ Därför har de ryska företrädarna fortsatt att förneka rysk militär inblandning, något Putin bland annat gjorde som svar på en direkt fråga i den TV-sända "heta linjen" den 16 april 2015.¹²⁷

Utän Rysslands inblandning skulle sannolikt separatismen i Donbas aldrig fått ett så våldsamt förlopp och "folkrepublikerna" aldrig ha kunnat överleva så länge. När den nya ukrainska presidenten Porosjenko gav order om en motoffensiv i juni 2014 satte Ryssland in mer sofistikerade vapen. Artilleribeskjutning från ryskt territorium mot de framryckande ukrainska styrkorna gav de ryska separatistiska styrkorna skydd. När detta inte hindrade den ukrainska offensiven och det föreföll som om ukrainska trupper skulle kunna återta hela territoriet i Donbas satte Ryssland in reguljära förband ur Väpnade Styrkorna.¹²⁸ Huvudmålet med existensen av "folkrepublikerna" för Ryssland är att konstant destabilisera situationen i Ukraina och sätta press på regeringen i Kiev att ändra konstitutionen för att låta dem kunna utgöra permanenta enheter för kontroll av Ukraina från Ryssland.

I militärt-operativt hänseende spelar ryska medborgare rollen av sista instans i dispyter mellan olika grupperingar av separatister. De avgör också hur militära operationer skall föras och sätter gränserna för hur separatistförbanden agerar. Vid flera tillfällen har observerats hur förband ur det ryska Inrikesministeriets Dzerzjinskijdivision har agerat som "straffpluton" för att straffa retirerande förband ur både separatisternas styrkor och de reguljära

¹²⁴ Norberg, Johan; Franke, Ulrik och Westerlund, Fredrik (2014) "The Crimea Operation: Implications for Future Russian Military Interventions", Granholm, Malminen och Persson (eds) *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI-R—3892—SE, ss. 42-45.

¹²⁵ BBC News (2015) "Putin reveals secrets of Russia's Crimea takeover plot", *BBC News*, 9 mars, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>.

¹²⁶ Westerlund, Fredrik och Norberg, Johan (2014) "Putins icke erkända krig mot Ukraina", *Vårt Försvar*, Nr 4, december 2014, s. 18.

¹²⁷ Kremlin.ru (2015) "Prjamaja linija s Vladimirom Putiny", 16 april, <http://kremlin.ru/events/president/news/49261>.

¹²⁸ Czuperski, Maksymilian; Herbst, John, Higgins, Eliot; Polyakova, Alina; Wilson, Damon (2015) *Hiding in plain sight: Putin's war in Ukraine*, Preface, <http://www.atlanticcouncil.org/en/publications/reports/hiding-in-plain-sight-putin-s-war-in-ukraine-and-boris-nemtsov-s-putin-war>.

ryska förbanden.¹²⁹ Antalet ryska förband i operationerna varierar från några tusen soldater upp till 12 000 man. Huvudstyrkan, som är avdelad för att strida i Ukraina, är stationerad på ryskt territorium nära den ukrainska gränsen samt på Krim.¹³⁰ Huvudelementet som möjliggör för de separatistiska truppernas överlevnad är den 400 km öppna gränsen mot Ryssland, som garanterar fritt inflöde av manskap samt materiel och finansiell hjälp.¹³¹ Fortsatt kamp mot Kiev och tänkbar expanderings av territoriet ligger i själva innebörden av "folkrepublikernas" existens och separatisterna har inte dolt sina intentioner att ockupera mer territorier.¹³² Administrerande och återuppbyggnad av regionernas ekonomi kommer först i andra hand för dem.

Utöver den direkta inblandningen på ukrainskt territorium har Ryssland upprättat träningsläger på ryskt territorium för trupper som skall in eller just kommer från striderna i Ukraina. De första av dessa uppkom redan bara dagar efter annekteringen av Krim och fler tillkom efter det att kriget i Donbas startade. De flesta är belägna i den angränsande regionen Rostov med öppna passager in till separatistockuperade territorier samt i Belgorod oblast. Dessa träningsläger härbärgerar tusentals ryska soldater och stora mängder militär materiel enligt satellitbilder och uppgifter från ryska soldater.¹³³

Vittnesmål från ryska soldater som stridit i Ukraina talar om hur befälen uppmanar soldaterna att ta bort identifierande insignier från uniformer och fordon innan de går in och ansluter sig till separatiststyrkorna.¹³⁴ Långt ifrån alla förluster har gått att dölja, till exempel förlorade 76. Gardesluftland-sättningsdivisionen i Pskov flera unga soldater i juli-augusti 2014 och om begravningarna rapporterades i lokal media.¹³⁵ Totala antalet dödade ryska soldater i Ukraina var 276 stycken i början av maj 2015, inkluderande både kontraktsoldater och värnpliktiga. De flesta dog i de hårda striderna i Ilovajsk i augusti 2014 och Debaltseve i februari 2015.¹³⁶ Genom ett dekret i maj 2015 antogs en lag i Ryssland om att förbjuda offentliggörandet av dödandet av

¹²⁹ Sutyagin, Igor (2015) "Russian Forces in Ukraine", *RUSI Briefing paper*, mars, https://www.rusi.org/downloads/assets/201503_BP_Russian_Forces_in_Ukraine_FINAL.pdf, s. 9.

¹³⁰ Ibid., s. 4.

¹³¹ Piechal, Tomasz (2015) "The War Republics in Donbas one year after the outbreak of conflict", *OSW Commentary*, 17 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-06-17/war-republics-donbas-one-year-after-outbreak-conflict>

¹³² Interfax (2015) "Zachartjenko zajavil o planach vernut Slavjansk, Krasnoarmejsk i Konstantinovky", *Interfax*, 28 mars, <http://www.interfax.ru/world/444386>.

¹³³ Czuperski et. al. (2015), s 13.

¹³⁴ Mail.online (2015) "Russian Soldiers Quit over Ukraine", *Daily Mail*, 10 maj, <http://www.dailymail.co.uk/wires/reuters/article-3075397/Russian-soldiers-quit-Ukraine.html>.

¹³⁵ Ponomarjov, Aleksej (2014) "V Pskove prosjli zakrytyje pochorony mestnych desantnikov", *Slon*, 25 augusti, <http://slon.ru/fast/russia/v-pskove-proshli-zakrytye-pokhorony-mestnykh-desantnikov-1147710.xhtml>.

¹³⁶ Otkrytaja Rossija (2015) "Otkrytaja Rossija ustanavlivaet litjnosti pogibsitjych iz spiska 'Gruz-200'", *Otkrytaja Rossija*, <https://openrussia.org/post/view/1772/>. Den senaste uppdateringen från 5 maj 2015. Ursprunglig publicering startade 22 december 2014.

ryska soldater inte bara i krigstid utan även under specialoperationer i fredstid, vilket gjorde all publicering av uppgifter om dödade ryska soldater i Ukraina olaglig.¹³⁷

Hybridkrigföringens krav på att ständigt upprätthålla möjligheten att förneka begränsar dock det optimala användandet av de ryska trupperna till exempel vad det gäller användandet av flygunderstöd eller marina resurser. Även den ryska oron för utvecklingen i Mellanöstern (Syrien), Kaukasien, Centralasien och i Arktis samt den långa gränsen till Kina är i någon mån gränssättande för hur mycket förband Ryssland kan avvara för Ukraina och hur mycket politisk uppmärksamhet man kan avdela.

Rysslands mål med krigföringen i Ukraina är sannolikt inte att erövra hela Ukraina eller ens hela Donbas utan att för all framtid förhindra Ukrainas och övriga före detta sovjetrepublikers integrerande i västliga strukturer som EU och NATO. Ett annat förmodat mål är att splittra Väst och försvaga EU och NATO eller till och med göra dem irrelevanta. I det ljuset skall man se Putins uttalande från februari 2015 om att det är en "NATO-legion" som strider i Ukraina.¹³⁸ Att Ryssland till och med har gått så långt som att hota med användning av kärnvapen för att avskräcka utomstående från militär inblandning tyder på att Kreml ser att mer än Ukraina står på spel. Putin lyfte fram Rysslands kärnvapenkapacitet i kontexten kring Ukraina i augusti 2014 när han sa att "Rysslands partners [...] borde förstå att det är bättre att inte bråka med oss [...]. Jag vill påminna om att Ryssland är en av de starkaste kärnvapenmakterna". Både Putin och utrikesminister Lavrov har markerat att Ryssland kan komma att gruppera kärnvapensystem på Krim och explicit hotat med att använda kärnvapen i och kring Ukraina.¹³⁹

3.5 Informationsoperationer

Vid sidan av den upptrappade användningen av det militära instrumentet är Rysslands ökade användande av informationsoperationer den största skillnaden mellan krigen i Ukraina och Georgien. Sedan 2008 har Rysslands investerat stora resurser i att anpassa sina principer för subversion till Internet-erans krav. Detta märks framför allt i användandet av nyhetstjänster online, som till exempel RT (tidigare *Russia Today*), användandet av sociala media och diskussionsfora online för att säkra att den ryska verklighetsbeskrivningen

¹³⁷ Baczynska, Gabriella (2015) "Putin classifies information on deaths of Russian troops in peacetime", *Reuters*, 28 maj, <http://www.reuters.com/article/2015/05/28/us-ukraine-crisis-russia-statesecret-idUSKBN0OD1HA20150528>.

¹³⁸ RT (2015) "Putin: Ukraine army is NATO legion aimed at restraining Russia", *RT*, 26 januari, <http://rt.com/news/226319-putin-nato-russia-ukraine/>.

¹³⁹ Johnson, s 9.

får brett genomslag samt i ökade språkkunskaper för att kunna anpassa budskapen till en icke-ryssspråkig omgivning.¹⁴⁰

Denna ökade förmåga – åtminstone avseende de två förstnämnda investeringarna – märktes tydligt i samband med annekteringen av Krim som i första hand inte var en militär operation utan en informationsoperation. Det centrala var inte att ta territoriet utan att undergräva Ukrainas förmåga att försvara sig och detta skedde genom ett informationsövertag.

Ett huvudmål för de ryska styrkorna var att ta kontrollen över informationsinfrastrukturen på Krim, som TV och radiostationer och mobiloperatörer, men också att infiltrera sociala nätverk som *Vkontakte* – Rysslands svar på Facebook – samt att blockera information från pro-ukrainska grupper. Med Krim isolerat från all alternativ information än den ryska propagandan genomfördes en massiv kampanj med budskapet att "fascister" tagit över makten i Kiev och nu hotade Krim och att Ryssland var den enda som kunde försvara befolkningen från detta hot. Mot omvärlden sändes budskapet att allt motstånd mot annekteringen var meningslöst och att annekteringen redan var ett obestridligt faktum både militärt och politiskt och i själva verket ett "tillrättaliggande av en historisk orättvisa".¹⁴¹ En stor beredskapsövning i västra och centrala militärdistrikten, som involverade 150 000 man, en styrka tillräcklig för att invadera Ukraina och hota den nya regeringen, genomfördes parallellt med annekteringen och bidrog ytterligare till att förvirra omvärlden och förleda uppmärksamheten hos Kiev från det som skedde på Krim.¹⁴²

Efter annekteringen av Krim har den ryska propagandan fortsatt med full kraft. Till sin hjälp har den en armé av "nättroll" med syftet att smutskasta Rysslands motståndare och hylla Putin på Internet och i sociala media.¹⁴³ Ett signifikant drag i den ryska propagandan är parallellerna mellan det som sker i Ukraina och andra världskriget. De militanta separatisterna i Donbas benämns som "milismän" (ry. *opoljtjenty*) för att ge intryck av likheter med de som försvarade Moskva mot Hitlers trupper. Talet om "banderovtsy" och "fascisterna" i Kiev och jämförelsen med "partisaner" i västra Ukraina i samband med en tåg-

¹⁴⁰ Giles, Keir (2015) "Russia's Toolkit", Giles, Keir et al., *The Russia Challenge*, Chatham House Report, June, <https://www.chathamhouse.org/publication/russian-challenge-authoritarian-nationalism>, s. 47.

¹⁴¹ Franke, Ulrik (2015) *War by non-military means: Understanding Russian information warfare*, FOI-R—4065—SE, March, pp. 44-47.

¹⁴² Norberg, Johan; Franke, Ulrik och Westerlund, Fredrik (2014) "The Crimea Operation: Implications for Future Russian Military Interventions", Granholm, Malminen and Persson (eds), p. 41.

¹⁴³ Nevéus, Ingmar (2015) "De är Putins soldater på nätet", *Dagens Nyheter*, 5 februari, <http://www.dn.se/nyheter/varlden/de-ar-putins-soldater-pa-natet/>.

sprängning i Odesa i januari 2015 gav ytterligare associationer till kända fenomen ur den sovjetiska historieskrivningen.¹⁴⁴ Ett annat återkommande tema var Västs påstådda inblandning i Ukrainas affärer, alltifrån skapandet av Euro-majdan till antiterroristoperationen i östra Ukraina, som Ryssland benämnde som "straffoperation mot den fredliga befolkningen", syftande till att hålla tillbaka Ryssland och bekämpa etniska ryssar. Moskvas enträgna hävdande att ett ukrainskt stridsflygplan sköt ned MH17, även långt efter att detta motbevisats som tekniskt omöjligt, och att dessa uppgifter fördes vidare brett också i västerländsk media, tyder på att den ryska desinformationskampanjen trots allt har varit ganska framgångsrik. Även om den förmodligen inte övertygar särskilt många utanför Ryssland bidrar den till att grumla bilden och tvingar omvärlden att avleda resurser för att bemöta den.

* * *

Genomgången ovan av Rysslands olika påtryckningsmedel ger vid handen att det ryska agerandet idag, liksom tidigare, sker genom en kombination av olika medel. Prioriterandet av de olika medlen skiftar utifrån vad som är mest gynnsamt för Ryssland utifrån situationen. Efter Georgien-kriget och ännu mer i och med annekteringen av Krim och kriget i östra Ukraina har Moskva lagt större tonvikt vid det militära påtryckningsmedlet och informationsoperationer. Hot om militärt våld har i hög grad övergått till rent användande av militärt våld även om det i Donbas fortsatt sker under förnekande från rysk sida. Även användandet av minoriteter (humanbaserade påtryckningsmedel) har ökat i och med händelserna i Ukraina och blivit mer pro-aktivt från rysk sida.

Diplomatiska påtryckningar och andra politiska påtryckningsmedel i form av till exempel organisationer där Ryssland dominerar används i samma utsträckning som tidigare. Ryssland har varit framgångsrikt i att isolera Ukraina från dess naturliga bundsförvanter i Väst i förhandlingsformaten som försöker reglera konflikten i östra Ukraina. Trycket på Ukraina att följa Minsk-protokollet, trots att det är Ryssland och separatisterna som gjort sig skyldiga till de största avtalsbrotten, sköts i praktiken inte längre av Ryssland indirekt utan av västmakterna, i form av Tyskland och Frankrike. Rysslands olagliga annektering av Krim nämns överhuvudtaget inte i några diplomatiska dokument alltifrån Genève-uttalandet till Minsk II.

Vad det gäller politiska påtryckningsmedel genom egna organisationer är EaEU i flera avseenden mer framgångsrik än sina föregångare i att integrera de postsovjetiska ekonomierna. Dock finns det klara begränsningar avseende organisationens potential för tillväxt och fördjupning, liksom för Rysslands kontroll och inflytande över redan existerande medlemmar. Ekonomiska påtryckningsmedel, i synnerhet användandet av energivapnet, särskilt avseende

¹⁴⁴ Gorevoj, Ruslan (2015) "Vysjli iz lesa: Na Ukraine razgorajetsia partizanskaja vojna", *Versj*, 19 januari, <https://versia.ru/na-ukraine-razgoraetsya-partizanskaya-vojna>.

gasen, har minskat i betydelse för Ryssland i takt med att Ukraina har minskat sitt beroende av rysk gas och gasmarknaden inom EU har liberaliserats. Styrkebalansen skulle förmodligen återgå mer i Rysslands favör om avtalet om Nord Stream 2 förverkligas. Användandet av andra ekonomiska påtryckningsmedel, som till exempel bojkotter av varor och produkter från grannländerna, ger ett magert resultat för Ryssland. Likväl fortsätter Ryssland med dessa typer av påtryckningsmedel i oförminskad styrka.

Med en egen ekonomi ansatt av låga oljepriser och sanktioner är risken stor att militära medel kommer nyttjas än flitigare av Ryssland i framtiden. Putin är fast besluten att inte upprepa misstagen från 1990-talet som ledde till att ett försvagat Ryssland inte kunde förhindra att länderna i Central- och Östeuropa samt de baltiska staterna som blev medlemmar i EU och NATO utan att Ryssland kunde göra särskilt mycket motstånd.

4 Perspektiv från länderna i EU:s östra närområde

4.1 Belarus

Relationerna mellan EU och Belarus har varit frostiga ända sedan Aleksandr Lukasjenko lät ändra landets konstitution 1996. EU vägrade godkänna resultatet av den folkomröstning som föregick reformen. Under de följande åren visade EU i allmänhet ganska svalt intresse för utvecklingen i Belarus. Situationen förändrades i samband med östutvidgningen 2004 då Belarus plötsligt blev granne till EU via dess nya medlemsstater Polen, Litauen och Lettland. Kort därefter inledde EU en konkret sanktionspolitik mot Belarus. Den utlösande faktorn var misstankarna om regimens inblandning i mordet på fyra regimkritiker kring år 2000. Sanktionslistan skärptes ytterligare efter ännu en förfuskad folkomröstning (om att tillåta Lukasjenko att sitta mer än två mandatperioder) som hölls i samband med det likaså manipulerade parlamentsvalet 2004. Även efter presidentvalet 2006 utvidgades EU-sanktionerna. Med Orangea revolutionen i Ukraina i färskt minne hade Lukasjenko låtit slå ned de efterföljande protesterna med våld och fängslat den ledande oppositionskandidaten.¹⁴⁵

Efter hand ökade dock tvivlet inom EU om att den förda sanktionspolitiken var den rätta. Uppenbarligen hade den inte tvingat den belarusiska regimen att genomföra demokratisering av landet. Samtidigt isolerade EU:s politik Belarus från sina grannländer i unionen och tvingade landet att bli mer beroende av det nyimperialistiska Ryssland som började uppträda alltmer aggressivt i sitt närområde. Rysslands krig mot Georgien 2008 ställde saken på sin spets och gjorde att Bryssel i högre grad kom att prioritera realpolitiska överväganden före demokratiska principer i relationen till Minsk. Därför bjöds Belarus in att delta när planerna för Östliga partnerskapet drogs upp. I samma veva infördes ett moratorium för de flesta av de sanktioner som gällde för personer inom den belarusiska regimen, däribland för Lukasjenko själv.

I januari 2009 beviljades Belarus ett omfattande lån av IMF, något som knappast varit möjligt ett år tidigare. Att Belarus i samma veva tilldelades ishockey-VM 2014 kopplades också till den "positiva utvecklingen" i landet. Kort innan presidentvalet i december 2010 utlovade EU mer ekonomiskt stöd

¹⁴⁵ Ugglar, Martin (2014) *Bruksanvisning för diktatorer – en berättelse om Belarus och Europas första moderna diktator*, Falun: Ruin, ss. 117-119.

till Belarus förutsatt att de kommande valen hölls i enlighet med internationell standard och att landets ledning slog in på en mer demokratisk bana.¹⁴⁶

Lenin står kvar utanför regeringsbyggnaden på Självständighetstorget (f.d. Lenintorget) i Minsk (Foto: Jakob Hedenskog, 2014)

Men Lukasjenko använde bara inviterna från EU för att höja priset för det ryska ekonomiska stödet till Belarus. En vecka före valet den 19 december 2010 besökte Rysslands president Dmitrij Medvedev Minsk och utlovade sänkta tullar för oljeexport och lägre gaspriser för Belarus. När 10 000 demonstranter gick ut i centrala Minsk på valnatten för att protestera mot valfusk visade polisen ingen nåd: 600 demonstranter arresterades, däribland sex av de nio presidentkandidaterna från oppositionen. Några dagar senare deklarerade Lukasjenko att det nu var "slut med den här meningslösa demokratin".¹⁴⁷

EU svarade på den belarusiska ledningens hårdhänta politik med att deklarerat att unionens försök att skapa goda relationer med Lukasjenkos regim hade

¹⁴⁶ Hedenskog, Jakob (2010) "The Presidential Elections in Belarus: Same same, but different!" *RUFS Briefing* No. 6, December, <http://www.foi.se/en/Our-Knowledge/Security-policy-studies/Russia/Briefings/>.

¹⁴⁷ The Guardian (2010) "Belarus: that's enough democracy", *The Guardian*, 22 december, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/dec/22/Belarus-democracy-alexander-lukashenko>.

tagit slut. Fyra EU-utrikesministrar – däribland Carl Bildt och Polens utrikesminister Radoslaw Sikorski, som båda varit drivande i tillskapandet av Östliga partnerskapet – skrev en hård debattartikel där man hävdade att Lukasjenko nu hade gjort sitt val och att det valet var emot allt som EU stod för och att fortsatt positivt engagemang från EU:s sida gentemot Lukasjenko därför var slöseri med tid.¹⁴⁸ EU återupptog sanktionspolitiken mot Belarus och krävde att alla politiska fångar i Belarus skulle släppas. Sanktionerna kopplades också till krav på demokratiska förändringar på systemnivå.¹⁴⁹

Emellertid kom EU ganska snart att åter tona ned demokratikraven på den belarusiska regimen. Delvis berodde det på att frågan om frigivande av politiska fångar förlorade vikt i takt med att de flesta fångar frigavs efter avtjänat straff. Men huvudskälet till EU:s omsvängning var – återigen – att den geopolitiska situationen med ett aggressivare Ryssland tvingade Bryssel att ompröva sin politik i närområdet. EU:s dilemma bestod i att inte vilja omfamna Lukasjenko, som fortfarande betraktades som diktator, samtidigt som det fanns en poäng att samarbeta med alla stater i Rysslands närhet, oavsett om de var demokratier eller diktaturer. Under sommaren 2015 beslöt EU att lätta på sanktionstrycket mot Belarus och avförde 24 statstjänstemän från sanktionslistan, däribland högt uppsatta personer med ansvar för organiserandet av valfusk och våld mot fredliga demonstranter efter valet 2010.¹⁵⁰

För EU framstår Belarus trots allt som stabilt i jämförelse med övriga länder i Östliga partnerskapet. Belarus är det enda landet som inte har en frusen konflikt eller gränskonflikt med någon av sina grannar och landet har undvikit den typ av oligarkvälde som präglar Ukraina, Moldavien och Ryssland. Den belarusiska regimen har inte heller, i motsats till exempel till regimen i Azerbajdzjan, använt läget i Ukraina till att slå ner på den egna oppositionen, utan har istället försökt bygga broar. Lukasjenko har stått som värd för Minsk-förhandlingarna och för möten inom den trilaterala kontaktgruppen för en lösning av konflikten.

För EU har också Belarus kunnat framstå som en del av lösningen på problemet med Ryssland. En möjlighet är att tala med EaEU istället för med Ryssland eller att försöka använda sig av Belarus för att påverka Ryssland. Ett mer isolerat Belarus skulle istället, givet Rysslands nästan obegränsade möjligheter att expandera sitt inflytande inom den belarusiska ekonomin,

¹⁴⁸ Bildt, Carl; Schwartzberg, Karl, Sikorski, Radek och Westerwelle, Guido (2010) "Lukashenko the looser", *The New York Times*, 23 december, http://www.nytimes.com/2010/12/24/opinion/24iht-edbildt24.html?_r=0.

¹⁴⁹ Uggla, Martin (2014), s. 126.

¹⁵⁰ Uggla, Martin (2015) "Sverige och EU stryker ett streck över Belarusiska människorättsbrott", *Belarusbloggen*, 21 augusti, <https://Belarus.wordpress.com/2015/08/21/sverige-och-eu-stryker-ett-streck-over-Belarusiska-manniskorattsbrott/>.

säkerhetssektorn och media, förmodligen bli ännu mer insnärjt av Ryssland oavsett om Lukasjenko eller någon annan sitter vid makten.¹⁵¹

Vidare finns ett visst stöd inom västmakterna för uppfattningen att den belarusiska ledningen har fått för lite uppskattning för att under flera år ha underlättat transporter för den USA-ledda insatsen i Afghanistan, liksom för samarbete kring att motverka illegal smuggling av kärnvapentechnologi. Belarus har också bidragit till EU:s säkerhet genom att skydda från vapensmuggling, narkotika och migration till EU och trots ryska påtryckningar inte erkänt Sydossetiens och Abchaziens självständigheter.¹⁵²

Fram tills Euromajdan och Rysslands annektering av Krim var Lukasjenko förmodligen relativt nöjd med situationen. Han hade på eget initiativ stängt möjligheten till ett närmande till Väst 2010 efter att ha kalkylerat med att Ryssland var det mindre onda jämfört med den pluralism som Väst förespråkade. Men händelserna i Ukraina har delvis rubbat den kalkylen även om Moskva fortfarande framstår som en garant för stabila energileveranser, subventionerade lån och avsättning för belarusiska produkter på den ryska marknaden.

Samtidigt vill det belarusiska ledarskapet begränsa Moskvans inflytande. Tillsammans med Kazakstan betonar Belarus att EaEU bara skall vara en ekonomisk och inte en politisk union.¹⁵³ Därför upprätthåller Belarus egna nationella intressen om suveränitet och territoriell integritet och framhåller andra uppfattningar än Moskvans i många frågor. Man motsätter sig gemensam valuta inom EaEU och fortsätter att handla med Ukraina, Moldavien och Georgien trots Rysslands restriktioner. Minsk fortsatte att importera moldaviska viner och jordbruksprodukter när de var satta under ryskt embargo. Minsk har inte heller följt Rysslands motsanktioner mot Väst för sanktionerna mot Ryssland.

Händelserna i Ukraina har tvingat Lukasjenko att ytterligare förfina sin balansakt mellan Ryssland och EU. Efter att först ha benämnt Euromajdan som en "icke-konstitutionell kupp" erkände Lukasjenko ändå det nya interimstyret i Kiev under den tillförordnade presidenten Turtjynov. Efter presidentvalet den 25 maj 2014 gratulerade han Porosjenko och närvarade till och med vid dennes presidentinstallation i juni. Lukasjenko har *de facto* – men inte *de jure* erkänt Rysslands annektering av Krim. Han har dock inte deltagit i fördömanden av Kremls agerande i FN eller i Riga-deklarationen 2015. Flera gånger har han officiellt uttryckt stöd för Ukrainas territoriella integritet och

¹⁵¹ Kryvoj, Yaraslau and Wilson, Andrew (2015) "From sanctions to summit: Belarus after the Ukraine crisis", *ECFR Policy Memo*, http://www.ecfr.eu/publications/summary/from_sanctions_to_summits_Belarus_after_the_ukraine_crisis3016, s. 2.

¹⁵² *Ibid.* s. 4.

¹⁵³ *Ibid.*

bevarande som enhetsstat och han erkände inte "folkomröstningarna" i "folkrepublikerna" den 11 maj 2014.

Den belarusiska opinionen tenderar emellertid att stödja den officiella ryska bilden av händelserna i Ukraina. På frågor från Oberoende institutet för socio-ekonomiska och politiska studier (IISEPS) om Euromajdan och störtandet av Janukovytsj uppgav sig, i juni 2014, 63,2 procent vara negativa och 23,2 procent positiva till händelserna i Ukraina. En majoritet (50,9 procent) ansåg, i likhet med den ryska propagandan, att den nya regeringen i Kiev var "fascistisk". Avseende Krim var siffrorna liknande: 62,2 procent ansåg att händelsen utgjorde ett "återtagande av gammalt ryskt territorium och etablerande av historisk rättvisa" medan 26,9 procent ansåg att Rysslands annektering av Krim var frågan om en "imperialistisk annektering eller ockupation". Liknande svar gavs angående händelserna i östra Ukraina, vilka 65,5 procent av belarusierna beskrev som en "folklig resning mot en illegitim regering".¹⁵⁴

De geopolitiska preferenserna följde samma tecken: i en hypotetisk folkomröstning mellan två förslag, antingen integration med EU eller ett förenande med Ryssland, förespråkade belarusierna från 2012 och framåt det förstnämnda alternativet. Men från mars 2014 skedde en klar svängning till förmån för förenande med Ryssland. Mot slutet av året balanserades resultatet något, men alltså med en klar övervikt för det ryska alternativet (44,9% mot 34,2%).¹⁵⁵

Givet dessa opinioner om Majdan och dess eftermäle är det inte konstigt att belarusiernas egen protestvilja är låg, i själva verket den lägsta på 15 år. Siffror från IISEPS från december 2014 talar för att endast 9,3 procent av befolkningen skulle delta i demonstrationer, 1,6 procent i strejker och 0,8 procent i hungerstrejker för att förändra det politiska systemet i landet (motsvarande siffror i augusti 2001 var 16,7 procent, 12,9 procent och 4 procent). Även om presidentvalet den 11 oktober 2015 skulle bli riggat – motsatsen förefaller osannolikt – är bara 13,9 procent av befolkningen beredd att gå ut och demonstrera mot detta.¹⁵⁶ Dessa siffror är en uppenbart en logisk följd av att en majoritet av befolkningen i Belarus har en negativ syn på händelserna i Ukraina och därför inte vill att något liknande skall hända i Belarus.

Ett av skälen till den klara övervikten för de ryska ståndpunkterna angående Ukraina är det ryska informationsövertaget i Belarus. Majoriteten av belarusierna får sin information via TV där ryska kanaler visas, men inte ukrainska. De ryska TV-kanalerna dominerar även i förhållande till de belarusiska (65 mot 35 procent).¹⁵⁷

¹⁵⁴ Mojeiko, Vadim (2015), "Post-Maidan Belarus: Demand for stability and more Belarusianess", *Bell BelarusInfo Letter*, Issue 2(51), s 1.

¹⁵⁵ IISEPS (2015) "Trends of change in the Belarusian public opinion", *IISEPS*, januari, <http://iiseps.org/trends/11/lang/en>.

¹⁵⁶ Mojeiko, Vadim (2015), s. 2.

¹⁵⁷ Kryvoi and Wilson (2014), s. 5.

Uppfattningen om det ökade behovet av stabilitet i landet är en fördel för den sittande regimen och en nackdel för oppositionen. Landets politiska ledning har därför varit snabb att återlansera gamla slogans om stabilitet och att "allt är bättre än krig". Även delar av oppositionen anser att det är ett dåligt tillfälle att samla sig till protester om detta skulle kunna hota Belarus territoriella integritet.¹⁵⁸

Men situationen i Ukraina ger även argument åt förespråkare av förändring i Belarus. Krim och Donbas har visat på faran med den ryska retoriken om "den ryska världen" och "slavisk vänskap" och visat på behovet av nationell identitetsbyggnad. Ryssland drog nytta av de pro-ryska opinionerna i delar av Ukraina. Krim och Sevastopol är de enda regionerna i Ukraina med etnisk rysk majoritetsbefolkning och det pro-ryska, sovjetnostalgiska, segmentet i Donbas är starkt oavsett etnisk tillhörighet. Därtill fanns en relativt stark regional identitet i Donbas som vände sig mot Kiev och det mer ukrainsknationalistiska västra Ukraina.

Få hyser därför tvivel om att Ryssland skulle kunna upprätta "folkrepubliker" på samma sätt som gjordes i Donbas i till exempel i Vitebsk eller Mogiljov. Kunde Ryssland komma undan med militär intervention först i Georgien och sedan i Ukraina skulle de inte tveka att intervensera i Belarus interna angelägenheter heller, även med våld om det skulle behövas, lyder resonemanget. Även de flesta belarusiska regimkritiker skulle nog föredra *status quo* under Lukasjenko före ett sådant scenario.

Redan 2002 testade Putin Lukasjenkos reaktioner när han utan förvarning på en gemensam presskonferens kommenterade de förda samtalen om Unionsstaten med att föreslå att Belarus borde ansluta sig till Ryssland "som sex regioner".¹⁵⁹ Efter detta svalnade Lukasjenkos intresse för Unionsstaten Ryssland- Belarus avsevärt.

Hotet om ett ökande oberoende för Minsk av Moskva skulle kunna användas som en ursäkt för Ryssland att intervensera i Belarus. I januari 2015 ändrade Belarus sin konstitution så att alla utländska trupper på Belarus territorium numera betraktas som en aggression, oavsett om de skickas som reguljära trupper eller inte. Skrivningen är svår att inte tyda som en anspelning på "de små gröna männen" på Krim. Inför presidentvalet i oktober 2015 ökade Moskva trycket på Minsk angående önskemålet att anlägga en rysk flygbas på belarusiskt territorium, något Lukasjenko har försökt förhålla i flera år. En rysk flygbas i Belarus skulle ytterligare begränsa möjligheterna för Minsk att bedriva

¹⁵⁸ Mojeiko, Vadim (2015), s. 2.

¹⁵⁹ Moshes, Arkady (2014) "Belarus' renewed subordination to Russia", *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 329, augusti, s. 3, <http://www.ponarseurasia.org/memo/belarus%E2%80%99-renewed-subordination-russia-unconditional-surrender-or-hard-bargain>.

en självständig utrikespolitik och samtidigt ta ifrån Lukasjenko ett förhandlingskort gentemot Moskva.¹⁶⁰

Lukasjenko har alltså inte missat att den ryska ny-imperialismen i Ukraina drabbade i första hand de regioner som traditionellt varit mest pro-ryska och sovjetnostalgiska. Efter att tidigare knappast ha varit en tillskyndare av det belarusiska språket, kulturen eller det historiska arvet – utan tvärtom hårdhänt motverkat allt sådant – har Lukasjenko sedan mars 2014 delvis ändrat sin retorik på området, även om han har varit långt ifrån konsekvent. När han tidigare alltid betonade att ryssar och belarusier var "samma folk" kan han idag tala om två distinkta nationer med varsin stat. I ett tal till nationen 2014 använde den belarusiske ledaren oväntat det belarusiska språket, en anmärkningsvärd svängning för en person som tidigare sagt att "inget av värde kan uttryckas på belarusiska". Den belarusiske ledaren har också uttryckt att det finns ett behov av mer resurser till undervisning i belarusiska i landets skolor och regimen visar nu större tolerans mot NGO:er som lär ut det belarusiska språket. Statliga websidor finns nu även i en belarusisk version, etc.¹⁶¹

Denna "mjuka belarusifiering" är både toppstyrd och driven underifrån och är inte enbart en reaktion på händelserna i Ukraina utan har funnits i Belarus under en längre tid. Händelserna i Ukraina fungerar dock som katalysator för denna trend och tidigare försök att befrämja en nationell identitet i Belarus.¹⁶² Ökat utrymme för dessa frågor ger även den belarusiska oppositionen ett visst hopp om att på sikt kunna öka sitt inflytande i politiken. Lukasjenko ser också en mjuk belarusifiering som en väg att tina upp relationerna med Väst.

Dilemmat för Lukasjenko som kommer att bestå är att å ena sidan behöva hålla sig väl med Ryssland därför att Belarus är så beroende av ryska lån och subventionerad energi, och, å andra sidan att behöva markera en viss distans till Ryssland för att minimera hoten mot självständigheten och det egna regiminnehavet.

4.2 Ukraina

I sitt tal till Verchovna Rada den 4 juni 2015 "Om inrikes och utrikes situationen i Ukraina 2015" underströk president Petro Porosjenko hur det senaste ett och ett halvt årens händelser – Euromajdan, Rysslands annektering av Krim och kriget i östra Ukraina – i grunden hade förändrat Ukrainas utrikespolitik och

¹⁶⁰ Bohdan, Siarhei (2015) "Russian Airbase in Belarus: A Long Story With No End in Sight?", *BelarusDigest*, 24 september, <http://belarusdigest.com/story/russian-airbase-belarus-long-story-no-end-sight-23334>.

¹⁶¹ Standish, Reid (2015) "Russia May Need to Say 'Do Svidanya' to Belarus", *Foreign Policy*, 30 januari, <http://foreignpolicy.com/2015/01/30/russia-may-need-to-say-do-svidaniya-to-belarus/>.

¹⁶² Mojeiko, Vadim (2015), ss. 2-3.

satt stopp för "den ökända multivektororienteringen" inom landets utrikespolitik.¹⁶³ Enligt presidenten innebar Ukrainas politiska orientering idag "en otvetydig och irreversibel kurs mot EU-medlemskap och en djupgående europeisering av Ukraina".¹⁶⁴

Majdan Nezalezjnosti (Självständighetstorget) i Kiev i april 2014 (Foto: Jakob Hedenskog)

Även om medlemskap i EU fortfarande är avlägset har Ukrainas Vårdighetsrevolution och den ryska krigföringen mot landet onekligen påverkat både den ukrainska politiken och opinionen i en mer pro-europeisk riktning. I en opinionsundersökning utförd av Gorshenin-institutet i februari 2015 framgick att 62,2 procent av ukrainarna stödde integrering i EU mot bara 14,2 procent för Tullunionen. I februari 2008 hade siffrorna varit de omvända med 28,4 procent för EU och 54,2 procent för Tullunionen (som ännu inte hade trätt ikraft vid den tidpunkten).¹⁶⁵ I en motsvarande undersökning från ett konkurrerande institut,

¹⁶³ Denna politik, som drevs mest utpräglat under Leonid Kutjmas presidenttid (1994-2005) gick ut på att balansera inflytande från Moskva med närmare relationer med Väst.

¹⁶⁴ Porosjenko, Petro (2015).

¹⁶⁵ Undersökningen omfattade 2 000 respondenter över 18 år i samtliga delar av Ukraina utom Krim och de ockuperade territorierna av Donetsk och Luhansk oblaster. Se Gorshenin Institute (2015) "Ukraine. Stress Test", *Gorshenin Institute*, 3 april, http://gorshenin.eu/researches/43_ukraine_stress_test.html.

Razumkov-centret, från ungefär samma tid (mars 2015) svarade 52 procent av ukrainarna att de stödde ett medlemskap i EU, mot bara 12 procent för Tullunionen. Två år tidigare, i maj 2013, då samma fråga hade ställts, var stödet 41 procent för EU och 31 procent för Tullunionen. I undersökningen från 2015 uppgav 47,7 procent av ukrainarna att EU var den viktigaste utrikespolitiska prioriteringen för Ukraina, medan bara 10 procent uppgav Ryssland.¹⁶⁶

Den ryska annekteringen av Krim och krigföringen i östra Ukraina har också konsoliderat de ukrainska regionerna som är kvar under Kievs kontroll. I hög grad har språkliga och etniska skillnader suddats ut eller åtminstone gett företräde till en enande ukrainsk identitet, ett utbrett avståndstagande från rysk ny-imperialism och en stärkt patriotism. Omvärlden hade tidigare vant sig vid att betrakta Ukraina genom ett paradigm där landet var djupt splittrat i en västlig och central, nationalistisk, del och en sydöstlig pro-rysk del.

Händelserna kring Euromajdan och därefter har dock visat att bortsett från Krim och Donbas, där den överväldigande majoriteten var mot Euromajdan och regimskiftet, så har resten av landet varit övervägande positiva till förändringarna i Kiev och Ukraina i stort. Detta gäller även för regioner som Cherson, Mykolajiv, Odesa, Charkiv och Zaporizjzja (även om det var jämnt i Charkiv och Zaporizjzja mellan anhängare för och emot Majdan) som tidigare klart sympatiserat med det ryska alternativet. Dnipropetrovsk stod ut som den mest majdan-vänliga regionen i det som tidigare varit en del av det tidigare sydöstra "ryssvänliga" bältet i Ukraina.¹⁶⁷ Ukraina är därför idag mer pro-europeiskt än innan annekteringen av Krim och kriget i Donbas. En effekt av den ryska politiken gentemot landet kan alltså vara att Moskva har lyckats med det som regeringen i Kiev misslyckats med i alla år, nämligen att konsolidera politikerna och befolkningen i landet kring självständigheten, den pro-europeiska politiken och demokratiseringen.

De tidigarelagda presidentvalet den 25 maj och parlamentsvalet den 26 oktober 2014 resulterade i klara segrar för kandidater och partier som företrädde pro-europeiska program.¹⁶⁸ I presidentvalet segrade Petro Porosjenko med 54,7 procent av rösterna. För första gången i Ukrainas historia segrade en kandidat med över 50 procent direkt i första valomgången och i samtliga

¹⁶⁶ Ukrainskaja pravda (2015) "52% ukrainsev podderzjivajet vstupenije v ES, lisj 12% - v tamoznjnyj sojuz", *Ukrainskaja pravda*, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/04/23/7065596/>.

¹⁶⁷ Demtjenko, Oleksandr (2014) "Pivdennoho-Schodu bilsje nemaje", *Ukrainska pravda*, 22 april, <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/04/22/7023182/>.

¹⁶⁸ Valen kunde inte genomföras på Krim på grund av annekteringen och bara i begränsad omfattning i Donbas på grund hot från terrorister (presidentvalet) respektive att valet inte organiserades i de separatistkontrollerade territorierna (parlamentsvalet).

regioner i hela landet.¹⁶⁹ I parlamentsvalet vann partier och block som företrädde ett pro-europeiskt program mer än tre fjärdedelar av rösterna.¹⁷⁰ Mot slutet av året bildades en parlamentarisk majoritetskoalition bestående av fem partier med en så kallad konstitutionell majoritet på över 300 mandat (av 450 totalt).

Trots den pro-europeiska opinionen och det manifesterade stödet för EU inom den politiska eliten i Ukraina är det emellertid för tidigt att säga om det kommer att leda till en djupgående europeisering i landet. Opinionen riskerar att snabbt svänga tillbaka om den inte uppfattar att EU-spåret leder till några förbättringar. Politiska deklamationer är en sak och politiska resultat en annan. Reformpolitiken har gått långsamt och stött på problem i Radan. I synnerhet anti-korruptionsreformerna och reformeringen av rättsväsendet har dragit ut på tiden.¹⁷¹ Enligt en opinionsundersökning utförd av Gorshenin-institutet i februari 2015 ansåg nästan var fjärde ukrainare (24,4%) att korruptionen inom den statliga sfären hade ökat under det nya styret, medan drygt 60 procent ansåg att den var oförändrad. Bara 8,3 procent ansåg att den hade minskat under det år som förflutit sedan Janukovyjtj lämnat makten.¹⁷²

Den politiska splittringen i Ukraina ökade under 2015. Radikala partiet lämnade den parlamentariska koalitionen i protest konstitutionsförändringarna angående decentralisering (se nedan). Stödet för presidenten och regeringen har minskat dramatiskt jämfört med året innan. Om Porosjenko valdes med stöd från över halva befolkningen i maj 2014 hade hans stöd ett år senare, enligt en undersökning utförd av Kievs internationella institut för sociologi (KIIS), minskat till 17 procent.¹⁷³ Enligt samma undersökning ansåg bara åtta procent av ukrainarna att regeringens arbete var tillfredsställande, medan 68 procent ansåg det vara otillfredsställande.¹⁷⁴

Även stödet för EU-politiken minskade något under 2015. Enligt en undersökning från maj 2015, också utförd av KIIS, hade stödet för EU-medlemskap minskat från 53 procent till 49 procent mellan december 2014 och maj 2015.

¹⁶⁹ Hedenskog, Jakob (2014) "Ukraine – Challenges for the Future", Granholm, Niklas; Malminen, Johannes och Persson, Gudrun (eds.), *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI-R—3892—SE, June, s. 53.

¹⁷⁰ Shchetko, Nick (2015) "Pro-Europe Parties Sweep Ukraine's Parliamentary Elections", *The Wall Street Journal*, 26 oktober, <http://www.wsj.com/articles/ukrainians-go-to-the-polls-1414338124>.

¹⁷¹ Författarens intervjuer med forskare i Kiev, mars och september 2015.

¹⁷² Gorshenin Institute (2015) "Ukraine. Stress Test", *Gorshenin Institute*, 3 april, http://gorshenin.eu/researches/43_ukraine_stress_test.html.

¹⁷³ Vorobiov, Evgen (2015) "One Year of Poroshenko President: Is the Public Love Gone?", *Euromaidan Press*, 26 maj, <http://euromaidanpress.com/2015/05/26/one-year-of-poroshenkos-presidency-is-the-public-love-gone/>.

¹⁷⁴ UNIAN (2015) "Bilshist ukrajinstviv nezadovolno otsinyly rik prezidentsva Porosjenka – opytovannja", *UNIAN*, 25 maj, <http://www.unian.ua/politics/1081642-bilshist-ukrajintsv-nezadovolno-otsinili-rik-prezidentstva-poroshenka-opituvannya.html>.

Motståndet hade ökat i motsvarande grad från 24 till 28 procent.¹⁷⁵ Även om förändringarna var små kan det röra sig om ett trendbrott i det långa loppet på grund av bristen på konkreta resultat för reformerna i landet och vad som kan uppfattas som ointresse från EU:s sida för Ukraina.

Det är svårt idag att förutspå om det ökade missnöjet med situationen i dagens Ukraina kommer att resultera i en växande apati hos stora delar av befolkningen eller i tilltagande missnöje och protester. Redan under 2014 talades det om risken för ett "tredje Majdan", vars syfte skulle vara att göra upp med de nuvarande "icke-reformerbara" statliga strukturerna. Den allvarligaste incidenten hittills inträffade när parlamentet den 31 augusti 2015 antog en lag om decentralisering, vilken innefattar en särskild status för det separatistkontrollerade territorierna. Detta ledde till de värsta oroligheterna i Kiev sedan dödsjutningarna i februari 2014. Tre personer dog och över 100 skadades när företrädare för nationalistpartiet Frihet (*Svoboda*) och Nationalgardet drabbade samman utanför parlamentet. Efteråt gick premiärminister Jatsenjuk så långt att han kallade de ukrainska nationalisterna för "värre" än de pro-ryska separatisterna, eftersom de "försökte förgöra landet inifrån under skenet av patriotism".¹⁷⁶

Under de gångna ett och ett halvt åren har det även förekommit andra exempel på tillspetsat politiskt kaos eller rent av pöbelvälde i Kiev och på andra platser i Ukraina som skulle kunna tydas som tecken på en mer utbredd missnöjesprotest. 2014 genomförde till exempel aktivister ur högerextrema Högra sektorn (*Pravyj sektor*) en protest i flera städer mot den långsamma hanteringen av lagen om lustration¹⁷⁷ en aktion som bokstavligen gick ut på att slänga representanter för den gamla regimen i soptunnor. Den så kallade "Folkets lustration" signalerade en gryende frustration över de långsamma reformerna och att korruption och maktmissbruk inte minskar.¹⁷⁸

¹⁷⁵ KIIS (2015) "What integration direction should Ukraine choose: referendum concerning joining the Customs Union, the European Union or NATO (May 2015)", *KIIS*
<http://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=530&page=1>.

¹⁷⁶ Carroll, Oliver (2015) "Ukraine crisis: Prime Minister says nationalist protesters are worse than the separatists following violence that left one dead", *Independent*, 1 september, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-crisis-prime-minister-says-nationalist-protesters-are-worse-than-the-separatists-following-10480308.html>. En nationalgardist dog omedelbart till följd av en granatexplosion. Ytterligare två dog senare på sjukhus till följd av skadorna. Ukrainska Pravda (2015) "Troje bojtsov Natsgvardii ostajutsia v tiazjelom sostajanii", *Ukrainska Pravda*, 1 september, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/09/1/7079781/>.

¹⁷⁷ Lustration är ursprungligen ett religiöst begrepp som betyder rening, reningsoffer eller reningssceremoni. Lagen om lustration syftar till att rensa ut företrädare för den gamla regimen ur den statliga förvaltningen.

¹⁷⁸ Balmforth, Tom (2014) "Frustrated Ukrainian Activists Dishing Out 'Trash-Bucket Justice'", *RFE/RL*, 2 October, <http://www.rferl.org/content/ukraine-lustration-trash-can-justice/26616901.html>.

En annan aktion signerad Högra sektorn som indikerade brister i stabiliteten i Ukraina på ett djupare plan var en aktion i Transkarpatien i juli 2015 då en grupp på ungefär 20 aktivister från Högra sektorn öppnade eld mot poliser i staden Mukatjeve nära gränsen till Slovakien, Ungern och Rumänien. Tre personer dödades, varav två från Högra sektorn, innan resten av aktivisterna tog sin tillflykt upp i bergen. Högra sektorn påstod att dess agerande syftade till att bekämpa smugglingen av cigaretter till EU som bedöms generera motsvarande miljontals dollar till de lokala politikerna i regionen. Andra sagesmän uppgav att Högra sektorn själv är involverad i cigaretthandeln och blivit indragen i kriminella nätverk. Ytterligare andra har gjort gällande att Högra sektorn i själva verket har infiltrerats av de ryska säkerhetstjänsterna och låter sig utnyttjas av dessa för att utföra provokationer syftande till att destabilisera läget i landet.

Det är svårt att hitta bevis för den ena eller andra anklagelsen om på vems order Högra sektorn opererar och vem som finansierar den. Efter ihärdiga rykten kände sig både Medvedtjuk och Dnipropetrovsk tidigare guvernör, oligarken Ihor Kolomojskyj, nödgade att offentligt förneka inblandning i händelsen i Mukatjeve. Det är emellertid uppenbart att Högra sektorn har visst stöd bland makteliten i landet, är tungt beväpnad och förmår sätta in sina resurser i en region långt från både Kiev och kriget i Donbas. Högra sektorn är också ett politiskt parti, som visserligen bara fick 1,8 procent i parlamentsvalet 2014, men fick in sin ledare Dmytro Jarosj i parlamentet genom seger i en enmansvalkrets i Dnipropetrovsk. Även om få ukrainare i dagsläget verkar vilja rösta på partiet, ser många vanliga ukrainare positivt på Högra sektorn som betraktas som patrioter som försvarar landet från Ryssland.¹⁷⁹

Den bristfälliga kontrollen över frivilligbataljonerna i allmänhet och av Högra sektorns paramilitära kår, Frivilliga ukrainska kåren (*Dobrovoltjyj ukrajinskyj korpus*, DUK) i synnerhet, är en känslig fråga. Formellt är frivilligbataljonerna sedan en tid inkorporerade i Nationalgardet (under Inrikesministeriet) eller i Försvarsministeriet. Det förefaller dock som om inkorporeringen varit mer formell än faktisk och att förbanden finns kvar intakta med namn och personal även inom de statliga strukturerna.¹⁸⁰ Dessutom kvarstår ett par frivilligbataljoner, däribland just DUK, formellt utanför det statliga systemet även om de delvis koordinerar sina aktioner i antiterroristoperationszonen med ATO-kommandot. Frivilligbataljonernas beroende till vissa oligarker ställer också frågan om deras lojalitet till staten och regeringen på sin spets. När Kolo-mojskyj avskedades av presidenten som guvernör i Dnipropetrovsk i mars 2015 använde han personal ur frivilligbataljonen Dnipro-1 för att försöka återta

¹⁷⁹ Stern, David (2015) "Ukraine clashes raise question over Right Sector militia", *BBC News*, 15 juli, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33523869>.

¹⁸⁰ Författarens intervjuer med officiella representanter för Försvarsministeriet, Kiev, september 2015.

kontrollen över oljebolagen Ukrnafta och Ukrtransnafta.¹⁸¹ Det förekommer ofta uppgifter om att personal från frivilligbataljonerna deltar i demonstrationer och protester mot regeringens politik eller i aktioner som den i Charkiv i september 2015, då maskerade män, som påstods tillhöra Azov-bataljonen stormade Stadshuset.¹⁸² Att bryta oligarkernas inflytande inte bara över frivilligbataljonerna utan även över politiken och ekonomin i Ukraina i stort är en rejäl utmaning för den ukrainska ledningen. Det återstår att se om Porosjenko – som själv är en oligark – är rätt man för denna uppgift.

4.3 Moldavien

Under större delen av perioden 2009 och 2014 styrdes Moldavien av en "Allians för europeisk integration" bestående av tre partier – Liberaldemokratiska partiet (PLDM), Demokratiska partiet (PDM) och Liberala partiet (PL). De närmast föregående åtta åren hade landets politik dominerats helt av Kommunistpartiet (PCRM) med dess ledare Vladimir Voronin som president. Efter parlamentsvalet i april 2009, som ledde till en knapp majoritet för PCRM, utbröt emellertid våldsamma protester och oroligheter i huvudstaden Chisinau, den så kallade "Twitterrevolutionen", mot förmodat valfusk från PCRM:s sida, vilka ledde fram till ett omval där de tre proeuropeiska partierna segrade.

Moldavien blev efter detta ett "mönsterland" för europeisk integration inom ramen för det framväxande Östliga partnerskapet. Förhandlingar om associeringsavtalet påbörjades under toppmötet i Vilnius 2013. Regeringen tog en del lyckade beslut till exempel vad det gällde implementeringen av reformer syftande till att öka den fria rörligheten inom DCFTA. I april 2014 infördes visumfrihet för moldaviska medborgare till Schengen-zonen. Den 27 juni 2014 undertecknades AA/DCFTA med EU och det ratificerades av det moldaviska parlamentet redan fem dagar senare. Den rekordsnabba ratificeringen skedde för att rycka undan manöverutrymme för PCRM i händelse de skulle återkomma efter parlamentsvalet i november samma år.¹⁸³

Under "Alliansen för europeisk integration" förbättrades också de makroekonomiska indikatorerna i Moldavien, liksom investeringsklimatet även om investerare fortsatte att klaga på brister inom skattelagstiftningen och rättsväsendet.¹⁸⁴ Trots korruptionsskandaler och en politisk kris under första delen av 2013, som ledde till premiärminister Vlad Filats (PLDM) avgång, var det politiska och ekonomiska stödet från EU till den moldaviska regeringen praktiskt taget oförändrat fram till parlamentsvalet i november 2014.

¹⁸¹ Klein, Margarete (2015) "Ukraine's volunteer battalions – advantages and challenges", *RUFSS Briefing*, No. 27, april, <http://www.foi.se/sv/Var-kunskap/Sakerhetspolitik/Ryssland/Briefings/>.

¹⁸² Hromadske TV (2015) "Proryv do Kernesu. Nevidomi vlasjtuvaly bijku u Charkovskij miskradi", *Hromadske TV*, 29 September, 2015, <http://www.hromadske.tv/politics/proriv-do-kernesu-nevidomi-vlashtuvaly-biiku-u-kha/>.

¹⁸³ Secieru, Stanislav (2014), s. 29.

¹⁸⁴ *Ibid.*, s. 30.

Parlamentsbyggnaden i Chisinau stormades under de våldsamma demonstrationerna i samband parlamentsvalet i april 2009 (Foto: Jakob Hedenskog)

Situationen förändrades i hög grad efter valet. Det största partiet blev det Moskva-orienterade Socialistpartiet, lett av Igor Dodon, en tidigare utbrytare från PCRM. Både Socialistpartiet och partiet "Vårt Parti" (*Partidul Nostru*), som leds av affärsmannen Renato Usatii, som byggt en förmögenhet på affärer i Ryssland, räknas som Kreml-styrda projekt syftande till att ta över väljare från kommunisterna och öka Rysslands inflytande i Moldavien. "Vårt Parti" diskvalificerades med kort varsel från att ställa upp i parlamentsvalet på grund av misstankar om olaglig kampanjfinansiering.

Trots socialisternas framgångar ledde valutgången till förhandlingar mellan de tre tidigare allianspartierna. Efter två månader av segdragna förhandlingar skapades en ny allians, "Politisk allians för ett europeiskt Moldavien" (APME), bestående av enbart PLDM och PDM. Förhandlingarna med PL strandade på grund att PDM motsatte sig liberalernas krav på avpolitiseringsen av general-åklagarämbetet som kontrolleras av PDM. När den nya tvåpartikoalitionen inte fick egen majoritet kom den att regera med stöd av PCRM istället. Den tidigare premiärministern, Iurea Leanca, som har rykte om sig att vara relativt okorrump-erad och reformvänlig, fick inte förtroendet att fortsätta utan bröt med PLDM

och bildade sin egna politiska rörelse – Europeiska folkpartiet (EPPM).¹⁸⁵ Efter lokalvalen i juni utökades APME-koalitionen igen med den tidigare koalitions-partnerna PL, och behövde inte längre stöd från kommunisterna.

Den styrande koalitionen bygger på en ohelig allians mellan landets två mäktigaste oligarker, Vlad Filat som leder PLDM och Vlad Plahotniuc, en miljardär som *de facto* leder PDM. I praktiken är det Filat och Plahotniuc som styr politiken genom att nominera personer till viktiga befattningar som ministrar och chefer för statliga institutioner och sedan ge dem instruktioner. Dessa personer är i regel politiskt oerfarna och lättstyrda.¹⁸⁶ Detta oligark-system är instabilt och bygger på flera paradoxer. En är att de två ledande oligarkerna är politiska och affärsmässiga konkurrenter och att båda är intresserade av att begränsa den andres inflytande och makt. Samtidigt är båda intresserade av att behålla systemet intakt, åtminstone så länge de är någorlunda jämnstarka, vilket tvingar dem till ett *modus vivendi* att fungera inom en koalition. De är båda intresserade av att stänga ute andra partier och politiker som kan utmana det rådande systemet.¹⁸⁷ Detta system begränsar utrymmet för modernisering i landet och kommer ha inverkan på implementeringen av associeringsavtalet och reformerna. Varje förändring skulle riskera att begränsa oligarkernas inflytande inom politiken och ekonomin, vilket skulle utmana deras privata affärsintressen.¹⁸⁸

Framtidsutsikterna för reformer och implementering av associeringsavtalet i Moldavien ser därför inte goda ut under den nuvarande koalitionen. Stödet från EU kommer troligen att minska och det är inte osannolikt att partierna kommer att vända sig till andra sidan när idén om europeisk integration har nått vägs ände. I vassen lurar de pro-ryska partierna – socialisterna och "Vårt Parti" – som flyttade fram sina positioner ytterligare i lokalvalen i juni 2015. Då valdes Renato Usatii till borgmästare i Balti, den andra staden i det egentliga Moldavien (minus Transnistrien), som har en ryskspråkig majoritetsbefolkning. Eftersom partiet också vann borgmästarvalet i Comrat, Gagauziens huvudstad, har det nu två viktiga regionala centra att utmana Chisinau ifrån.

De troliga alternativen till den styrande koalitionen ser alltså ännu sämre ut för Moldavien vad gäller implementering av reformer syftande till europeisk integration. En omsvängning kan vara på gång och skulle gynna Ryssland, dels för att den bromsar in Moldaviens integration i EU, dels för att det ökar

¹⁸⁵ Calus, Kamill (2015) "An captured state? Moldova's uncertain prospects for modernization", *OSW Commentary*, No 168, 22 april, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-04-22/appropriated-state-moldovas-uncertain-prospects-modernisation>.

¹⁸⁶ Som exempel kan nämnas Chiril Gaburici, som utsågs till premiärminister efter Leancas avgång. Denne hade inga politiska meriter alls utan var affärsman som företrädelsetvis varit verksam utomlands och därför närmast okänd för de flesta moldavier, men med band både till Filat och Voronin. Gaburici avgick i juni sedan riksåklagaren hade öppnat en utredning om förfalskning av hans examensbevis.

¹⁸⁷ Calus. Kamill (2015), s. 5.

¹⁸⁸ *Ibid.*, s. 1.

Rysslands inflytande över Moldaviens genomkorrupta affärsintressen som står nära Kreml. Opinionsen i Moldavien är mindre pro-europeisk än de styrande partiernas pro-europeiska officiella retorik.¹⁸⁹ Stödet från opinionen för europeisk integration halverades från 63 till 32 procent mellan 2009 till 2015 och i april 2015 hade stödet för ett medlemskap i Tullunionen nått 50 procent.¹⁹⁰ Moldaviens politiska och ekonomiska elit är i grunden inte intresserad av att integrera landet i europeiska strukturer. I likhet med Belarus, men i motsats till Ukraina (och Georgien), har inte Moldavien förbjudit ryska TV-kanaler, vilket gör att den ryska propaganda, inklusive den ryska versionen av händelserna i Ukraina, går direkt fram till alla medborgare.¹⁹¹

Å ena sidan behöver därför inte Ryssland i dagsläget vidta några radikala åtgärder för att stoppa Moldaviens integration i EU och återföra landet i sin i ekonomiska och politiska inflytelsesfär.¹⁹² Å andra sidan är det i praktiken förmodligen inte så enkelt att vrida om den politiska kursen i landet 180 grader. Moldavien är trots allt i en bättre position strukturellt än Ukraina och de andra länderna inom Östliga partnerskapet med både associeringsavtal och visumfrihet till EU. Detta har också inneburit att över 70 000 invånare i Transnistrien hittills har ansökt om moldaviska pass för att kunna resa visumfritt till Europa, vilket kan ses som ett sätt att motverka Rysslands passutdelning.¹⁹³ Om en ny regering skulle vilja gå med i EaEU krävs förmodligen att associeringsavtalet, inklusive DCFTA, sägs upp. Det skulle innebära att den visumfria regimen till EU försvinner och att Moldavien stängs ute från sin största exportmarknad (50% till EU mot 20% till Ryssland). Ingen av de politiska partierna i landet ser idag ut att vilja riskera allt detta.¹⁹⁴

I september 2015 bröt det ut stora demonstrationer i centrala Chisinau, vilka till omfattning och karaktär – upp till 100 000 deltagare och en mindre "tältstad" – till viss del påminde om Euromajdan i Kiev. Till skillnad från i Kiev var dock inte den utlösande faktorn för protesterna kopplade till EU-relationen i sig utan

¹⁸⁹ Ett exempel på den icke-transparenta politik som förs i landet är Kirgizistans president Atambajevs visit i Chisinau den 15 mars 2015. Atambajev kom till Chisinau för ett hemligt möte med Plahotniuc – inte presidenten Timofti eller regeringschefen Gaburici – på väg till St. Petersburg för ett möte med Putin. Det spekuleras i att han skulle ha kommit som sändebud från Kreml med ett förslag om ekonomiskt samarbete eller som en lösning på Transnistrienkonflikten.

¹⁹⁰ Institute of Public Policy (2015), "Barometer of Public Opinion", IPP, april, http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2015_prima_parte_finale.pdf.

¹⁹¹ Popescu, Nicu (2015) "Moldova: a narrow win for pro-Europeans", *ISS Brief*, No 51, European Union Institute for Security Studies, <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/moldova-a-narrow-win-for-pro-europeans/>.

¹⁹² Calus, Kamill (2015), s. 8-9.

¹⁹³ Ukraine Crisis media centre (2015) "Jevroparlamentarii: My ozjidajem otmeny viz dlja ukrainitsev v 2015 godu", *Ukraine Crisis media centre*, <http://uacrisis.org/ru/24646-ukrainian-yevroparlamentarii-mi-ochikuyemo-skasuvannya-viz-dlya-ukrayintsi-v-2015-rotsi>.

¹⁹⁴ Popescu, Nicu (2015), s. 2.

en avslöjad intern bankskandal i landet. I samband med parlamentsvalet 2014 hade en miljon euro (ungefär en åttodel av landets BNP) försvunnit utomlands ur tre kommersiella banker.¹⁹⁵ Detta påverkade den nationella valutan, *lei*, mycket negativt och spädde på inflationen. Protesterna fick dock en pro-europeisk karaktär i och med att organisatören, Plattformen för värdighet och sannings (*Demnităţea şi adevărul*, DA) pro-europeiska agenda. Demonstranterna krävde president Nicolae Timoftis och regeringens avgång, nyval samt att de ansvariga för bankskandalen ställdes inför rätta. Efter att först ha försökt att ansluta sig till DA:s protester, men motats bort därifrån, beslutade sig de pro-ryska partierna, Socialisterna och "Vårt parti", för att genomföra sin egen demonstration i närheten.¹⁹⁶

Relationerna till de enda grannländerna – Rumänien och Ukraina – är viktiga för Moldavien inte minst för att balansera det starka ryska inflytandet. EU-landet Rumänien har tidigare lobbat för Moldavien inom EU och gett stöd till reformer och ekonomiskt. Den i Moldavien så kontroversiella sammanslagningsfrågan har dock stått i vägen för ett ömsesidigt närmande och i skenet av den ryska annekteringen av Krim blivit alltmer problematisk. En majoritet inom Rumänien, men bara en minoritet inom Moldavien, stöder en sammanslagning mellan länderna. Den nuvarande rumänske presidenten Klaus Iohannis, sedan december 2014, driver dock inte sammanslagningsfrågan som den tidigare presidenten Traian Basescu gjorde.¹⁹⁷

Ukraina utgjorde tidigare en buffert för Moldavien för rysk påverkan till exempel genom att re-exportera energi till Moldavien när Chisinau utsattes för utpressning av Moskva. Det är dock osäkert om Kiev kan spela den rollen i fortsättningen givet de problem man har på egen hand. Moldavien är dåligt förberett för ett ukrainskt scenario och erfarenhetsutbytet mellan ländernas regeringar i frågan förefaller i det närmaste obefintlig.¹⁹⁸ Stabiliteten i Moldavien inklusive Transnistrien är, som ovan angetts, starkt påverkad av situationen i Ukraina, både generellt men även i hög grad med den i den närliggande Odesa-regionen.

¹⁹⁵ Braterskij, Aleksandr; Vinokurov, Andrej; Gromov, Artur (2015) "Kisjnevskij 'Majdan' iz-za propazji milliarda", *Gazeta.ru*, 7 september, http://www.gazeta.ru/politics/2015/09/07_a_7742999.shtml

¹⁹⁶ Radio Free Europe/Radio Liberty (2015) "Moldovan Capital Sees More Mass Protests", *RFE/RL*, 28 september, <http://www.rferl.org/media/video/moldova-corruption-protest/27275381.html>

¹⁹⁷ Secieru, Stanislav (2014), s. 38, Daborowski, Tomasz (2015) "President Iohannis first steps in foreign policy – how much change, how much continuation?", *OSW Analyses*, 11 mars, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-03-11/president-iohanniss-first-steps-foreign-policy-how-much-change-how>.

¹⁹⁸ Författarens intervjuer med forskare i Chisinau, mars 2015.

5 Slutsatser, scenarier samt konsekvenser för EU, Sverige och Försvarsmakten

Situationen i EU:s östra närområde är idag mycket instabil, i synnerhet i Ukraina efter Rysslands olagliga annektering av Krim och militära intervention i Donbas. Det går inte att utesluta att kriget utvidgas både inom landet, det vill säga att separatisterna med Rysslands hjälp avser att utvidga territoriet inom Ukraina, eller att kriget sprider sig utanför landets gränser till exempel till Moldavien (Transnistrien). Kiev-regeringens resurser slukas i allt högre grad av kostnaderna för att begränsa spridningen av den "frusna" konflikten i Donbas. Rysslands mål tycks i första hand vara att skapa en permanent situation där en federalisering av Ukraina ger de pro-ryska territorierna möjlighet att blockera Ukrainas fortsatta integrering i Väst. Denna effekt kan bara uppnås om dessa formellt stannar kvar inom ramen för Ukraina, fast med ökat självstyre. Att vapenvilan i september 2015 i praktiken efterlevdes av separatisterna och att de lokala valen som planerades att genomföras i territorierna i strid mot Ukrainas lag, sedan ställdes in, är tydliga tecken på att "folkrepublikerna" i slutändan lyder order från Moskva.

Den nuvarande ukrainska regeringens mål är likväl att fortsätta integreringen i Väst och några milstolpar kan räknas in. Associeringsavtalet undertecknades och ratificerades under 2014. Den politiska delen började gälla den 1 november 2014 och den ekonomiska delen, det vill säga det djupgående och omfattande frihandelsavtalet (DCFTA) med EU, börjar att gälla provisoriskt från 1 januari 2016. Enligt deklarationen från Riga-mötet kommer Ukraina (tillsammans med Georgien) också kunna räkna med att få visumfrihet till EU inom en snar framtid givet att reformerna fortskrider.

Det som var det viktigaste incitamentet i transformeringen av länderna i Central- och Östeuropa – medlemskapsperspektivet – kommer dock inte ges till Ukraina inom överskådlig tid. EU är alltför splittrat över Ukraina och det finansiella stödet från Väst är otillräckligt. Om kriget utvidgas kan staten Ukrainas överlevnad stå på spel. Även om Rysslands krigföring också har haft en enande funktion på Ukraina kan den nya enigheten också vara en chimär. Om inte oligarkernas makt minskar riskerar landet att återigen splittras på eget grepp. Ryssland skulle inte längre behöva spela den ledande rollen, utan det kan räcka med att dra i trådarna från scenkanten. För oligarkerna kommer de privata intressena i första hand och landets väl och ve först i andra hand. Sedan sommaren 2015 har Ryssland prioriterat den diplomatiska vägen, men det går inte att utesluta att det militära påtryckningsmedlet kan aktiveras i större skala igen om diplomatins väg inte längre anses framkomlig.

Läget i Moldavien är, i jämförelse med Ukraina, skenbart stabilt. Statsmakten är svag, landet är splittrat och känsligt för ryska påtryckningar. De pro-ryska krafterna har gått framåt och opinionen i landet som helhet är övervägande skeptisk mot EU. De stora pro-europeiska demonstrationerna, som inleddes i början av september 2015, är koncentrerade till huvudstaden Chisinau. Den alltjämt olösta "frusna" konflikten i Transnistrien bidrar till stor osäkerhet avseende Rysslands intentioner och möjligheter att använda det militära påtryckningsmedlet i Moldavien. Gagauzien är ett annat orosmoln som kan aktiveras ytterligare till exempel om centralmakten blir upptagen med en uppblossad konflikt i Transnistrien. Förutsättningarna för reformer och implementering av associeringsavtalet ser dåliga ut givet det oligarkvälde som råder i landet och den ökade pro-ryska tendensen i opinionen.

Belarus är alltjämt en diktatur utan vidare perspektiv för djupare integration i EU. För att inte Belarus skall uppslukas av Ryssland, behöver dock president Lukasjenko länken västerut som förhandlingskort i relationen med Moskva. Regimens mål är stabilitet, det vill säga att undvika både ett Majdan och en rysk intervention. Händelseutvecklingen i Ukraina har gjort att även delar av oppositionen ser Lukasjenko som en garant för fortsatt belarusisk självständighet.

5.1 Scenarier för Östliga partnerskapet

Tre scenarier för det fortsatta Östliga partnerskapet förutses. Det första är en fortsättning av nuvarande *status quo*. Det innebär fortsatt associering främst med Ukraina och Moldavien (samt Georgien), men utan möjligheter för dessa länder till en djupare integrering i EU. Östliga partnerskapet fortsätter att vara varken ett substitut för EU-medlemskap eller en upptakt till densamma för dessa länder. Efter Ukraina-krisens uppkomst fungerar därtill Östliga partnerskapet som en form av *de facto* krishantering, fast utan att EU:s medlemsstater är beredda att betala priset för denna.

Det andra scenariot är att EU tar ett steg tillbaka i det östra närområdet, erkänner Rysslands intressen i regionen och försöker samexistera med Ryssland. Genom att engagera Ryssland (*engagement*) ges Moskva en möjlighet till veto över EU:s östra närområde och EU blir andra klassens aktör i området. Risken för detta scenario ökar om EU:s interna splittring tilltar och alltfler länder börjar ifrågasätta den rådande sanktionspolitiken och istället föreslår ett normaliserande av relationerna med Ryssland. De trilaterala konsultationerna som tillkom på toppmötet EU-Ryssland i januari 2014 om konsekvenser för DCFTA för Ryssland är ett konkret exempel på denna politik, likaså beslutet i september 2014 att skjuta upp implementeringen av DCFTA för Ukraina. Återkommande tankar om ett gemensamt frihandelsområde mellan EU och EaEU, "från Lissabon till Vladivostok", är ett annat sätt att

försöka blidka Ryssland.¹⁹⁹ Skulle denna politik få större genomslag inom EU skulle förmodligen Ryssland ta det som en förevändning att flytta fram positionerna ytterligare, precis som efter Georgien-kriget. En skillnad jämfört med då är dock att Ryssland idag är mycket starkare militärt än omedelbart efter Georgien-kriget. Ryssland skulle sannolikt kräva en garanti mot utvidgning av de transatlantiska organisationerna – alltså inte bara NATO utan även EU – utan Rysslands medgivande.

Det tredje scenariot innebär ett djupare engagemang från EU:s sida i det östra närområdet. Det kräver i sin tur en geopolitisk vision där EU inser att de tre mest framgångsrika länderna inom Östliga partnerskapet – Ukraina, Moldavien och Georgien – i första hand ser integration i EU som en garanti mot rysk dominans. För att motverka denna ryska strävan till dominans måste EU flytta fram positionerna och göra den gemensamma rösten starkare.²⁰⁰ En inneslutningspolitik (*containment*) förutsätter därför att EU inser att Ryssland utgör en politisk, ekonomisk och värderingsmässig rival och utmaning även för EU. För att inte det östra närområdet skall fortsätta vara ett vacuum krävs ett större finansiellt och politiskt engagemang från EU:s sida.

Det symboliskt mest betydelsefulla i detta skulle vara att gå från associering till uttalat medlemskapsperspektiv för alla länder som uppfyller Köpenhamns-kriterierna. Medlemskapsperspektivet skulle stimulera dessa länder att transformera sig och implementera EU-regler, ge en bättre spridning för europeiska värderingar och därmed större möjligheter att begränsa Rysslands inflytande i området. Vidare måste EU engagera sig mera i civilsamhället inom Östliga partnerskapet och i olika segment av befolkningen, så som människor på landsbygden, i mindre städer och bland etniska minoriteter, för att mera påverka vanliga människors liv. EU:s fördel är dess mjuka makt (*soft power*). För att återgå till normala relationer med Ryssland skulle krävas att Ryssland drar tillbaka sina trupper från östra Ukraina och lämnar det ockuperade Krim.

EU har visat sig ha små möjligheter att påverka Rysslands agerande. Sanktioner och höga oljepriser har hittills inte lyckats förändra den ryska utrikespolitiken nämnvärt. Dessutom har alltid befolkningen i Ryssland tenderat att acceptera svåra umbäranden och lägre levnadsstandard i utbyte mot vaga idéer om stormaktsstatus. EU är därtill bristfällig som konflikthanterare. Efter ett kort inhopp i Genève-samtalen har EU inte varit en aktiv part i fredssamtalen om Ukraina (även om energikommissionären Günther Oettinger fanns på plats vid det första Minsk-samtalen). EU kan överhuvudtaget inte göra mycket åt den bristande stabiliteten i området eftersom konfliktlösning i regionen ligger på OSSE, där Ryssland har veto.

¹⁹⁹ Kasciunas, Kojala och Kersankas (2014), s 80-82.

²⁰⁰ Ibid., 83.

Bryssel har alltså få medel att påverka såväl Rysslands agerande som de interna processerna i partnerländerna. EU är inte heller längre ensam herre på täppan vad det gäller integration och har tappat en del i attraktionskraft sedan utvidgningen 2004-2007, på grund av finanskrisen, turbulensen kring euron och flyktingkrisen. De radikala krafterna inom EU blir alltmer fientliga till utvidgningen. Medan EU har attraktionskraft främst på ungdomar, studenter och inom civilsamhället i partnerländerna, framstår alltjämt EaEU som en seriös konkurrent för eliterna, främst inom halvauktoritära länder. Förutom militär makt har Ryssland också ett stort inflytande inom kultur och massmedia, ekonomi och handel. Trots sanktionerna och rubelns fall ses Ryssland fortfarande som en ekonomisk motor i det postsovjjetiska området, både av gästarbetare och flyktingar från östra Ukraina.

5.2 Konsekvenser för Sverige och FM

För Sverige, som en av initiativtagarna och en av de främsta pådrivarna till Östliga partnerskapet, är det av särskilt stor vikt att inte partnerskapet fallerar. Sverige är också en stor bidragsgivare för utvecklingssamarbete och bistånd till framför allt Ukraina, Moldavien och Georgien, samt en pådrivare för att lyfta demokrati- och MR-frågor i EU:s relation med Belarus. I motsats till många andra EU-stater uttalar sig Sverige ofta orädd och rättfram i sin kritik av den ryska politiken.²⁰¹ Denna politik leder med jämna mellanrum till rysk kritik. I ett svar till en debattartikel av utrikesminister Margot Wallström från mars 2015 anklagade den ryska ambassaden i Stockholm i en osignerad artikel till och med Sverige för att indirekt vara ansvarig för krisen i Ukraina.²⁰² Inget tyder på att Ryssland kommer att inta en mjukare hållning gentemot Sverige i framtiden, snarare tvärtom.

Samtidigt ökar osäkerheten i vårt närområde. De bekräftade ubåtskränkningarna från hösten 2014, som visserligen inte kunde peka ut den kränkande staten, och upprepade incidenter med ryskt flyg i aggressiva överflygningar i anslutning till det svenska luftterritoriet talar för att Försvarsmakten måste höja beredskapen kring landets gränser. Rysk propaganda och informationskrig riktar sig även mot Sverige och ställer högre krav på vår beredskap att hantera detta.²⁰³ Den ryska internetnyhetstjänsten *Sputnik News* finns sedan 2015 i en svensk version kallad *Sputnik Sverige*.

²⁰¹ Ett exempel på den rättframma kritiken är utrikesminister Carl Bildts berömda twitter från den 19 februari 2014, i samband med dödskjutningarna på Majdan, då han tidigt sa att Janukovytsj "has blood on his hands", se Carl Bildt (2014) @carlbildt, 19 februari, <https://twitter.com/carlbildt/status/436058023673737216>.

²⁰² Majlard, Jan (2015) "Ryssland anklagar Sverige för Ukrainakrisen", *Svenska Dagbladet*, 9 mars, <http://www.svd.se/ryssland-anklagar-sverige-for-ukrainakrisen>.

²⁰³ Oksanen, Patrik (2015) "Rysslands informationskrig mot Sverige", *Svenska Dagbladet*, 27 maj, <http://www.svd.se/gastinlägg-patrik-oksanen-om-sverige-i-informationskriget/i/utvalt/om/sakerhetsradet>.

Rysslands annektering av Krim och krigföring mot Ukraina har satt Europas säkerhetsarkitektur ur spel. Skulle en kris uppstå i närområdet skulle Sveriges säkerhet påverkas allvarligt. Till exempel om en situation liknande den i Ukraina skulle uppstå i Belarus eller om ett ryskt angrepp skulle ske mot någon av de baltiska staterna. På bloggar och debattföra diskuteras hur det sistnämnda skulle kunna innebära ett ryskt behov av att använda Gotland som ett steg i att anfälla en baltisk stat.²⁰⁴ Regeringen har därför redan föreslagit i försvarspropositionen att Gotland återigen får en permanent styrka – ett mekaniserat skyttekompani med 150 man – samt en förstärkning av hemvärnet på ön.²⁰⁵ En rapport från *Centre for European Policy Analysis* (CEPA) från juni 2015 påstod sig veta – fast utan att ange någon källhänvisning – att en rysk övning med 33 000 man hade genomförts med ett scenario att inta norra Norge, Åland, Gotland och Bornholm, vilket i sin tur skulle göra det omöjligt för NATO att förstärka Baltikum.²⁰⁶ Ur rysk synvinkel ses NATO och EU som tätt sammanflätade organisationer med ungefär samma medlemmar och syften.

Till de mest okontroversiella slutsatserna avseende påverkan på Sverige av kriser och konflikter i EU:s östra närområde hör att vi i och med den ryska krigföringen mot Ukraina har gått in i ett betydligt mer osäkert och riskfyllt läge där konsekvenserna för Sverige såväl som för Europa i stort är svåra att överblicka. Sveriges och EU:s engagemang för länderna i EU:s östra närområde måste därför vara långsiktiga och tydliga. Vi måste förstå vad som står på spel. Det som hände i Ukraina visar att det "otänkbara" faktiskt kunde hända.

Utifrån detta kan följande aspekter för Försvarsmakten behöva tas i beaktande:

- 1) Utvecklingen kan mycket snabbt bli sämre. Försvarsmakten måste därför ha klart för sig vilka militära resurser som finns tillgängliga på riktigt i det omedelbara perspektivet (dagar, veckor), inte vad som skall finnas enligt tidigare långsiktiga beslut.

²⁰⁴ Neretnieks, Karlis (2015) "Does Russia have a plan for new security in Europe", *Blogspot*, april, <http://karlism.blogspot.se/2015/04/does-russia-have-plan-for-new-security.html>; de la Reguera, Erik (2015) "Expert varnar för ryskt hot mot Gotland", *Dagens Nyheter*, 28 april, <http://www.dn.se/nyheter/varlden/expert-varnar-for-ryskt-hot-mot-gotland/>; Theiner, Tomas (2015) "Gotland – the Danzig of our time", *Euromaidanpress*, 22 mars, <http://euromaidanpress.com/2015/03/22/gotland-the-danzig-of-our-time/>.

²⁰⁵ Wiseman's Wisdoms (2015) "Snabbanalys ur försvarspropositionen", *Blogspot*, 23 april, <http://wisemanswisdoms.blogspot.se/2015/04/snabbanalys-av-forsvarspropositionen.html>.

²⁰⁶ Lucas, Edward (2015) "The Coming Storm: Baltic Sea Security Report", *CEPA*, juni, <http://www.cepa.org/content/new-cepa-report-baltic-sea-security-coming-storm>, s. 9.

- 2) Försvarsmakten måste ha beredskap för att kunna behöva agera som Sveriges instrument i att hantera många möjliga följder av en försämrad utveckling, alltifrån att delta i konflikter med högtintensiva stridshandlingar till att delta i fredsinsatser eller att hantera flyktingströmmar.
- 3) De EU-länder som kan drabbas mest, såsom Polen, Rumänien och de baltiska staterna, kan komma att behöva stöd, även militärt.
- 4) Behovet av omvärldsbevakning och analys av utvecklingen kan komma att öka. Flera noder inom det svenska myndighetssystemet måste kunna följa och analysera utvecklingen i det aktuella området i syfte att kunna ta fram välgrundade underlag och delta i en välinformerad process till stöd för beslut i riksdag och regering. Pluralism inom systemet underlättar kritiskt tänkande och minskar risken för missförstånd och felaktiga analyser.

Ovanstående skall inte betraktas som en prognos utan tar medvetet ut svängarna. Tidsperspektivet avser från och med idag och flera år i framtiden. Den viktigaste insikten är den att allting inte kan fortsätta som förut. Skulle EU ta ett steg tillbaka och till exempel dra tillbaka sanktionerna mot Ryssland utan att Moskva har förändrat sin politik skulle Kreml sannolikt ta det som intäkt till att politiken varit framgångsrik och försöka att flytta fram positionerna ytterligare. Detta kan ske företrädesvis i Ukraina, Belarus, Moldavien eller i något annat land i det före detta sovjetområdet.

Ryssland har två gånger under senare år – först i Georgien och sen i Ukraina – visat att man är beredd att ändra gränser med våld under förevändning av påstådda övergrepp mot minoriteter i länderna. Kriget i Georgien visade också att Kremels aktiva landsmannapolitik gör anspråk på att "beskydda" inte bara etniska ryssar och rysktalande utan även sådana som "känner sig som ryssar". Beskyddet gäller oavsett om dessa har bett om hjälp eller överhuvudtaget uppfattar sig som hotade.

Om Georgien 2008 kunde ses som ett enstaka olycksfall måste Ukraina 2014-15 uppfattas som ett exempel på en medveten politik från rysk sida som potentiellt skulle kunna appliceras på andra länder – också i Sveriges närområde. Om tvivel uppstår angående viljan att försvara oss själva eller att försvara allierade i vårt närområde kan kriget komma besvärande nära även vårt territorium.

6 Källor

Alexandrova, Lyudmila (2015) "Analysts: ending Russian gas transit through Ukraine by 2020 is realistic", *TASS Russian News Agency*, 25 mars, <http://tass.ru/en/opinions/784842>.

The Associated Press (2015) "EU embrace of eastern partners turn lukewarm", *The New York Times*, 22 maj, <http://www.nytimes.com/aponline/2015/05/22/world/europe/ap-eu-europe-eastern-summit.html>.

Balmforth, Tom (2014) "Frustrated Ukrainian Activists Dishing Out 'Trash-Bucket Justice'", *RFE/RL*, 2 October, <http://www.rferl.org/content/ukraine-lustration-trash-can-justice/26616901.html>.

Barabanov, Mikhail (2015) "Military Situation in Transnistria", *Moscow Defence Brief*, No 3, ss. 23-24.

Barker, Alex (2015) "EU offers stronger ties to eastern nations – but cautiously", *The Financial Times*, 22 maj, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/d9db75f6-00ab-11e5-a8e0-00144feabdc0.html#axzz3eYPSkCsV>.

Baczynska, Gabriella (2015) "Putin classifies information on deaths of Russian troops in peacetime", *Reuters*, 28 maj, <http://www.reuters.com/article/2015/05/28/us-ukraine-crisis-russia-statesecret-idUSKBN0OD1HA20150528>.

BBC News (2014) "Russia's Sergei Lavrov: Ukraine 'getting out of control'", 21 januari, <http://www.bbc.com/news/world-europe-2582309>.

BBC News (2015) "Putin reveals secrets of Russia's Crimea takeover plot", *BBC News*, 9 mars, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>.

BBC News (2015), "Ukraine accuses Russia over Maidan 2014 killing", *BBS News*, 201 februari, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31548896>.

BBC News (2015) "Ukraine conflict: France hopes to end Russia sanctions", *BBC News*, 7 september, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34174382>

Beard, Katherine (2014) "Putin advisor threatens Russia intervention in Ukraine", *USnews.com*, 6 februari, <http://www.usnews.com/news/newsgram/articles/2014/02/06/putin-adviser-threatens-russian-intervention-in-ukraine>.

Becker, Torbjörn (2014), "EU's Eastern Partnerships – The real deal", *SITE Policy Paper*, mars 2014, <https://www.hhs.se/contentassets/b85e020a3b60436189b55d72fc72ec1d/site-becker-eastern-partnerships-the-real-issues1.pdf>.

Bellingcat (2014) "MH17: Source of the Separatists' Buk" (2014), *Bellingcat*, <https://www.bellingcat.com/wp-content/uploads/2014/11/Origin-of-the-Separatists-Buk-A-Bellingcat-Investigation1.pdf>.

Bildt, Carl (2014) @carlbildt, 19 februari, <https://twitter.com/carlbildt/status/4360-58023673737216>.

- Bildt, Carl; Schwarzenberg, Karl, Sikorski, Radek och Westerwelle, Guido (2010) "Lukashenko the looser", *The New York Times*, 23 december, http://www.nytimes.com/2010/12/24/opinion/24iht-edbildt24.html?_r=0.
- Bohdan, Siarhei (2015) "Russian Airbase in Belarus: A Long Story With No End in Sight?", *BelarusDigest*, 24 september, <http://belarusdigest.com/story/russian-airbase-belarus-long-story-no-end-sight-23334>.
- Braterskij, Aleksandr; Vinokurov, Andrej; Gromov, Artur (2015) "Kisjenevskij 'Majdan' iz-za propazji miliarda", *Gazeta.ru*, 7 september, http://www.gazeta.ru/politics/2015/09/07_a_7742999.shtml.
- Böttger, Katrin (2014), "Time to hit the reset button: The Eastern Partnership after the Vilnius summit and the role of Russia", *Tepsa Policy Papers*, 19 mars, http://iep-berlin.de/wp-content/uploads/2014/08/Katrin_Bo%CC%8ttger_TEPSA_Policy_Paper.pdf.
- Calus, Kamil (2014) "Gagauzia: growing separatism in Moldova?", *OSW Commentary*, No 129, 10 mars, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-03-10/gagauzia-growing-separatism-moldova>.
- Calus, Kamil (2014) "Russian sanctions against Moldova. Minor effects, major potential", *OSW Commentary*, 6 november, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-11-06/russian-sanctions-against-moldova-minor-effects-major-potential>.
- Calus, Kamill (2015) "An captured state? Moldova's uncertain prospects for modernization", *OSW Commentary*, No 168, 22 april, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-04-22/appropriated-state-moldovas-uncertain-prospects-modernisation>.
- Calus, Kamil; Strezelski, Jan (2015) "The media storm over Transnistria", *OSW Analyses*, 17 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-06-17/media-storm-over-transnistria>.
- Carroll, Oliver (2015) "Ukraine crisis: Prime Minister says nationalist protesters are worse than the separatists following violence that left one dead", *Independent*, 1 september, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-crisis-prime-minister-says-nationalist-protesters-are-worse-than-the-separatists-following-10480308.html>.
- Charap, Samuel and Troitskiy, Mikhail (2013) "Russia, the West and the Integration Dilemma", *Survival*, vol. 55, no. 6, December 2013-January 2014.
- Chawrylo, Katarzyna (2014) "Patriarch Kirill's game over Ukraine", *OSW Commentary*, 14 augusti, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-08-14/patriarch-kirills-game-over-ukraine>.
- Coynash, Halya (2015) "Quickie Russian citizenship in Transdnier", *Transitions Online*, 15 juni, <http://www.tol.org/client/article/24838-quickie-russian-citizenship-in-transdnier.html?print>.
- Czuperski, Maksymilian; Herbst, John, Higgins, Eliot; Polyakova, Alina; Wilson, Damon (2015) *Hiding in plain sight: Putin's war in Ukraine*, Preface, <http://www.atlanticcouncil.org/en/publications/reports/hiding-in-plain-sight-putin-s-war-in-ukraine-and-boris-nemtsov-s-putin-war>.

- Daborowski, Tomasz (2015) "President Iohannis first steps in foreign policy – how much change, how much continuation?", *OSW Analyses*, 11 mars, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2015-03-11/president-iohannis-first-steps-foreign-policy-how-much-change-how>.
- de la Reguera, Erik (2015) "Expert varnar för ryskt hot mot Gotland", *Dagens Nyheter*, 28 april, <http://www.dn.se/nyheter/varlden/expert-varnar-for-ryskt-hot-mot-gotland/>.
- Demper, Alexandra (2014) "EU-Ukraine DCFTA to take effect from January 2016", *Baker & McKenzie Blogs*, 6 oktober, <http://www.bakermckenzie.com/sanctionsnews/blog.aspx?entry=2683>.
- Demtjenko, Oleksandr (2014) "Pivdennoho-Schodu bilsje nemaje", *Ukrainska pravda*, 22 april, <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/04/22/7023182/>.
- Dragneva, Rilka & Wolczuk, Kataryna (2014) "The EU-Ukraine Association Agreement and the Challenges of Inter-Regionalism", *Review of Central and Eastern European Law*, 39.
- Dumskaya.net (2015) "'Narodnaja rada Bessarabii' taki byla sosdana: V rukavodsvte – ljubiteli Rossii, sajt zaregistririvan v Moskve", *Dumskaya.net*, 6 april, <http://dumskaya.net/news/v-odesse-taki-by-la-sozdana-narodnaya-rada-bessar-045386/>.
- Dzerkalo tyzjnja (2015) "Kilkist virujutjich Kyjivskogo patriarchatu v Ukrajini perevisjchila kilkist Moskovskogo", *Dzerkalo tyzjnja*, 16 maj, http://dt.ua/UKRAINE/kilkist-viruyuchih-kiyvskogo-patriarhatu-v-ukrajini-perevischila-kilkist-moskovskogo-143319_.html.
- EEAS (2014) "Statement by EU High Representative Catherine Ashton on the developments in Ukraine's Crimea", *EEAS*, 1 mars, http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014-140301_01_en.pdf.
- Eremenko, Alexey (2014) "Ukraine leaving the CIS Shoots Down Kremlin Imperial Ambitions", *The Moscow Times*, 27 maj, <http://www.themoscowtimes.com/news/article/ukraine-leaving-cis-shoots-down-kremlins-imperial-ambitions/501001.html>.
- European Commission (2015) "Joint Consultation Paper: Towards a New European Neighbourhood Policy", *European Commission*, 4 mars, <http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/consultation/consultation.pdf>.
- European Commission (2012) "Joint Communication to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee of the Regions. Eastern Partnership: A Roadmap to the autumn 2013 Summit", *European Commission*, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2012_enp_pack/e_pship_roadmap_en.pdf
- European Commission (2015) "Towards a new European Neighbourhood Policy: the EU launches a consultation on the future of its relations with neighbouring countries", *European Commission*, 4 mars, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4548_en.htm.
- European Council (2015) "Eastern Partnership Summit, Riga, 21-22/05/2015", *European Council*, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/>.
- European Security Strategy (2003), "A Secure Europe in a Better World", 12 December, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/78367.pdf>.

Eurostat (2014) "European Neighbourhood Policy - East countries. Key economic statistics", *Eurostat Compact guides*, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/6192590/KS-04-14-896-EN-N.pdf>.

"Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Approved by the President of the Russian Federation V.Putin June 28, 2000" (2000), publicerat av <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.

Franke, Ulrik (2015) *War by non-military means: Understanding Russian information warfare*, FOI-R—4065—SE, March.

Freedom House (2015) "Freedom in the World 2015", <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VdbTdGfouic>.

Freedom House (2105), "Freedom of the Press 2015", <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-press#.VdbUDGfouic>.

Giles, Keir (2015) "Russia's Toolkit", Giles, Keir et.al., *The Russia Challenge*, Chatham House Report, June, <https://www.chathamhouse.org/publication/russian-challenge-authoritarian-nationalism>.

Glavnyj, Anton (2014) "Sergej Pasjinskij drug Portnova i seryj kardinal Julii Timosjenko", *Antikor*, 14 mars, http://antikor.com.ua/articles/3694-sergej_pashinskij__drug_portnova_i_seryj__kardinal_julii_timoshenko.

Goble, Paul (2014) "Moscow Using Budapest to Put Rusins in Play Against Kyiv", *Eurasia Daily Monitor*, vol. 11, issue 196, 4 november, http://www.jamestown.org/programs/edm-/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43042&cHash=8caffc5f9f72364c58a50bf181fe5155%20-%20.VY1GK2cw-ic#.Vdb5Lmfouic.

Gorevoj, Ruslan (2015) "Vysjli iz lesa: Na Ukraine razgorajetsia partisanskaja vojna", *Versi*, 19 januari, <https://versia.ru/na-ukraine-razgoraetsya-partizanskaya-vojna>.

Gorshenin Institute (2015) "Ukraine. Stress Test", *Gorshenin Institute*, 3 april, http://gorshenin.eu/researches/43_ukraine_stress_test.html.

Gretskiy Igor; Treshchenkov, Evgeny och Golubev, Konstantin (2014) "Russia's perception and misperception of the EU Eastern Partnership", *Communist and Post-Communist Studies*, 47.

Grisjin, Alexander (2015), "Oleg Tsariov: 'Novorossiju ne zakryt nikakim rasporjazjenijem, i jejo podderzjka sredi naselenija ne umensjilas'", *Komsomolskaja Pravda*, 28 maj, <http://www.kp.ru-/daily/26387.4/3264509/>.

The Guardian (2010) "Belarus: that's enough democracy", *The Guardian*, 22 december, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/dec/22/Belarus-democracy-alexander-lukashenko>.

Gulevitj, Vladislav (2015), "Posledneje slovo za rusinami", *Segodnja.ru*, 26 oktober, <http://www.segodnia.ru/content/150067>.

Hedenskog, Jakob (2008) *Crimea After the Georgian Crisis*, FOI-R--2587--SE, November.

- Hedenskog, Jakob (2010) "The Presidential Elections in Belarus: Same same, but different!" *RUFS Briefing* No. 6, December, <http://www.foi.se/en/Our-Knowledge/Security-policy-studies/Russia/Briefings/>.
- Hedenskog, Jakob (2014) "Ukraine – Challenges for the Future", Granholm, Niklas; Malminen, Johannes och Persson, Gudrun (eds.), *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI-R—3892—SE, June.
- Hedenskog, Jakob och Larsson, Robert (2007) *Russian Leverage on the CIS and the Baltic States*, FOI-R—2280—SE, June.
- Hromadske TV (2015) "Proryv do Kernesa. Nevidomi vlashtuvaly bijku u Charkovskij miskradi", *Hromadske TV*, 29 September, 2015, <http://www.hromadske.tv/politics/proriv-do-kernesa-nevidomi-vlashtuvali-biiku-u-kha/>.
- Ibragimova, Galiya (2015) "Does the Eurasian Economic Union have a Future?", *Russia Direct*, 9 april, <http://www.russia-direct.org/debates/does-eurasian-economic-union-have-future>.
- IISEPS (2015) "Trends of change in the Belarusian public opinion", *IISEPS*, januari, <http://iiseps.org/trends/11/lang/en>.
- The Insider (2014) "Rosija vvezaje Zachid vynnym v eskalatsiji konfliktu v Ukrajinu", 19 februari, <http://www.theinsider.ua/politics/5303f85aeec66/>.
- Institute of Public Policy (2015), "Barometer of Public Opinion", *IPP*, april, http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2015_prima_parte_finale.pdf.
- Interfax (2015) "Zachartjenko zajavil o planach vernut Slavjansk, Krasnoarmejsk i Konstantinovky", *Interfax*, 28 mars, <http://www.interfax.ru/world/444386>.
- Jacobsen, Jax (2014) "Russia's Eurasian Economic Union Faces Resistance in Central Asia", *Geopolitical Monitor*, 1 december, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russia-facing-resistance-central-asia/>.
- Johnson, Dave (2015) "Russia's Approach to Conflict – Implications for NATO's Deterrence and Defence", *NATO Research Paper*, No. 11, April.
- Karabesjkin, Leonid (2004) "Vostotjnoje izmerenije politiki ES i Rossija", Kazin, Filipp och Kuznetsov, Vladimir (eds.) *Vostotjnoje izmerenije Jevropejskogo Sojuza i Rossia: Mezhdunarodnaja konferentsija, sbornikokov dokladov*, http://www.cirp.ru/files/-East_Dimension.pdf?35ab755042543fdb4e52da8799ac7527=74adea998846e4743f3cdd-19a1a33dd.
- Karatnytsky, Adrian (2015) "Putin's warlords slip out of control", *The New York Times*, 10 juni, <http://www.nytimes.com/2015/06/10/opinion/putins-warlords-slip-out-of-control.html>.
- Kasciunas, Laurynas; Kojala, Linas; Kersankas, Vytautas (2014) "The Future of the Eastern Partnership: Russia as an Informal Veto Player", *Lithuanian Foreign Policy Review*, Issue 31/2014.
- KIIS (2014) "Dumky ta pohljady zjyteliv pivdenno-schynych oblastej Ukrainy: Kvitnen 2014", *KIIS*, 20 april, <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=302&page=1>.

- KIIS (2015) "What integration direction should Ukraine choose: referendum concerning joining the Customs Union, the European Union or NATO (May 2015)", *KIIS* <http://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=530&page=1>.
- Klein, Margarete (2015) "Ukraine's volunteer battalions – advantages and challenges", *RUFS Briefing*, No. 27, april, <http://www.foi.se/sv/Var-kunskap/Sakerhetspolitik/Ryssland/Briefings/>.
- Kobzova, Jana (2015) "Eastern partnership after Riga: rethink, reforms resilience", *ECFR Riga Series*, http://www.ecfr.eu/article/commentary_eastern_partnership_after_riga_rethink_reforms_resilience3037
- Korrespondent.net (2013) "Istoriya odnoj semji. Korrespondent vyjasnil sekret stremitelnogo karjernogo rosta okruzhenija Janukovitja", *Korrespondent*, 8 februari, <http://korrespondent.net/ukraine/politics/1497612-istoriya-odnoj-semi-korrespondent-vyasnil-sekret-stremitelnogo-karernogo-rosta-okruzheniya-syna-yanu>.
- Kremlin.ru (2015) "Prjamaja linija s Vladimirom Putinyom", 16 april, <http://kremlin.ru/events/president/news/49261>.
- Kryvoi, Yaraslau and Wilson, Andrew (2015) "From sanctions to summit: Belarus after the Ukraine crisis", *ECFR Policy Memo*, http://www.ecfr.eu/publications/summary/from_sanctions_to_summits_Belarus_after_the_ukraine_crisis3016.
- Kudelia, Serhiy (2014), "Domestic Sources of the Donbas Insurgency", *Ponars Eurasia Policy Memo*, No. 351, September 2014.
- Larsson, Robert (red.) (2008) *Det kaukasiska lackmustestet: Konsekvenser och lärdomar av det rysk-georgiska kriget i augusti 2008*, FOI-R—2563—SE.
- Lee Myers, Steven och Baker, Peter (2014) "Putin Recognizes Crimea Secession, Defying the West", *The New York Times*, 17 mars, http://www.nytimes.com/2014/03/18/world/europe/us-imposes-new-sanctions-on-russian-officials.html?hp&_r=1.
- Ljutova, Margarita och Tovkajlo, Maksim (2014), "Ukraina razdelila tamozjennyj-sojuz", *Vedomosti*, 30 juni, <http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2014/06/30/ukraina-razdelila-tamozhennyj-soyuz>.
- Lucas, Edward (2015) "The Coming Storm: Baltic Sea Security Report", *CEPA*, juni, <http://www.cepa.org/content/new-cepa-report-baltic-sea-security-coming-storm>.
- Macfarlane, Menon (2014) "The Ukraine and Europe", *Survival: Global Politics and Strategy*, 56:3, 2014 and Walker, Shaun (2013) "Ukraine's EU trade deal will be catastrophic, says Russia", *The Guardian*, 22 september <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/22/ukraine-european-union-trade-russia>.
- Mail.online (2015) "Russian Soldiers Quit over Ukraine", *Daily Mail*, 10 maj, <http://www.dailymail.co.uk/wires/reuters/article-3075397/Russian-soldiers-quit-Ukraine.html>.
- Majlard, Jan (2015) "Ryssland anklagar Sverige för Ukrainakrisen", *Svenska Dagbladet*, 9 mars, <http://www.svd.se/ryssland-anklagar-sverige-for-ukrainakrisen>.

- Mojeiko, Vadim (2015), "Post-Maidan Belarus: Demand for stability and more Belarusianess", *Bell BelarusInfo Letter*, Issue 2(51).
- Moldova.org (2013) "Russia uses transnistrian gas debt as political weapon against Moldova/interview", *moldova.org*, 26 juli, <http://www.moldova.org/russia-uses-transnistrian-gas-debt-as-political-weapon-against-moldovainterview-238043-eng/>.
- Moshes, Arkady (2014) "Belarus' renewed subordination to Russia", *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 329, augusti, <http://www.ponarseurasia.org/memo/belarus%E2%80%99-renewed-subordination-russia-unconditional-surrender-or-hard-bargain>.
- Neretnieks, Karlis (2015) "Does Russia have a plan for new security in Europe", *Blogspot*, april, <http://karlism.blogspot.se/2015/04/does-russia-have-plan-for-new-security.html>.
- Nevéus, Ingmar (2015) "De är Putins soldater på nätet", *Dagens Nyheter*, 5 februari, <http://www.dn.se/nyheter/varlden/de-ar-putins-soldater-pa-natet/>.
- Nikolsky, Alexey (2014) "Little, Green and Polite: The Creation of the Russian Special Operations Forces", Howard, Colby and Pukhov, Ruslan (eds) *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*.
- Norberg, Johan (2013) *High Ambitions, Harsh Realities: Gradually Building the CSTO's Capacity for Military Intervention in Crises*, FOI-R—3668—SE, May.
- Norberg, Johan (2015) kommande FOI-rapport om ryska militära övningar.
- Norberg, Johan; Franke, Ulrik och Westerlund, Fredrik (2014) "The Crimea Operation: Implications for Future Russian Military Interventions", Granholm, Malminen och Persson (eds) *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, FOI-R—3892—SE, June.
- Novikova, Anastasija (2014) "Avakov: V Slovjanske neizvestnije zachvatili zdanija militsii", *Komsomolskaja Pravda*, 12 april, <http://www.kp.ru/online/news/1709579/>.
- OCHA (2015) "Situation Update No 5 as of 26 June 2015", *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ocha_ukraine_situation_update_13_-_26_june_2015.pdf.
- Oksanen, Patrik (2015) "Rysslands informationskrig mot Sverige", *Svenska Dagbladet*, 27 maj, <http://www.svd.se/gastinlagg-patrik-oxanen-om-sverige-i-informationskriget/i/utvalt-om/sakerhetsradet>.
- Oliphant, Roland (2014) "Ukraine launches 'anti-terrorist operation' in the east", *The Telegraph*, 15 april, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10767005/Ukraine-launches-anti-terrorist-operation-in-the-east.html>.
- OSSE (2010) "Astana Commemorative Declaration towards a Security Community", OSSE, 3 december, <https://www.osce.org/cio/74985?download=true>
- Otkrytaja Rossija (2015) "Otkrytaja Rossija ustanavlivajet litjnosti pogibsjtjych iz spiska 'Gruz-200'", *Otkrytaja Rossija*, <https://openrussia.org/post/view/1772/>.

- Persson, Gudrun (2014) "Russian Influence and Soft Power in the Baltic States: the view from Moscow", Winnerstig, Mike (ed.) *Tools of Destabilization: Russian Soft Power and Non-military influence in the Baltic States*, FOI-R—3990—SE, December.
- Persson, Gudrun (2015) "Mellan krig och fred – militärstrategiskt tänkande i Ryssland", Dalsjö, Robert; Korkmaz, Kaan och Persson, Gudrun, i *Örnen, Björnen och Draken: Militärt tänkande i tre stormakter*, FOI-R—4103—SE, september.
- Pervyj Kanal (2015) "V Sofii prosjol miting protiv pritesnenija natsmensjinstv na Ukraine", *Pervyj Kanal*, 18 maj, <http://www.1tv.ru/news/world/283989>.
- Piechal, Tomasz (2015) "The Kharkiv oblast: a fragile stability", *OSW Commentary* no 172, 3 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-06-09/kharkiv-oblast-a-fragile-stability>.
- Piechal, Tomasz (2015) "The War Republics in the Donbas one year after the outbreak of the conflict", *OSW Commentary*, No 174, 17 juni, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-06-17/war-republics-donbas-one-year-after-outbreak-conflict>.
- Polit-Ring* (2015) "I. Strelkov vs N. Starikov 'Tsentsril/Silatsentra'", 22 januari, <https://www.youtube.com/watch?v=G04tXnvKx8Y>.
- Ponomarjov, Aleksej (2014) "V Pskove prosjli zakrytyje pochorony mestnych desantnikov", *Slon*, 25 augusti, <http://slon.ru/fast/russia/v-pskove-proshli-zakrytye-pokhorony-mestnykh-desantnikov-1147710.xhtml>.
- Popescu, Nicu (2015) "Moldova: a narrow win for pro-Europeans", *ISS Brief*, No 51, European Union Institute for Security Studies, <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/-/article/moldova-a-narrow-win-for-pro-europeans/>.
- Porosjenko, Petro (2015) "Tjsjoritjne poslannja prezidenta Ukrajiny do Verchovnoji Rady Ukrajiny 'Pro vnutrisjne ta zovnisjne stanovysjtje Ukrajiny v 2015 rotsi", *Presidernt.gov.ua*, 4 juni, <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412>.
- Puglisi, Rosaria (2015) "Heroes or Villains? Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine", *IAI Working Papers*, 15, 8 mars, s. 9, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1508.pdf>.
- Putin, Vladimir (2012) "Rossija i menjajusjtjjsia mir", *Moskovskije novosti*, 27 februari, <http://www.mn.ru.politics/20120227/312306749.html>.
- Putin, Vladimir (2013) "Vstretja s sotrudnikami MID Rossii", *Kremlin.ru*, 11 februari, <http://news.kremlin.ru/news/17490>.
- Radio Svoboda (2014) "Putin: v Krymu dejstvovali rossijskije vojennyje", *Radio Svoboda*, 17 april, <http://www.svoboda.org/content/article/25352506.html>.
- Regeringskansliet Utrikesdepartementet (2015) *Utrikes namnbok: Svenska myndigheter, organisationer, titlar, EU-organ och länder på engelska, tyska, franska, spanska, finska och ryska* (10:e reviderade upplagan), http://www.regeringen.se/contentassets/e27ee47ea-294461bbb0f39b68d31c540/utrikes_namnbok_10.e_reviderade_upplagan.pdf.

- Reisinger, Heidi och Golts, Aleksandr (2014) "Russia's Hybrid Warfare: Waging War below the Radar of Traditional Collective Defence", *NATO Research Paper*, No. 105, November.
- RFE/RL (2015) "Moldovan Capital Sees More Mass Protests", *RFE/RL*, 28 september, <http://www.rferl.org/media/video/moldova-corruption-protest/27275381.html>.
- RFE/RL (2015) "Moldova inaugurates gas pipeline from Romania", *RFE/RL*, 21 augusti, <http://www.rferl.org/content/moldova-gas-pipeline-romania/26552616.html>.
- RIA Novosti (2014) "Borodaj zajavil, tjto pokidajet post premiera DNR", *RIA Novosti*, 7 augusti, <http://ria.ru/world/20140807/1019193894.html>
- RT (2015) "Putin agrees to extend gas discount for next three months", *RT*, 31 mars, <http://rt.com/business/245665-russia-ukraine-gas-discount/>.
- RT (2015) "Putin: Ukraine army is NATO legion aimed at restraining Russia", *RT*, 26 januari, <http://rt.com/news/226319-putin-nato-russia-ukraine/>.
- Sadecki, Andrzej (2014) "Hungary's stance on the Ukrainian-Russian conflict", *OSW Analyses*, 21 maj, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-05-21/hungarys-stance-ukrainian-russian-conflict>.
- Sadowski, Rafal (2015) "Ukraine on the financial front – the problem of Ukraine's foreign public debt", *OSW Commentary*, No 178, 5 augusti, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-08-05/ukraine-financial-front-problem-ukraines-foreign-public-debt>.
- Schwartz, Michael (2008) "Claims of Secret Arms Sales Rattle Ukraine's Leaders", *The New York Times*, 29 november, http://www.nytimes.com/2008/11/30/world/europe/30ukraine.html?_r=2&.
- Secieru, Stanislav (2014) "Can Moldova stay on the road to Europe?", Wilson, Andrew (ed.) *Protecting the European Choice*, http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR109_EASTERN_PARTNERSHIP_AW.pdf.
- Shchetko, Nick (2015) "Pro-Europe Parties Sweep Ukraine's Parliamentary Elections", *The Wall Street Journal*, 26 oktober, <http://www.wsj.com/articles/ukrainians-go-to-the-polls-1414338124>.
- Sivickiy, Arseniy (2015) "Belarus: Muted Integration Euphoria", Hett, Felix och Szkoda, Susanne (eds.) *The Eurasian Economic Union: Analyses and Perspectives from Belarus, Kazakhstan, and Russia*, februari, <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/11181.pdf>.
- Socor, Vladimir (2015) "More Competition, Less Expensive Russian gas in Ukraine's Market (part One)", *Eurasia Daily Monitor*, Volume 12, Issue 62, 3 April, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43739&cHash=7ae8d82607784c-071fece8993ac5580a%20-%20.VZazBGcw-ic#.VdchZGfouic.
- Socor, Vladimir (2015) "Nord Stream Two in Ukrainian Perspective", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 12, Issue 169, 21 september, http://www.jamestown.org/programs/edm/singlex_ttnews%5Btt_news%5D=44397&cHash=e0569432beec31687a7d76d6f880d8cc.
- Sosajev-Gurjev, Jegor (2014) "Kreml otsenivajet sobytija na Ukraine kak popytku gosperevarota", *Izvestija*, 19 februari, <http://izvestia.ru/news/566155>.

- Sputnik News (2013) "Kremlin Warns Kiev over 'suicidal' EU-Ukraine Trade Deal", <http://sputniknews.com/russia/20130819/182849320.html>.
- Standish, Reid (2015) "Russia May Need to Say 'Do Svidanya' to Belarus", *Foreign Policy*, 30 januari, <http://foreignpolicy.com/2015/01/30/russia-may-need-to-say-do-svidaniya-to-belarus/>.
- Stang, Gerald (2015) "The bear and the beaver: Russia and the European energy security", *ISS Brief*, Nr.22, juli, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_22_energy_security.pdf.
- Stern, David (2015) "Ukraine clashes raise question over Right Sector militia", *BBC News*, 15 juli, <http://www.bbc.com/news/world-europe-33523869>.
- Sutyagin, Igor (2015) "Russian Forces in Ukraine", *RUSI Briefing paper*, mars, https://www.rusi.org/downloads/assets/201503_BP_Russian_Forces_in_Ukraine_FINAL.pdf.
- Tanas, Alexander (2013) "Russia warns Moldova over its pro-Europe push", *Reuters*, 3 september, <http://www.reuters.com/article/2013/09/03/us-moldova-russia-idUSBRE9820V120130903>.
- Taylor, Adam (2014) "Is it Time for the West to Stop calling it 'Kiev' and start calling it 'Kyiv'?", *Business insider*, 24 januari, <http://www.businessinsider.com/kiev-or-kyiv-2014-1?IR=T>
- Theiner, Tomas (2015) "Gotland – the Danzig of our time", *Euromaidanpress*, 22 mars, <http://euromaidanpress.com/2015/03/22/gotland-the-danzig-of-our-time/>.
- Tsensor.net (2014) "Rasporyaditel 'UDARa' Kovaltjuk – stavlennik gruppy Firtasja", *Tsensor.net*, 28 april, http://censor.net.ua/news/283063/rasporyaditel_udara_kovalchuk_stavlennik_gruppy_firtasha_eksglava_ivanofrankovskogo_udara_dokumenty.
- Uggla, Martin (2014) *Bruksanvisning för diktatorer – en berättelse om Belarus och Europas första moderna diktator*, Falun: Ruin.
- Uggla, Martin (2015) "Sverige och EU stryker ett streck över Belarusiska människorättsbrott", *Belarusbloggen*, 21 augusti, <https://belarus.wordpress.com/2015/08/21/sverige-och-eu-stryker-ett-streck-over-belarusiska-manniskorattsbrott/>.
- Ukraine Crisis media centre (2015) "Jevroparlamentarii: My ozjidajem otmeny viz dlja ukrainsev v 2015 godu", *Ukraine Crisis media centre*, <http://uacrisis.org/ru/24646-ukrainian-yevroparlamentari-mi-ochikuyemo-skasuvannya-viz-dlya-ukrayintsiv-u-2015-rotsi>
- Ukrainian Journal (2015) "Ukraine pledges to ensure stability of Russian gas supplies to Europe", *Ukrainian Journal*, 2 juli, <http://www.ukrainianjournal.com/index.php?w=article&id=20861>.
- Ukrainska Pravda (2014) "Separatysty povidomyly OBSE, sjtjo Medvedtjuk – to jichnij predstavnyk", *Ukrainska Pravda*, 24 juni, <http://www.pravda.com.ua/news/2014/06/24/7030023/>.
- Ukrainska Pravda (2015) "Troje bojtsov Natsgvardii ostajutsia v tiazjelom sostajanii", *Ukrainska Pravda*, 1 september, <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/09/1/7079781/>.

- Ukrainskaja pravda (2015) "52% ukrainsev podderzjivajet vstupenije v ES, lisj 12% - v tamozjnij sojuz", *Ukrainskaja pravda*, <http://www.pravda.com.ua/rus/news-/2015/04/23/7065596/>.
- UNIAN (2015) "Bil'sjist ukrajinstviv nezadovolno otsinyly rik prezidentsva Porosjenka – opytovannja", *UNIAN*, 25 maj, <http://www.unian.ua/politics/1081642-bilshist-ukrajintsiv-nezadovolno-otsinili-rik-prezidentstva-poroshenka-opituvannya.html>.
- Vlas, Cristi (2015) "Irina Vlah won the elections in Gaguzia", *moldova.org*, 23 mars, <http://www.moldova.org/irina-vlah-won-the-elections-in-gaguzia/>.
- Vorobiov, Evgen (2015) "One Year of Poroshenko President: Is the Public love Gone?", *Euromaidan Press*, 26 maj, <http://euromaidanpress.com/2015/05/26/one-year-of-poroshenkos-presidency-is-the-public-love-gone/>.
- Westerlund, Fredrik och Norberg, Johan (2014) "Putins icke erkända krig mot Ukraina", *Vårt Försvar*, Nr 4, december 2014.
- Wiseman's Wisdoms (2015) "Snabbanalys ur försvarspropositionen", *Blogspot*, 23 april, <http://wisemanswisdoms.blogspot.se/2015/04/snabbanalys-av-forsvarspropositionen.html>.
- World Bulletin (2015) "Putin suggests single currency for the Eurasian Economic Union", *World Bulletin*, 20 mars, <http://www.worldbulletin.net/haber/156810/putin-suggests-single-currency-for-eurasian-economic-union>.
- World Nuclear Association (2015) "Nuclear Power in Ukraine", *World Nuclear Association*, 20 augusti, <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-T-Z/Ukraine/>.

Utvecklingen i EU:s östra närområde

Rapporten beskriver uppkomsten av EU:s Östliga partnerskap och den dragkamp om inflytande i det östliga närområdet – Belarus, Ukraina och Moldavien – som uppstått mellan EU och Ryssland. Situationen i närområdet beskrivs som mycket instabil i synnerhet i Ukraina efter Rysslands olagliga annektering av Krim och krigföring i Donbas.

Rapporten diskuterar också Rysslands användande av olika påtryckningsmedel för att öka sitt inflytande på det forna sovjetterritoriet. Det militära medlet har ökat kraftigt i användning i och med aggressionen i Ukraina, men också informationsoperationer och användandet av minoriteter – både ryska och andra – syftande till att destabilisera dessa länder och tvinga dem kvar i Rysslands intressesfär.

I slutsatserna tecknas tre tänkbara scenarier för Östliga partnerskapets utveckling: en som innebär status quo, en präglad av engagement med Ryssland och en präglad av containment-politik. Konsekvenserna för Sverige och Försvarsmakten blir att vi måste förbereda oss på att under överskådlig tid behöva leva med en instabilare situation i vårt närområde och agera därefter.